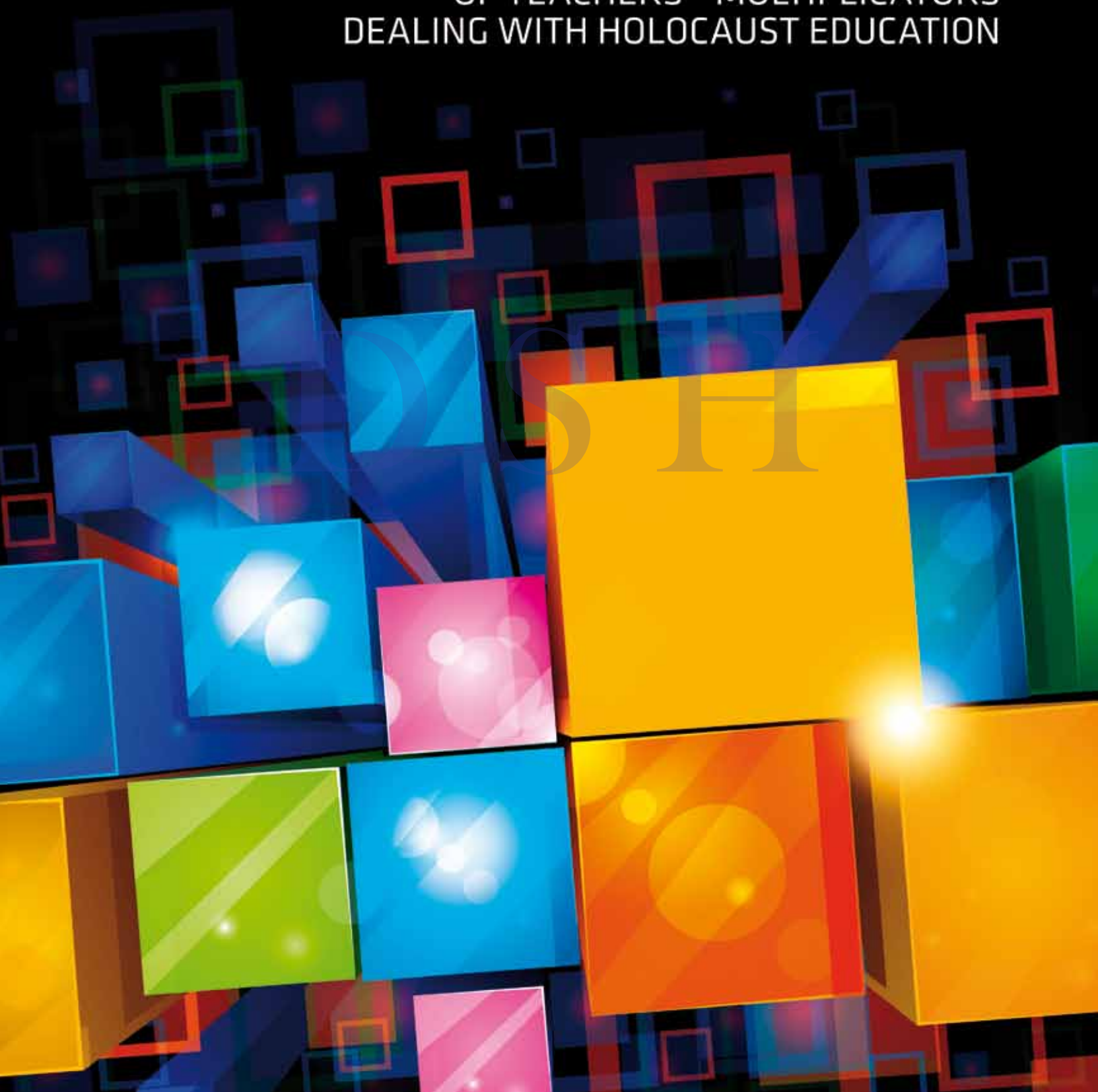

NAJLEPŠIE PROJEKTY
UČITEĽOV-MULTIPLIKÁTOROV V OBLASTI
VZDELÁVANIA O HOLOKAUSTE

THE BEST PROJECTS
OF TEACHERS - MULTIPLICATORS
DEALING WITH HOLOCAUST EDUCATION

DSH

NAJLEPŠIE PROJEKTY
UČITEĽOV-MULTIPLIKÁTOROV V OBLASTI
VZDELÁVANIA O HOLOKAUSTE

THE BEST PROJECTS
OF TEACHERS - MULTIPLICATORS
DEALING WITH HOLOCAUST EDUCATION

D S H

DSH

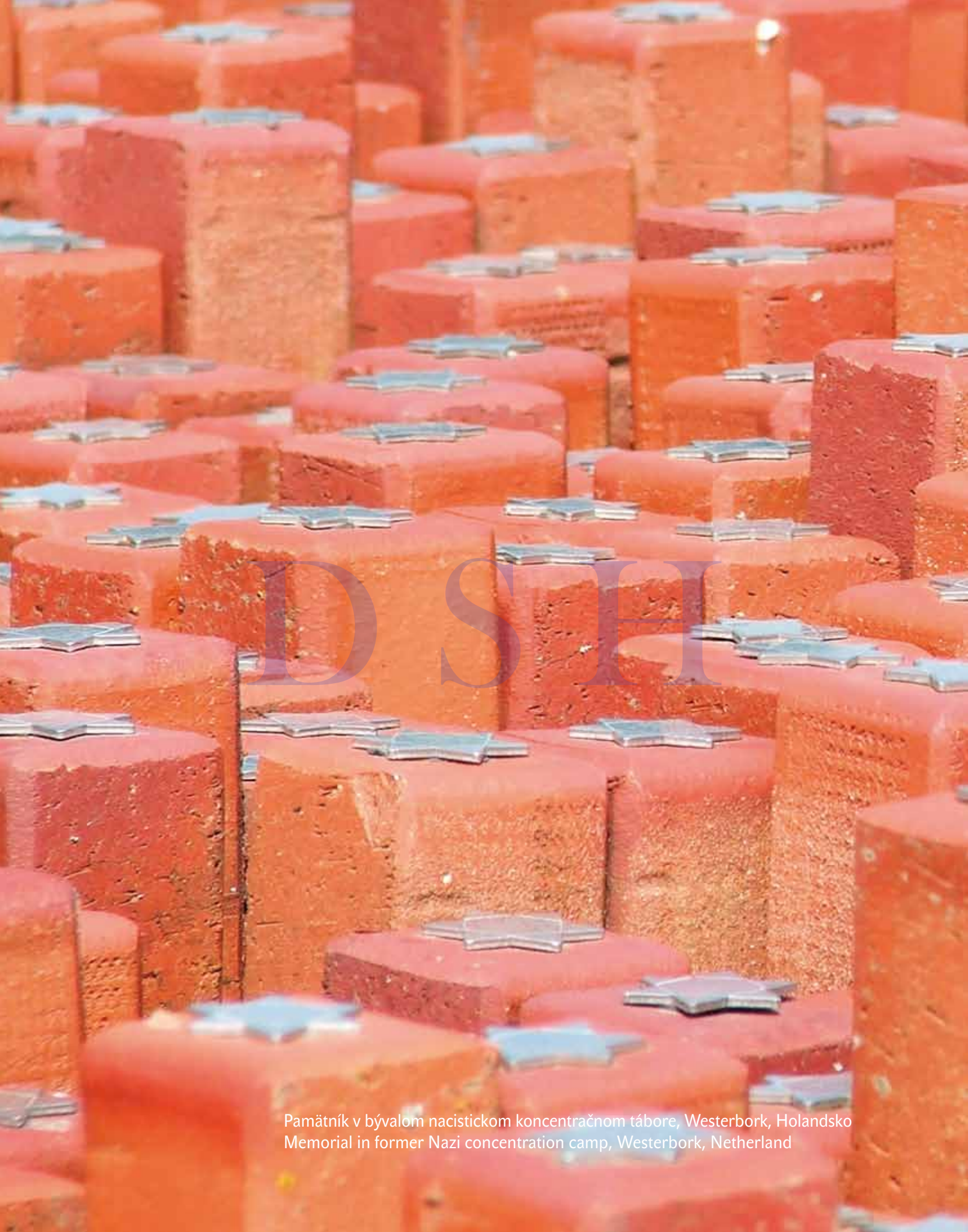
Publikáciu podporilo Ministerstvo školstva, vedy,
výskumu a športu SR.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

„Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR v rámci Akčného plánu predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedné DOKUMENTAČNÉ STREDISKO HOLOKAUSTU“.

D S H

Pamätník v bývalom nacistickom koncentračnom tábore, Westerbork, Holandsko
Memorial in former Nazi concentration camp, Westerbork, Netherland

INTRODUCTION

The publication *The Best Projects of Educators – Multiplicators Dealing with Holocaust Education* is being published on the occasion of an anniversary. Five years ago, in November 2005, the Civic Association Holocaust Documentation Center (HDC) had been established. It based its program aims, activities, and its overall concept on a previous project, which had been carried out until 1999 by the Milan Šimečka Foundation and the Bratislava Jewish Religious Community.

The Center's goal is to conduct research, assemble documents connected to the Holocaust, educate – disseminate information about this historical era, about the Jewish minority in Slovakia and its position within Slovak society during the 20th and the 21st century, as well as about other phenomena related to this topic (anti-Semitism, Holocaust denial, xenophobia, intolerance, and racism).

The HDC coordinates, provides academic supervision, and realizes research, educational, cultural, and commemoration events, publishes materials targeting both professional as well as general public. It has established cooperation with state and non-state organizations and institutions in Slovakia as well as abroad, which share the Center's aims.

The HDC's activities could be divided into three basic areas: research and documenting the era of the Holocaust, education and commemorating historical events, which have taken place during the Holocaust in order to prevent future expressions of discrimination in our society.

Since the very beginning, the Ministry of Education, Science, Research, and Sport of the Slovak Republic has been supporting the Center's educational projects both financially and morally. It was our goal to systemize Holocaust education in Slovakia, establish continuity, and incorporate it into the European context of Holocaust education. In order to attain these goals, we have designed and are currently implementing a three-stage educational process.

1. **basic level** – is composed of seminars for high school educators, who remain our primary target group. These seminars provide key information about the Holocaust in Slovakia, its course and particularities, present the educators with wartime documents and provide methodology of how to incorporate these materials into the teaching process.

2. **intermediate level** – is a set of seminars for Slovak educators, which are composed of lectures by scholars and practitioners from the Terezín

ÚVOD

Publikácia Najlepšie projekty učiteľov – multiplikátorov v oblasti vzdelávania o holokauste vychádza pri príležitosti malého výročia. Pred piatimi rokmi, v novembri 2005, vzniklo občianske združenie Dokumentačné stredisko holokaustu (DSH). Svojimi zámermi, cieľmi a aktivitami nadviazalo na dobré skúsenosti a celkovú koncepciu rovnomenného projektu, ktorý od roku 1999 spoločne realizovali Nadácia Milana Šimečku a Židovská náboženská obec v Bratislave.

Cieľom DSH je realizácia výskumov, zhromažďovanie dokumentov týkajúcich sa holokaustu, vzdelávanie – šírenie poznatkov o tomto historickom období, ako aj o židovskej minorite na Slovensku, jej mieste v slovenskej spoločnosti v 20. a 21. storočí a o fenoménoch súvisiacich s touto problematikou (antisemitizmus, popieranie holokaustu, xenofóbia, intolerancia a rasizmus).

DSH koordinuje, odborne vedie a realizuje výskumné, vzdelávacie, kultúrne a spoločenské spomienkové podujatia, popularizačnú a publikačnú činnosť určenú odbornej i laickej verejnosti. Spolupracuje pritom so štátnymi, aj mimovládnyimi organizáciami a inštitúciami na Slovensku i v zahraničí, ktoré majú rovnaké ciele.

Aktivity DSH je možné rozdeliť do troch základných oblastí: výskum a dokumentácia obdobia holokaustu, vzdelávanie a pripomínanie historických udalostí počas holokaustu ako preventívny nástroj v boji proti prejavom diskriminácie v našej spoločnosti.

Naše vzdelávacie projekty podporuje od samého začiatku Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky – finančne i morálne. Našou snahou bolo vniesť do vzdelávania o holokauste na Slovensku systém, kontinuitu a európsky kontext. Výsledkom je v súčasnosti trojstupňové vzdelávanie:

1. stupeň – základný tvoria semináre pre učiteľov stredných škôl, ktorí boli našou prioritnou cieľovou skupinou. Poskytovali hlavné údaje o holokauste na Slovensku, jeho priebehu a špecifikách, predstavovali učiteľom rôznorodé dobové dokumenty a ich využitie, metodické prístupy a spôsoby práce s mladými ľuďmi.

2. stupeň – rozširujúci predstavujú semináre, ktoré pre slovenských učiteľov poskytujú odborníci vzdelávacieho centra Památníku geta v Terezíne, v Českej republike. Využívajúc jazykovú blízkosť umožňujeme učiteľom zo Slovenska absolvovať intenzívne vzdelávanie prinášajúce nové vedomosti o reáliách v Protektoráte Čechy a Morava, o praktických skúsenostiach a metódach práce českých kolegov.

Memorial's educational program, in the Czech Republic. Due to the similarity of Czech and Slovak language we enable Slovak educators to take part in an intensive educational process, which expands their knowledge of the Protectorate of Bohemia and Moravia and exposes them to methodology used by our Czech colleagues and their practical experience.

3. advanced level – seminars in Israel and the United States of America represent the climax of our educational process. These seminars take place at the International School of Education at the Yad Vashem Memorial in Jerusalem and at various locations in the USA. Educators with foreign language skills take part at these foreign educational seminars. Apart from lectures, they take part at various discussions with foreign colleagues, who share their knowledge on Holocaust education, their own practical experience and also motivate Slovak educators to work with the topic of the Holocaust.

In 2010, as a reaction to the changed policies of continual education of pedagogues, we designed a continual education program for the Methodological and Pedagogical Center called Selected Aspects and Methods of Human Rights Education – the Holocaust in Slovakia. This program introduces educators and various professionals to the newest trends in Holocaust education. The program is designed for both on-site as well as distance learning.

During the on-site learning process participants gain the newest information about the era of the Holocaust in Slovakia and, at the same time, information about actual educational methods, which can be used both in education as well as in other professions. The distance learning phase consists of the participants' self-learning, individual exercises, preparing samples of their own educational methods and products based on the knowledge and skills acquired during our innovative educational program.

Our aim was, however, to widen the target group of our educational programs beyond the school environment. Thus, we applied and were granted accreditation for a lifelong educational program aimed at training public administration employees, called Holocaust Education in the Context of Educating about Tolerance and Anti-Discrimination Policies towards Minorities in a Multicultural Society. As a part of this program we offer lectures, workshops, and discussions focusing on the life and culture of the Jewish minority in Slovakia and its history until today.

As a result of our work in the field of education and our cooperation with the Ministry of Education, Science, Research, and Sport of the Slovak Republic, 200 educators have completed at least the first two levels of our educational program and have thus become multipliers. We continue to be in touch with our graduates, regularly prepare methodological letters for them on Holocaust Education (which include sample lessons on selected topics), provide professional consulting and support their projects and activities.

In autumn 2010 we organized a meeting of educators – multipliers in the town of Nový Smokovec. The meeting was attended by graduates of the Yad Vashem International School's seminars, seminars for educators in the USA and the Terezín Memorial. Our aim was to have educators present

3. stupeň – semináre v Izraeli, v Spojených štátoch amerických sú vyvrcholením nášho vzdelávacieho procesu, keď jazykovo zdatní učitelia absolvujú zahraničný vzdelávací pobyt v Medzinárodnej škole Jad Vašem v Jeruzaleme, respektíve vo vybratej lokalite v USA. Okrem vzdelávania absolvujú aj rad diskusií so zahraničnými kolegami poskytujúc im informácie o stave vzdelávania problematiky holokaustu na Slovensku, o vlastných praktických skúsenostiach, a zároveň sa majú možnosť inšpirovať skúsenosťami zo zahraničia.

V roku 2010, reagujúc na zmenené podmienky pri kontinuálnom vzdelávaní pedagógov, sme autorsky pripravili pre Metodicko-pedagogické centrum program kontinuálneho vzdelávania pod názvom Vybrané aspekty a metódy vzdelávania ľudskoprávnej problematiky – holokaust na Slovensku. Tento program ponúka pre pedagogických zamestnancov aj odborných zamestnancov najnovšie trendy vo vzdelávaní o holokauste. Zahŕňa prezenčnú aj dištančnú formu.

Počas prezenčnej formy účastníci získajú najnovšie vedecké poznatky o období holokaustu na Slovensku, a zároveň aktuálne vzdelávacie metodické postupy využiteľné pri výkone ich pedagogickej a odbornej činnosti. Dištančná časť pozostáva zo seba vzdelávania a samostatnej práce účastníkov programu na vypracovávaní samostatných prác a vlastných vzorových vzdelávacích postupov a produktov zohľadňujúcich vedomosti a zručnosti získané počas inovačného vzdelávacieho programu.

Naším zámerom však bolo a je rozšíriť cieľovú skupinu vzdelávania mimo školského priestoru, a tak sme získali akreditáciu na program celoživotného vzdelávania pre pracovníkov verejnej správy všetkých stupňov pod názvom Vzdelávanie o holokauste v kontexte výchovy k tolerancii a proti diskriminácii menšín v multikultúrnej spoločnosti. Ponúkame v ňom prednášky, workshopy a diskusie sprístupňujúce poznatky o živote a kultúre židovskej menšiny na Slovensku a jej histórii až po súčasnosť.

Výsledkom našej práce v oblasti vzdelávania o holokauste a kooperácie s MŠVVaŠ SR je v súčasnosti skupina viac ako 200 učiteľov – multiplikátorov, ktorí absolvovali minimálne prvé dva stupne nášho vzdelávania. Snažíme sa zostať s našimi absolventmi v kontakte, pripravujeme pre nich metodické listy Vzdelávanie o holokauste so vzorovými hodinami na výberové témy, poskytujeme im odborné konzultácie a podporu pri realizácii ich vlastných projektov a aktivít.

Na jeseň roku 2010 sme zorganizovali stretnutie učiteľov – multiplikátorov v Novom Smokovci. Zišli sa na ňom absolventi Medzinárodnej školy v Jad Vašem v Izraeli, seminárov pre učiteľov v USA a v českom Terezíne. Cieľom bola prezentácia učiteľov a ich projektov s vlastnými študentmi, ako aj výberové prednášky a workshopy odborníčky na vzdelávanie o holokauste pani Chavy Baruch z Jad Vašem. Práve na tomto stretnutí vznikla myšlienka vydať knižne vybrané projekty učiteľov ako návod, príklad či inšpiráciu pre ich kolegov, ale aj prezentáciu ich práce doma i v zahraničí.

Publikácia Najlepšie projekty učiteľov – multiplikátorov vo vzdelávaní o holokauste je praktickým materiálom, ktorý dokazuje, že problematiku holokaustu je možné učiť veľmi odlišnými metódami a technikami

their own projects as well as to provide additional lectures and workshops conducted by an Israeli expert on Holocaust education, Mrs. Chava Baruch from Yad Vashem Memorial. It was at this very meeting that the idea to publish a selection of projects carried out by Slovak educators was born. The aim of this publication was to provide a recipe or to be a positive example for their colleagues.

The publication *The Best Projects of Educators – Multiplicators Dealing with Holocaust Education* is a handbook, which proves that Holocaust education can be implemented in various ways, via different methods and techniques and that it can bring different results (such as student research of local Jewish history, students taking care of the local Jewish cemetery, art works inspired by past as well as present human rights violations and discrimination, educational excursions to authentic sites and processing their experience from the excursion, etc.). The projects, however, share a common goal – to evoke the young generation's interest in local and regional history, in the history as well as current events taking place in their country, in acquiring an active civil attitude towards their own past and present, and in adopting a critical approach when working with different issues and sources of information.

I strongly believe that this publication will be a useful tool not only for educators, but for all those who work with youth in Slovakia as well as abroad. We are grateful to all authors who have contributed to this publication as well as to our donors - the Ministry of Education, Science, Research, and Sport of the Slovak Republic and the Government Office of the Slovak Republic. Owing to their support, we were given the opportunity to publish this handbook bilingually and thus present our work to the rest of the world.

Dr. Monika Vrzgulová
Executive Director of the HDC

a s rôznymi výsledkami (napríklad Študentský výskum minulosti židovskej komunity v lokalite, starostlivosť študentov o miestny židovský cintorín, výtvarné stvárnenie problematiky ľudských práv a diskriminácie v minulosti a súčasnosti, vzdelávacie exkurzie na autentické pamätné miesta a spracovávanie skúseností z exkurzie a pod.) Cieľ jednotlivých projektov je však spoločný – viesť mladú generáciu k záujmu o lokálne a regionálne dejiny, o minulosť a prítomnosť svojej krajiny, k aktívnemu občianskemu postoju k vlastnej minulosti a prítomnosti a ku kritickému mysleniu pri práci s rôznorodými informáciami.

Verím, že táto publikácia bude užitočnou nielen pre učiteľov, ale vôbec pre ľudí pracujúcich s mládežou na Slovensku i v zahraničí. Naša vďaka patrí všetkým autorom publikácie, ako aj hlavným donorom – Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR a Úradu vlády SR, vďaka ktorým sme mali možnosť vydať dvojязыčný text a otvoriť sa tak viac okolitému svetu.

PhDr. Monika Vrzgulová, CSc.
riaditeľka DSH

DSH

Památník zavraždených európskych židov, Berlín, Nemecko
Memorial to the Murdered Jews of Europe, Berlin, Germany

Name of educator:
Alena Bačišinová

School:
Grammar School Alejová,
Košice

Courses taught by educator and courses related to the project:

I teach English and English language conversation. Certified specialization: English, history, Russian (Faculty of Arts, P.J. Šafárik University in Košice). The project was relevant to the following courses: history, ethics, Slovak, English language conversation, Physical education.

Number and age of students participating on the project:

approximately 200 of our students between the age 14 to 19 in cooperation with their peers from other six European grammar schools (Italy, Poland, France, Romania, Lichtenstein).

Pedagogic and didactic aims:

Preservation of Holocaust victims' memory. Fight against bias, racism, and stereotypes in any society. Making students aware of concepts such as pluralism, tolerance, and human rights. Stimulate students' empathy and understanding of the fact that the "silent" majority also bears responsibility for the persecution of a minority, and also lead them to do good.

BORDERLINE

(Comenius Socrates School Project also funded by the European Social Fund)

Project's content/summary:

The project focused on geographic as well as abstract borders, various biases and stereotypes, misunderstandings between different nations, nationalities, and people in general, the issue of xenophobia and chauvinism.

Our school pays exceptional attention to the topic of the Holocaust – students have conducted extensive research on its causes and course, the number of victims as well as their placement in concentration and DP camps all around Europe. Our students became familiar with destinies of persecuted Jews and their saviors via literature, films, and fine arts as well as via direct meetings with Holocaust survivors. We also got an overview of how different countries commemorate their Holocaust victims and began to organize the Holocaust Remembrance Day at our school.

Description of project preparations, realization, and evaluation:

The Project Borderline was our school's first project from the Comenius Socrates series (September 2005 to July 2007) and it was conducted in cooperation with six foreign grammar schools: Liceo Scientifico Statale "Galileo Galilei" in Belluno, Italy (main coordinator of the international project), Fürstentum Grammar School in Vaduz, Lichtenstein, "Mihail Kogalniceanu" Lyceum in Vaslui and Mihai Eminescu Lyceum in Baia Mare, Romania, another in La Ravoire, France and III Lyceum Ogólnokształcące in Tarnow, Poland).

Students have conducted in-depth internet research of materials from the Yad Vashem ISHS. They have also researched other available printed and electronic documents, which dealt with the causes of the Holocaust, its course, the number of victims as well as their placement in concentration and DP camps all around Europe, destinies of persecuted Jews as well as their saviors. They presented their findings via a PPT presentation to our project partners during planned meetings as well as to their schoolmates on the occasion of the Day of Holocaust Victims' Remembrance, which we began to organize on January 27th, 2006 and we have managed to keep this tradition until today (by holding commemoration ceremonies on September 9th and January 27th). Participating students displayed wall-boards in our school's main hall, which presented testimonies of Holocaust survivors, the students' drawings, photographs from the wartime era, pictures documenting Jewish life prior to the war as well as after. Additionally, they prepared

HRANICE/BORDERLINE

(Comenius Socrates školský projekt s finančnou podporou z Európskych sociálnych fondov)

Obsahová náplň projektu:

Projekt Hranice/Borderline sa zaoberal hranicami geografickými, ale aj abstraktnými, rôznymi predsudkami a stereotypmi, nedorozumeniami medzi národmi, národnosťami a ľuďmi všeobecne, otázkou xenofóbie a šovinizmu.

Naša škola osobitnú pozornosť venovala téme holokaustu – študenti robili rozsiahly výskum o jeho príčinách a priebehu, počte obetí a umiestnení koncentračných táborov a pracovných táborov v jednotlivých európskych krajinách. Študenti sa zoznamovali s osudmi prenasledovaných židov a ich záchrancov prostredníctvom literárnych, filmových a výtvarných umeleckých diel, ale aj prostredníctvom osobných stretnutí s tými, ktorí holokaust prežili. Získali sme prehľad o tom, ako sa v rôznych krajinách uctieva spomienka na obete holokaustu a začali sme s organizáciou Dňa spomienky na obete holokaustu na našej škole.

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

Projekt Hranice/Borderline bol naším prvým školským projektom v rámci programu Comenius Socrates, v rámci ktorého sme od septembra 2005 do júla 2007 spolupracovali so šiestimi gymnáziami v zahraničí: Liceo

Scientifico Statale „Galileo Galilei“ v Bellune, v Taliansku (hlavný medzinárodný koordinátor projektu), Gymnázium Fürstentum v meste Vaduz v Lichtenštajnsku, Lýceá „Mihail Kogalniceanu“ v meste Vaslui

a Mihai Eminescu v Baia Mare v Rumunsku, v La Ravoire vo Francúzsku a III Liceum Ogólnokształcące v Tarnowie v Poľsku).

Študenti robili rozsiahly výskum materiálov ISHS Jad Vašem prostredníctvom internetu, ale aj iných dostupných dokumentov v knižnej a elektronickej podobe, o príčinách, priebehu, počte obetí holokaustu, o umiestnení

Meno učiteľky:
Alena Bačišinová

Škola:
**Gymnázium Alejová,
Košice**

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:

Učím anglický jazyk a konverzáciu v anglickom jazyku. Moja aprobácia: anglický jazyk, dejepis, ruský jazyk (FF UPJŠ). Projekt sa viazal k dejepisu, etickej výchove, slovenskému jazyku, konverzácii v ANJ, telesnej výchove.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

Približne 200 študentov vo veku 14 – 19 rokov na našej škole v spolupráci so študentmi ďalších šiestich európskych gymnázií (Taliansko, Poľsko, Francúzsko, Rumunsko, Lichtenštajnsko).

Pedagogické a didaktické ciele:

Zachovanie spomienky na obete holokaustu. Boj proti predsudkom, rasizmu a vytváraniu stereotypov v akejkoľvek spoločnosti. Rozvíjanie povedomia pluralizmu, povzbudzovanie k tolerancii a štúdiu otázok ľudských práv. Povzbudiť študentov k empatii, pochopeniu, že „tichá“ väčšina má tiež zodpovednosť za nešťastie trpiacej menšiny a viesť ich ku konaniu dobra v súčasných podmienkach.

Project results and outputs:

A joint "international" magazine, student PC presentations, video documents, essays (focusing on topics: hero and savior, reviews of films on the Holocaust), sport and charity events. Our project's outputs were presented at a final public exhibition of works conducted by all partner schools in the Bianchi town hall in Bellun, Italy in May 2007. Students were happy about having been given the possibility to communicate and exchange views with their peers from different partner schools via email discussions. They kept each other informed about their activities and, at the same time, established friendships. Those, who were most active, were given the possibility to take part at four project-related meetings, which took place in France, Poland, Romania, and Italy.

a separate exhibition of posters and photographs obtained from Yad Vashem's ISHS in Jerusalem. The exhibition, which took several days, was held in the geography classroom, was accompanied by lit candles and Jewish music. This unconventional form of education was supplemented with students' PC presentations (Jewish life prior to the war, phases of the Holocaust, hidden children, Righteous Among the Nations, remembering the victims of the Holocaust, Yad Vashem), film screenings (Life is Beautiful, Schindler's List, The Pianist), abstracts of testimonies were being read, students led discussions with their teachers and wrote film reviews.

At the beginning of this project we established contact with the Jewish Religious Community in Košice as well as the local branch of The Hidden Child. Over the two years of the project's duration, all higher classes of students have had the possibility to meet those, who have survived Nazi persecution. Mrs. Bäckerová – former Head of the Košice branch of The Hidden Child took part at three sessions with our students and was accompanied by three other members of this organization – current Head of Hidden Child, Ms. Miriam Galová, Mr. Zoltán Breiner, and Mr. Ivan Kamenský. Their testimonies were recorded on camera and a tape recorder and the local newspaper Košický Korzár published an article on our activities connected to the Holocaust. One of the participating students incorporated our research into the Special High School Scholarly Work.

Students started taking part in activities of the Košice Jewish Religious Community: meetings of rescuers and the rescued; concerts of Jewish music in the local synagogue; Day of Remembrance on the occasion of the Warsaw Ghetto Uprising. As a part of the project, we also visited the Auschwitz-Birkenau concentration camp in Poland. The students photographed the place and documented the visit and later used these materials for their PC presentations.

koncentračných táborov a DP táborov v jednotlivých európskych krajinách, o osudoch prenasledovaných židov¹ a ich záchrancov. Poznatky spracovávali do PC prezentácií a prezentovali ich partnerským školám na projektových stretnutiach a svojim spolužiakom počas Dní spomienok na obete holokaustu, s organizáciou ktorých sme začali 27. 1. 2006 a tradíciu udržiavame v dňoch 9. septembra a 27. januára až do týchto dní. Študenti zapojení do projektu pripravili nástenky na hlavnej chodbe, na ktorej boli uverejnené výpovede ľudí, ktorí prežili holokaust, ich kresby, fotografie z obdobia holokaustu, a obrázkové materiály o osude židovského národa pred vojnou a po vojne. V učebni geografie so zapálenými sviečkami pri židovskej hudbe prebiehala niekoľkodňová výstava plagátov a fotografií,

Pre koho bol určený:

Cieľovou skupinou boli študenti SŠ vo veku 14 – 19 rokov, ale aktivít počas Dňa spomienky sa zúčastnili aj žiaci nižších ročníkov nášho osemročného gymnázia.

ktoré sme získali z ISHS Jad Vašem v Jeruzaleme. Netradičná výučba bola obohatená o PC prezentácie študentov (Život židov pred vojnou, Stupne holokaustu, Ukrývané deti, Spravodliví medzi národmi, Spomienky na obete holokaustu, Jad Vašem), premietanie filmov Život je krásny, Shindlerov zoznam a Pianista, boli čítané ukážky zo svedectiev a študenti viedli so svojimi učiteľmi diskusie a písali recenzie na filmy, ktoré videli.

Pri zrode myšlienky na projekt sme nadviazali kontakty so Židovskou náboženskou obcou v Košiciach a organizáciou Ukrývané deti. Počas dvoch rokov trvania projektu všetky triedy vyšších ročníkov mali možnosť osobného kontaktu s ľuďmi, ktorí prežili prenasledovanie nacistického režimu. Na tri besedy prišla pani Eva B. – bývalá predsedníčka organizácie Ukrývané deti v Košiciach, ktorá priviedla ďalších troch členov skupiny – pani Miriam Gálovú a pánov Zoltána Breinera a Ivana Kamenského. Ich výpovede boli zaznamenané na kameru a diktafón a o našich projektových aktivitách, týkajúcich sa problematiky holokaustu, bol uverejnený článok v novinách Košický Korzár. Výskum jednej zo študentiek podieľajúcich sa na projekte vyústil do ŠOČ.

Študenti sa zúčastňovali aktivít organizovaných Židovskou náboženskou obcou v Košiciach: besedy Záchrancovia a zachránení, koncertov židovskej hudby v synagóge, Deň spomienky pri príležitosti Varšavského povstania.

Ohlasy na projekt:

Veľmi dobré u partnerských škôl v zahraničí a u Košického samosprávneho kraja.

¹ Slovenský pravopis pozná dve formy písania Žid/žid, v našej publikácii ho píšeme s malým začiatčným písmenom.

Who was the project designed for:

The target group was composed of primary and high school students between the age of 14 to 19. Activities during the Day of Remembrance, however, were also attended by students from lower grades (8-year grammar school students).

Responses to the project:

We received very positive evaluations from foreign schools, which were partners to this project, as well as from our colleagues from the Košice Self-Governing Region.

Lessons learned from executing the project:

The Project Boarderline was an example of successful cooperation between seven European schools, several subject committees, as well as a good example of using inter-subject relations for conducting projects at our school.

How are we trying to cope with the necessity to do active good? Our high school club Dreams and Teams, which has been sponsored by the British Council since 2009 and mainly focuses on organizing youth sport activities, is named after Nicolas Winton. Despite the fact that our project has officially been completed in July 2007, our school continues to organize Holocaust education activities.

HOLOCAUST REMEMBRANCE AT GYMNAZIUM ALEJOVA, KOŠICE, SLOVAKIA

In the framework of the project Boarderline we were interested in human issues like racism, xenophobia and antisemitism and immediate Holocaust remembrance in our school. Our team have worked on a few picture presentations called The stages of the Holocaust from the Nazi rise to power in Germany in 1933 till the liberation in 1945 and made research into number of victims, concentration and displaced people camps and the procedures of the Holocaust in various European countries and how they are commemorated. Studying it has been difficult, it means studying human beings, their actions, thoughts, worldviews and motivations. (Igor Spolakov, Andrej Kissel, Lukáš Chmelár)

POLAND, ITALY, LIECHTENSTEIN

- 27 January Holocaust Remembrance Day for the Prevention of Crimes against Humanity
- Historical Background: On the morning of 27 January, 1945, the Soviet Army entered Auschwitz III, followed by British and American troops. After that afternoon, Auschwitz, they liberated some 750 prisoners. The Nazis murdered over one million Jews in the Auschwitz concentration and extermination camps.

FRANCE

- 27 January and 16 July
- Historical Background: On 16-17 July 1942, a major action (deportation) took place in France: 13,000 Jews were rounded up in Paris and locked up in the Velodrome. Of these people, most of them suffered food, water, no toilet. Thousands of Jews were arrested and deported to concentration camps in the east.

Let us share with you our experience with organizing The Holocaust Remembrance Days which you might find inspirational when you want to prepare a similar event in your schools. First we set up the Ceremony Room with an exhibition of 20 big posters we obtained from SHS Vaj Vashem (Israel) with photographs and yellow Jewish stars, a map from the WW2, old records with sound music broadcast from local Jewish Community (played on an old record player, which really helped to create a proper atmosphere) and 14 of candles. Students PC powerpoint presentation were presented tomorrow on the wall.

ROMANIA

- 9 October Holocaust memorial day
- Historical Background: On 9 October, 1944 the deportation of Jews from the Romanian region of Bukovina and Bessarabia to Transnistria began.

SLOVAKIA

- 9 September Day of Victims of the Holocaust and Racial Violence
- Historical Background: On 9 September 1945, the fascist Slovak government approved the "Jewish Code", consisting 270 amendments, which defined Jews as racial enemies and required them to wear the yellow Jewish badge. This was the first step before the deportation of Slovak Jews to concentration camps.

When I came across this poem, I drew these pictures - Hlaska Jergulová aged 15

*When I grew up and get to be twenty
I'll tread and see this world of plenty.
In a kind with an engine I will sit myself down,
Take off and fly into space, far above the ground.
I'll fly, I'll cruise and soar up high
Above a world so lovely, into the sky...
And in, delighted by all the world's charms,
Into the heaven I will take off and not have a partner.
The cloud is my sister, the wind is my brother*

By Averekch Kapelnicov
Murdered in Auschwitz
at age 14

Overcoming Borders Through Sport

You have probably also experienced that in sport people not only overcome the borders between the possible and impossible, learn new skills and push the borders of their abilities but they also become closer with their companions. Sport is a great tool to build new friends and have fun... even with people you do not normally have contact with. In October 2009 we organized a sporting festival for children from 4 Children Homes, in June 2008 - one football for non-special schools with pupils aged 7-12 and for Roma pupils with learning disabilities and the other one for pupils with behavioral difficulties who need special care. Our most demanding friends were for physically and mentally handicapped children in February 2007 and our last festival for children at Overalls Ward in local hospital. We thought that if we could spend some money that we had obtained from sponsors, our time and energy, it definitely should be for these children. Our main goal was their integration and we experienced that the saying "give a little bit love and you will get a lot back" is very much true. (By Zuzana Burdaková)

Will you come again?

Our Boarderline activities have included charity work and visits in Children Home with about 17 children aged 4-15. Most of them are Roma children. First we organized a sporting festival for them and later at school a collection of toys and books that we delivered to them and to children of refugees living in Slovakia.

Once we got to know these children who are very affectionate and clinging we wanted to spend more time with them. So at weekends we take them out for a walk or play in the playground. The boys love playing football, the girls are fond of various competitions, or they insist on to their homes and we play various games or just talk. And always when we are leaving and hear their question: "When will you come again?" we feel like there is kind of relatives... (By Michal Uhlík)

Nikolaj is a 17 year old Roma boy who was born handicapped with very short arms and not developed palms with only a few fingers. Consequences of Cerebral Palsy? It is hard to find out the reason but I need to say that despite all his handicap he is a very talkative, sensitive and intelligent boy who I first met when we organized a sporting festival for his 11 children home. Since then we have visited the children a few times at weekends. I was very touched one evening when as a sign of his affection he showed me and my friends his "Book of Life" which contained all his photographs with some important documents and facts from his life that his classmates had read down for him. At the back of that book he kept envelopes with a few postcards for his birthdays or Christmas Cards he had received. Nikolaj insisted on me opening the postcards and reading the texts as if he wanted to show: "Look, those people care for me!" So many people love me! I could sense that the postcards meant so much to him and was near to tears looking at his excited face... Since then I have been thinking of him a lot and recently, got this great idea. If there are some of you who are reading these lines and would be so kind and send Nikolaj a postcard of your country, a Christmas or Birthday present from his collection can become really VERY BIG! Moreover if the given images postcards from Italy, Poland, Romania, France, Liechtenstein written in English, it may be a good motivation for him to study English. When I asked him what he would like to do in the future he said he would like to become a teacher. He lets keep fingers crossed for his success in whatever he tries to do! He will be 17 on 28 August 2007. (By Olívia Páncsovics)

Nikolaj GARAJ
Handicapped (Cerebral Palsy)
Died in Auschwitz
at age 14

Súčasťou projektu bola návšteva bývalého koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau v Poľsku, počas ktorej študenti urobili rozsiahlu fotodokumentáciu a neskôr PC prezentácie.

Študenti boli vedení k napĺňaniu poslania potreby robiť aktívne dobro podľa svojich možností a organizovali charitatívne akcie pre deti z detského domova, onkológie, nápravných výchovného ústavu, mentálne a telesne

postihnuté deti ZŠ a MŠ a rómske deti z Luníka
9. Urobili sme niekoľko charitatívnych zbierok a vedíme našich študentov k tomu, aby sa z nich stali aktívni a empatickí občania.

Výsledky/výstupy projektu:

Spoločný „medzinárodný“ časopis, PC pre-

zentácie študentov, videodokumenty, slohové práce (eseje na tému hrdina a záchrana ľudského života, recenzie filmov s tematikou holokaustu), športové a charitatívne akcie.

Naše projektové výstupy boli predstavené na záverečnej výstave prác partnerských škôl v mestskej hale Bianchi v Bellune v Taliansku v máji 2007 pre zúčastnené partnerské školy a obyvateľov mesta Belluno.

Študentov veľmi potešila možnosť komunikovať a vymieňať si názory so svojimi rovesníkmi z našich šiestich partnerských škôl prostredníctvom e-mailovej diskusnej skupiny. Navzájom sa informovali o svojich aktivitách a nadväzovali priateľstvá. Tí najaktívnejší mali možnosť osobných stretnutí počas štyroch projektových stretnutí, ktoré boli postupne vo Francúzsku, Poľsku, Rumunsku a Taliansku.

Skúsenosť z realizácie projektu:

Projekt Hranice/Borderline bol príkladom úspešnej a efektívnej spolupráce siedmich európskych škôl, ale aj niekoľkých predmetových komisií a využitia medzipredmetových vzťahov v projektovej práci na našej škole.

Ako napĺňame poslanie potreby robiť aktívne dobro? Naš školský klub Dreams and Teams, ktorého garantom bola do roku 2009 Britská rada a hlavným poslaním organizácia športových podujatí pre deti, nesie meno Nicolasa Wintona.

Aj keď projekt oficiálne skončil v júli 2007, naša škola naďalej pokračuje v aktivitách, ktoré súvisia so vzdelávaním o holokauste.

Name of Educator:
PaedDr. Timea Benkő

School:
Peter Pázmány Grammar
School (taught in Hunga-
rian), Nové Zámky

Courses taught by educa-
tor and courses related to
the project: Hungarian –
Slovak, literature, arts and
crafts

Who was the project designed for:

The entire school and wider public due to the fact that we published articles in the Új Szó newspaper (September 9th, 2010), the pedagogical magazine The Desk (October 2010), the local media Castrum Novum (October 8th, 2010), on the school's web www.pazmangymn.zsk.sk, the portal Nové Zámky and the region www.watson.sk (September 19th, 2010), local television NZTV (October 20th, 2010).

Number and age of stu- dents participating on the project:

all students - 170, from 13
years-of-age to 19.

THE HOLOCAUST WEEK

Project's content/summary:

Our goal was to get our colleagues acquainted with the method, which we have been introduced to during the seminar for educators in Terezín, Czech Republic. Thus, we organized The Holocaust Week, which took place from September 13th to 17th, 2010.

On this occasion, the younger students prepared wall boards, posters and took part in a drawing competition. Students could have taken part in this competition as individuals as well as could have created a group, for example as they did in the case of constructing a paper model of the Düsseldorf synagogue.

The older students prepared PPT presentations on topics such as: history of Israel, Jewish artists and inventors, Kabala, I was in Auschwitz-Birkenau, would you like me to tell you about it? Students watched documentary and fiction films and they mostly reflected on the film I Can't Understand.

Based on authentic children memoirs (material acquired in Prague) and abstracts of the film The Last Butterfly, students themselves reconstructed the life in Ghetto Terezín, became acquainted with Jewish laws (created signs such as "No entry to bolds"). High school graduate students prepared an artistic analysis of Imre Kertész's novel Fateless (awarded Nobel Prize for Literature). The Head of the Jewish Religious Community in Nové Zámky – Tomáš Lang – guided us through the local synagogue, which is not open to the public on regular basis. Mrs. Gizela Messingerová held a session with the students on the topic of Jewish kosher food, in groups, students prepared kosher food based on recipes from the internet and organized a tasting of their products.

In the end of the week, students wrote down their impressions from the week-long project:

"I mostly liked "remaking" Jewish laws. Too bad they were not being enforced during the entire week. This would maybe help us understand their cruel meaning even more and we would feel their affect even more."

"I mostly liked the session with Mrs. Gizela, cake-tasting was great."

"Mr. Lang's lecture was very interesting."

"I have heard terrible things about Terezín, the memoirs were great."

"We were shocked by the pictures from Auschwitz."

"I appreciate that they took us to the synagogue."

"The video done by 4th grade students was hundred percent interesting!!!"

"I missed the film Schindler's List."

"The interactive presentation on Terezín was totally great. I liked how the professor presented it. We had the feeling that we were there, visiting it ourselves."

TÝŽDEŇ HOLOKAUSTU

Opis projektu:

Chceli sme oboznámiť kolegov s metódami, ktoré sme si osvojili na seminári pre učiteľov v Terezíne (Česká republika). Vyhlásili sme na škole celý Týždeň holokaustu, ktorý trval od 13. do 17. septembra 2010.

Mladší žiaci pripravovali na danú tému nástenky, plagáty a vyhlásili sme aj výtvarnú súťaž. Do nej sa prihlásili žiaci individuálne, aj v skupinách – napríklad na vyhotovenie papierovej makety synagógy v Düsseldorfe.

Starší žiaci pripravovali prezentácie v PowerPointe na témy, napríklad: História Izraelu, Židovskí umelci a vynálezcovia, Kabala, Bol som v Osvienčime, porozprávam ti to? Študenti školy si pozreli dokumentárne aj umelecké filmy, najväčší ohlas mal film Nedovedu pochopiť.

Na základe autentických detských memoárov (materiál získaný v Prahe) a úryvkov z filmu Poslední motýl si deti samé mohli zrekonštruovať život v terezínskom gete, oboznámili sa so židovskými zákonmi tak, že tie boli pretransformované, napríklad Holohlavým vstup zakázaný... (inšpirované českým projektom). Maturanti spravili umelecký rozbor filmu a literárneho diela Imre Kertész: Bezosudovosť (získal za ňu Nobelovu cenu). Predseda novozámockej židovskej obce nám robil sprievodcu v miestnej synagóge, kde sme boli všetci prvýkrát v živote, keďže nie je sprístupnená verejnosti. Pani Gizela M. mala besedu so žiakmi o židovskej košer kuchyni, žiaci v skupinách vyhotovovali jedlá na základe receptov z internetu, spravili aj ochutnávku.

Na konci týždňa žiaci písomne vyjadrovali svoj názor na projekt:

„Mne sa najviac páčili pretransformované židovské zákony. Škoda, že neboli platné celý týždeň, možno ešte viac by sme si uvedomili ich kruté významy a viac by sme ich prežívali.“

„Mne sa najviac páčila beseda s pani Gizelou, ochutnávka zákuskov bola výborná.“

„Veľmi zaujímavý bol výklad pána L.“

„Počul som hrozné veci o Terezíne, memoáre boli super.“

„Otriasli s nami zábery z Auschwitzu.“

„Cením si, že nás zobrali do synagógy.“

„To video oktávy bolo stobodové!!!“

„Mne chýbal film Schindlerov zoznam.“

„Interaktívny výklad o Terezíne bol bombastický. Páčilo sa mi, ako to odprezentovala pani profesorka. Mali sme pocit, že sme tam boli na návšteve aj my sami.“

Meno učiteľky:

PaedDr. Timea Benkő

Škola:

Gymnázium Petra Pázmá-
ňa s vyučovacím jazykom
maďarským, Nové Zámky

Predmety, ktoré učí reál-
ne a ku ktorým sa projekt
viazal:

Maďarčina – slovenčina,
dejepis, literatúra, výtvarná
výchova.

Pre koho bol projekt určený:

Projekt bol určený pre žiakov našej školy a širšiu verejnosť, keďže sme publikovali články v denníku: Új Szó (dňa 30. 9. 2010), v pedagogickom časopise: Katedra – október 2010, v miestnej tlači: Castrum Novum – 8. 10. 2010, na webe školy: www.pazman-gymniz.edupage.org, na portály Nové Zámky a okolie: www.watson.sk 19. 9. 2010, v miestnej televízii NZTV odvysielali reportáž – 20. 10. 2010.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

Všetci žiaci školy – 170, od
tercie – 13 roční po oktávu
– 19 roční.

Cintorin v Malej pevnosti, Památník Terezín, Česká republika
Cemetery in Small Fortress, Terezín Memorial, Czech Republic

Name of educator:
PhDr. Klára Dobrovičová

School:
Business High School in
Sereď

Courses taught by educator and courses related to the project: German – Slovak

Pedagogic and didactic aims:

When we teach about the Holocaust, our aim is to project positive influence on youth, their values and attitudes. We realize the fact that when working with youth, it is never too late to try to influence or correct their racial or ethnic prejudices. It is important for them to understand that history is not predetermined on its own, but its course is determined by the next generations. The goal of our educational method is to rid our students of apathy and passivity as well as prevent this tragedy from being forgotten and potentially repeated.

Goal:

to open and discuss the issue of anti-Semitism and right-wing extremism with youth and educate them to tolerance and protection of human rights. The aim is also to teach our students and children not to turn

THE HOLOCAUST IN EDUCATION

Project's content/summary:

In 2004, under pedagogical supervision, students of the Business High School in Sereď launched the project Holocaust in Education.

One of the key aims of the project was to take care of Jewish cultural heritage, prevent the destruction of these objects, fight against right-wing extremism and xenophobia, protect human rights and, in the end of the day, find a creative way of expressing students' feelings via exhibiting their artworks.

Specifically, we reconstructed a devastated house of mourning - Ciduk Hadin – located at the Jewish cemetery in Sereď and transformed it into a museum dedicated to the memory of Holocaust victims as well as victims of other forms of violence. The Student Museum of Tolerance was created to remind us of the negative and tragic consequences of all forms of violence. We managed to assemble authentic photographs from the era, when a labor and collection camp had been set up in Sereď during the 1940s. In addition to that, the Museum houses a permanent exhibition of student art works, which represent their feelings about the Holocaust.

Another, student project was the "Jewish town model" – a construction made of wood (2 x 15 m in size). The goal of this separate project was to show the students' peers characteristic features of Jewish life.

Since the year 2004, our school has regularly commemorated the Day of Victims of the Holocaust and Other Forms of Racial Violence on September 9th. On this occasion, we regularly organize meetings with Jewish community representatives as well as Holocaust survivors.

Students of the Business High School in Sereď have presented their projects at the exhibition Violence Does not End with the Holocaust, which was organized by our Business High School in cooperation with the Methodological-pedagogic Center in Bratislava, where the exhibition was also held. The exhibition was organized on the occasion of the Chrystal Night anniversary and was considered as a memento helping us to come to terms with current expressions of intolerance by today's youth. Apart from those works, which dealt with the topic of the Holocaust, also statements of right-wing youth representatives were incorporated into the exhibition. Our goal was to create a confrontation. Swastikas, ropes, chains, railway tracks, accusatory paintings and collages – they all reflected students' opinion of intolerance and racial violence. The exhibition also comprised of works created by students from Austria, the Czech Republic, and Switzerland. Due to the fact that there was no age limit for presenters at the exhibition, also children from the local kindergarten contributed with their works reflecting their perceptions of violence.

HOLOKAUST VO VZDELÁVANÍ /HOLOCAUST IN EDUCATION

Obsahová náplň projektu:

Od roku 2004 sa žiačky a žiaci Obchodnej akadémie v Seredi pod vedením svojich učiteľov podieľajú na tvorbe projektu Holokaust vo vzdelávaní/ Holocaust in Education.

K hlavným myšlienkam projektu patrí starostlivosť o židovské pamiatky, snaha zabrániť plieneniu a ničeniu týchto objektov, boj proti pravicovému extrémizmu a xenofóbii, ochrana ľudských práv a v konečnom dôsledku kreatívny spôsob vyjadrenia pocitov študentov prostredníctvom výstav ich umeleckých prejavov.

Konkrétnou aktivitou je rekonštrukcia zdevastovaného domu smútku – Ciduk Hadin – na židovskom cintoríne v Seredi a jeho prestavba na múzeum venované dôstojnej pamiatke obetí holokaustu a všetkých foriem násilia. Múzeum násilia silnejšieho nad slabším poukazuje na negatívne a tragické dôsledky násilia v najrozmanitejších podobách. Podarilo sa nám zhromaždiť aj autentický fotodokumentačný materiál z obdobia existencie pracovného a zberného tábora v Seredi v štyridsiatych rokoch 20. storočia.

Nemenej dôležitou časťou expozície je aj stála výstava výtvarných prác žiakov, ktoré vyjadrujú postoj a názory žiakov k tejto téme.

Samostatným žiackym výtvorom bolo vyhotovenie „skladacieho židovského mestečka“ z dreva o rozmeroch 2x15 m, kde autori priblížili svojim rovesníkom typické znaky židovského života v meste.

Od roku 2004 si na škole pravidelne pripomíname 9. september – Deň obetí holokaustu a rasového násilia. Pri tejto príležitosti sme usporiadali stretnutia s predstaviteľmi židovskej komunity aj s doteraz žijúcimi pamätníkmi holokaustu.

Študenti Obchodnej akadémie v Seredi prezentovali svoj projekt aj na medzinárodnej výstave Holokaustom sa násilie nekončí, ktorú usporiadala Obchodná akadémia v Seredi v spolupráci s Metodicko-pedagogickým centrom na Ševčenkovej ulici v Bratislave v priestoroch jeho budovy. Výstava sa konala na pamiatku Krišťálovej noci a bola chápaná ako memento pre súčasnosť, pre vyrovnávanie sa s prejavmi násilia a intolerancie u súčasnej mládeže. Okrem prác, ktoré zachytávali tému holokaustu, boli zastúpené aj prejavy mladých, ktorí sú pravicovo radikálne orientovaní. Cieľom bola konfrontácia. Hákové kríže, povrazy, reťaze, koľajnice, žalujúce kresby a koláže – odrážali postoje žiakov k problematike intolerancie a rasového násilia. Na výstave boli zastúpené aj výtvarné prejavy žiakov z Rakúska, Česka a Švajčiarska. Keďže nebola stanovená veková hranica,

Meno učiteľky:
PhDr. Klára Dobrovičová

Škola:
**Obchodná akadémia
Sereď**

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:
Nemecký jazyk – slovenský jazyk.

Pedagogické a didaktické ciele:

Vo vzdelávaní o holokauste je dôležité pozitívne pôsobiť na hodnotový systém a postoje mládeže. Pri práci s mládežou nikdy nie je neskoro na to, aby sme sa pokúsili ovplyvniť, korigovať ich rasové či etnické predsudky. Dôležité je, aby pochopili, že dejiny nie sú vopred určené, ale sú tvorené generáciami. Cieľom je snaha odbúrať u mladistvých apatiu a pasivitu, aby táto tragédia neupadla do zabudnutia a aby nehrozil jej návrat.

Cieľom je sprístupniť problematiku antisemitizmu a pravicového extrémizmu mladým ľuďom a vychovávať ich k tolerancii a k ochrane ľudských práv. Zároveň ich povzbudiť, aby nezatvárali oči pred zlom a násilím, aby vyjadrovali vlastný názor a rešpektovali „odlišnosti“ iných ľudí.

their backs in the face of evil and violence, provide them support when expressing their opinion, tolerance, and respect for those, who are "different".

The exhibition was visited by representatives of the Jewish Religious Community, the Director of the Goethe Institute in Bratislava, and the Swiss Ambassador to Slovakia.

Events conducted as a part of the project:

During the project, students of the Sered' Business High School came into contact with their peers from Switzerland, a sister school from Zürich.

Together, they visited the Chatam Sofer Memorial in Bratislava, the synagogue in Šahy, Vienna, and Zürich, Jewish cemeteries in Lengnau and Zürich, as well as a Jewish home for the elderly in Zürich. They became acquainted with Jewish community life in these towns during the 20th century, Jewish culture and heritage. Together, they visited memorials located at sites of former concentration camps in Mauthausen and Auschwitz - Birkenau. Went for a field trip to a memorial place in Vienna on Karajangasse 14, which, during World War Two, was the seat of the Gestapo.

On the occasion of the 60th anniversary of the liberation of Auschwitz-Birkenau, students initiated a concert of Jewish folk songs in Yidish, which was held at our school.

They also visited the exhibition "Soá és pharrajimos" in Hungary organized in the memory of Jews and Romas deported from the ghetto in Szombathely.

The students also preformed as guides at the Wagon exhibition – organized by the Museum of the Slovak National Uprising in Banská Bystrica, which had traveled all around Slovakia.

Ongoing maintenance of the Jewish cemetery in Sered' is an integral part of our project. The cemetery is quite large (trapezium shaped, 150 m long, 50 m wide on one side and 36 m on the other). Old tomb stones from an old cemetery, which ceased to exist, were relocated to this location. These tomb stones were created between 1700 to 1750 and are made of white and red marble, mostly in baroque style and decoration - decorated predominantly with motives of leafs, flowers, trees, and sometimes also jars of Levites. Figure motives are rather rare. A separate part of the cemetery located close to the wall contains graves of those Jews, who died in the Sered' labor and concentration camp during the Slovak state. These graves are small and covered with the same tinplate, which, unfortunately, is illegible.

Students collected information on the Jewish community in their town, which was later displayed in the Museum located at the cemetery. Due to this research, they found out that in 1865, 2443 Jews had lived in Sered'

k problematike násilia sa svojim spôsobom vyjadrili aj deti materskej škôlky v Seredi. Výstavu navštívili zástupcovia ŽNO, riaditeľ Goetheho inštitútu v Bratislave a švajčiarsky veľvyslanec na Slovensku.

Spoločné podujatia v rámci projektu:

Študenti Obchodnej akadémie v Seredi sa stretávajú v rámci projektu aj na spoločných aktivitách so svojimi rovesníkmi zo Švajčiarska, z družobnej školy v Zürichu. Spoločne navštívili Memoriál Chatama Sofera v Bratislave, synagógy v Šahách, vo Viedni, v Zürichu, židovské cintoríny v Lengnau a Zürichu a židovský domov dôchodcov v Zürichu. Oboznámili sa so životom židovskej komunity v týchto mestách počas 20. storočia, ako aj so židovskou kultúrou a pamiatkami. Navštívili spoločne memoriály na mieste bývalých koncentračných táborov v Mauthausene a v Auschwitz-Birkenau. Zúčastnili sa exkurzie do školy – pamätného miesta vo Viedni na Karajangasse 14-n, kde sídlilo počas druhej svetovej vojny gestapo.

Pri príležitosti 60. výročia oslobodenia koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau študenti iniciovali na škole koncert židovských ľudových piesní v originálnom jazyku jidiš.

Navštívili tiež výstavu: Soá és pharrajimos v Maďarsku – na pamiatku deportácií Židov a Rómov z geta v meste Szombathely.

Aktívne v úlohách sprievodcov sa zúčastnili študenti školy na projekte Vagón – organizovaný Múzeom SNP v Banskej Bystrici v jednotlivých mestách Slovenska.

Súčasťou projektu je stála starostlivosť o židovský cintorín v Seredi.

Seredský židovský cintorín je pomerne rozsiahly, 150 m dlhý, lichobežníkový, na jednej strane 50 m široký, na druhej strane 36 m. Staré náhrobné pomníky sú prenesené zo starého cintorína, ktorý dnes už neexistuje. Pomníky pochádzajú z rokov 1700 až 1750 a sú z bieleho a červeného mramoru, väčšinou v barokovom štýle, ozdobené barokovou ornamentikou, časté sú motívy listov, kvetov, stromov a občas aj s krčahom levitov. Figurálnych ozdôb je menej. V oddelenej časti cintorína pri múre zo strany cesty

sú pochovaní židia, ktorí zomreli v seredskom pracovnom a koncentračnom tábore počas slovenského štátu. Sú to malé pomníky s rovnakou plechovou tabuľou, žiaľ, už nečitateľnou.

Študenti zbierajú údaje a informácie o židovskej komunite vo svojom meste. Tie sprístupňujú v rámci múzea na cintoríne. Tak zistili, že roku 1865 bývalo v Seredi

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

30 žiakov vo veku 15 – 18 rokov.

Pre koho bol projekt určený:

Pre študentov školy rovnako, ako aj pre širokú verejnosť – obyvateľov Serede.

Metodologické prístupy:

Problémový výklad, riadený rozhovor, pozorovanie, analýza, samostatná práca študentov – zber informácií, literatúry a dobových dokumentov, práca s textom, diskusia, prezentácia. Práca so žiakmi na Obchodnej akadémii v Seredi a ich aktivity sú zmapované na DVD pod názvom: Holokaust a pravicovo radikálne tendencie u mladistvých, vyhotovené v dvoch jazykových verziách – v slovenskej a v nemeckej. Zriadenie trvalej výstavy v dome smútku – Ciduk Hadin – na židovskom cintoríne v Seredi. Výučba holokaustu na autentickom mieste. Údržba hrobov a celého cintorína žiakmi školy.

and its surrounding villages. It was the third most sizable Jewish community in Slovakia following the communities in Bratislava and Dunajská Streda. In the year 1938, 1200 Jews had lived in Sered'. In 1942 almost all local Jews have been deported and only 50 of them came back. Today the cemetery is not an active burial site. The last funeral took place in 1966. Students of the Business High School in Sered' are preserving the cemetery, communicate, and guide visitors through the site. Currently, the students are completing their high school scholarly work in which, they aim to map graves on the Jewish cemetery, decipher, and translate the tomb stone inscriptions. It is their goal to digitalize this data and make it available to all those interested.

Description of project preparations, realization, and evaluation:

In the first phase of our project, we needed to provide the right motivation for our students and get them involved. During this phase, we reminded the students of crucial historical facts and sensitized them. Students expressed themselves via art and other visual means – they created posters, videos, slogans, collages, and other works of art.

The exhibition Anne Frank – a Historical Message for Today (organized at our school by the Milan Šimečka Foundation) had a very positive influence on their work. The students were excited about the project's methodology as well as about the didactic methods used. They felt that they, themselves, were key figures of the process and they have been given recognition for their effort.

After having made the students aware of the topic we proceeded to reconstruct and furnish the memorial site of the Jewish cemetery. Currently, they view it as their own creation, they have a positive attitude towards it and continue to take care of it.

Who was the project designed for:

For students of our school as well as for the general public – citizens of Sered'.

Goal: discuss the issue of anti-Semitism, its contemporary expressions and attempt for students to create an appropriate set of values.

Responses to the project:

Positive. Practical outputs – general public visiting the Student Holocaust Museum located at the Sered' Jewish cemetery.

Lessons learned from executing the project:

We have been given positive references. Moral investment into students and youth is the key aim of our activities.

Methodology:

Dilemma-based lecture, controlled interview, observation, analysis, individual work of students – collection of data, literature and historical documents, working with texts, discussion, presentations.

The work of our students and their activities are documented on a DVD named: "The Holocaust and Right-Wing Tendencies among Youth", produced in two versions – Slovak and German.

Establishing a permanent exhibition in the house of mourning – Ciduk Hadin – at the local Jewish cemetery. Educating about the Holocaust on an authentic site. Preservation of graves and the entire cemetery by our students.

Number and age of students participating on the project:

30 students aged from 15 to 18.

a v okolitých obciach 2443 židov. Bola to najsilnejšia židovská komunita na Slovensku po Bratislave a Dunajskej Strede. V roku 1938 bývalo v Seredi už len 1200 židov. V roku 1942 skoro všetkých miestnych židov deportovali. Vrátilo sa ich asi 50. V súčasnosti sa už na cintoríne nepochováva. Posledný pohreb sa konal v roku 1966. Žiaci Obchodnej akadémie v Seredi sa starajú o cintorín, udržiavajú ho a sprevádzajú návštevníkov cintorína. V súčasnosti pracujú v rámci stredoškolskej odbornej činnosti na zmapovaní hrobov na židovskom cintoríne a na dešifrovaní a prekladoch nápisov na náhrobných kameňoch. Ich cieľom je digitalizácia údajov a ich sprístupnenie všetkým záujemcom.

Skúsenosť z realizácie projektu:

Máme jednoznačne pozitívne odporúčania. Morálna investícia do žiakov, do mladistvých bola a je hlavným cieľom.

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenie projektu:

Príprava spočívala v prvej fáze v správnej motivácii a podchytení žiakov. Táto fáza prebiehala v pripomenutí dôležitých dejinných faktov prostredníctvom realizácie ich pociťovania, stvárnenia emotívneho zážitku. Študenti sa vyjadrovali výtvarnými, respektíve vizuálnymi technikami – tvorili plagáty, videonahrávky, heslá, koláže a iné umelecké výtvary.

Veľmi pozitívne ich ovplyvnila aj výstava Anna Frank – odkaz dejín dnešku (organizovaná na škole Nadáciou Milana Šimečku). Boli nadšení z toho, ako sa im táto téma sprostredkovala a aké didaktické metódy boli použité. Cítili, že sú sami aktérmi vzdelávania a sú docenení.

Po vytvorení určitého povedomia u žiakov sme pristúpili k prestavbe a zariaďovaniu pamätného miesta na židovskom cintoríne v Seredi. V súčasnosti ho vnímajú ako vlastný výtvar, majú k nemu pozitívny vzťah a svedomito sa oň aj starajú.

Cieľom je hovoriť o problematike antisemitizmu, jeho prejavoch v súčasnosti a snažiť sa vytvárať správnu hierarchiu hodnôt u žiakov.

Ohlasy na projekt:

Na projekt sme mali pozitívne ohlasy, mal praktické využitie – návštevy v Múzeu násilia silnejšieho nad slabším na židovskom cintoríne v Seredi širokou verejnosťou.

Name of educator:
PaedDr. Andrea Gáborová

School:
Elementary School, Golianova 8, Banská Bystrica

Courses taught by educator: English
Courses related to the project: Slovak studies, regional education, multicultural education.

Methodology:

Methods: dilemma-based lecture/controlled discussion, observation, analysis, working with a text, discussion, presentation.

Forms: excursion - lecture, independent work of students, group work.

Project results and outputs:

- Worked-out exercises (= notes)
- Discussion and presentation of conclusions
- Article in the school newspaper
- Students' artworks

Responses to the project:

Students liked activities associated with the project, they were interested in working-out the exercises, they remembered important information related to the topic even 8 months later during final revision. They were interested in participating on similar activities in the future.

Target group: students of 4th grade at elementary school.

VISIT TO THE KREMNIČKA MEMORIAL

Project's content/summary:

The visit to the Kremnička Memorial represents the first phase of a long-term project Judaism, Jewish Culture, and the Holocaust – topics, which are addressed at classes of multicultural education starting in 4th and ending in 9th grade of elementary school. This stage is being carried out in the 4th grade following lectures on World War Two and the Slovak National Uprising. The aim is to provide an adequate way of introducing students to the issues of the Holocaust, which will be elaborated on during the following years and will culminate in 9th grade, where the topic will be addressed at history classes.

The fact that our school is located close to the Kremnička Memorial and there is a favorable bus connection between the two, this gives us a great opportunity to familiarize our students with the topic of the Holocaust directly at an authentic place. Due to the character of the Memorial, from an early age, students are taught to adequately behave when visiting a memorial site and, at the same time, they become acquainted with the Judaism-appropriate way of commemoration.

During the actual visit, students observe the Memorial and are given exercises connected to the text inscribed on the commemoration plaque. Towards the end of their visit, they take part at a simple act of commemoration, which gives them the possibility to contemplate about the inscribed statement “remember”.

Shortly after the visit of the authentic site follows a lesson during which students can process their experience and confirm the knowledge gained during the visit. During this class, they prepare a topical exercise, via which they get acquainted with the meaning of the word Holocaust and can systemize their newly-acquired knowledge on the topic. Afterwards, they discuss their experience as well as the message “remember”. Consequently, they can process their experience by creating a drawing or producing a piece of writing.

Description of project preparations, realization, and evaluation:

During the preparation stage, it is important that the educator visits the chosen authentic site beforehand, studies all available material, prepares the visit's methodology, and logistics.

Prior to the actual visit of the authentic site, students are taught about World War Two and the Slovak National Uprising and they are sensitized to the visit's content. This phase can be realized during Slovak studies, regional

NÁVŠTEVA PAMÄTNÍKA V KREMNIČKE

Obsahová náplň projektu:

Návšteva pamätníka v Kremničke je prvou etapou dlhodobého projektu Judaizmus, židovská kultúra a holokaust, s ktorým sa žiaci stretávajú v rámci prierezovej témy multikultúrna výchova od 4. po 9. ročník základnej školy. Táto etapa sa realizuje v štvrtom ročníku, v nadväznosti na vlastivedné učivo o druhej svetovej vojne a Slovenskom národnom povstaní. Cieľom je primeranou formou uviesť žiakov do problematiky holokaustu, ktorá bude rozvíjaná v nasledujúcich ročníkoch a vyvrcholí v 9. ročníku, kde je súčasťou učebných osnov v predmete dejepis.

Blízkosť pamätníka v Kremničke spolu s výhodným autobusovým spojením, poskytuje vynikajúcu príležitosť na to, aby sa žiaci začali s problematikou holokaustu zoznamovať na autentickom mieste. Vzhľadom na povahu pamätníka sa zároveň od útleho veku učia primerane správať na pietnych miestach a oboznámia sa so spôsobom vzdávania piety v židovskej kultúre.

Počas samotnej návštevy žiaci pozorujú pamätník a pracujú s textom pamätnej tabule. Na záver sa zúčastnia na jednoduchom pietnom akte a zamýšľajú sa nad posolstvom nápisu Pamätaj.

V krátkom čase po návšteve pamätného miesta nasleduje jedna vyučovacia hodina na spracovanie zážitkov a utvrdenie vedomostí z exkurzie. Na tejto hodine žiaci vypracúvajú pracovný list, prostredníctvom ktorého sa oboznámia s výrazom holokaust a zosystematizujú svoje nadobudnuté poznatky. Potom diskutujú o svojich zážitkoch a o nápisu Pamätaj. Následne môžu svoje zážitky spracovať aj výtvarnou alebo literárnou formou.

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

V štádiu predprípravy je potrebné, aby pedagóg navštívil pamätník, naštudoval dostupné informácie a pripravil metodické aj organizačné zabezpečenie.

Samotná návšteva pamätníka nadväzovala na učivo vlastivedy o druhej svetovej vojne a SNP, no predchádzala jej aj pocity-prípravná fáza, ktorá sa môže realizovať v rámci hodín vlastivedy, regionálnej výchovy alebo triednickej hodiny. Žiaci boli formou motivačného rozhovoru oboznámení s vhodným správaním sa na pietnych miestach. Vychádzajúc z osobných skúseností (pohreby, návšteva cintorínov na sviatok Všetechsvätých, oslavy výročia oslobodenia mesta, SNP), žiaci popísali spôsoby vzdávania piety v kresťanskom prostredí, boli upozornení na to, že židia nenosia na hroby kvety, ale kamienky (kamienky si priniesli aj na exkurziu).

Meno učiteľky:
PaedDr. Andrea Gáborová

Škola:
ZŠ Golianova 8, Banská Bystrica

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:
Anglický jazyk. Projekt bol využívaný v rámci výučby vlastivedy, regionálnej výchovy, multikultúrnej výchovy (prierezová téma).

Metodologické prístupy:

Metódy: problémový výklad, riadený rozhovor, pozorovanie, analýza, práca s textom, diskusia, prezentácia.
Formy: vychádzka, exkurzia – frontálna, samostatná činnosť žiakov, skupinová práca.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

55 študentov vo veku 10 rokov

Ohlasy na projekt:

Žiakom sa aktivity páčili, zaujal ich aj pracovný list, podstatné informácie si pamätali aj o osem mesiacov pri záverečnom opakovaní. Prejavili záujem o podobné aktivity aj do budúcnosti.

Pre koho bol projekt určený:

Žiaci 4. ročníka ZŠ

Pedagogic and didactic aims:

The student should:

- Become acquainted with the term and meaning of the Holocaust in an age-appropriate manner
- Begin to realize the ethical dimension of the Holocaust
- Learn how to adequately behave when visiting a Holocaust memorial site
- Realize the differences (as well as commonalities) of commemoration in Christianity and Judaism
- Learn about the Kremnička Memorial's significance in the context of the Slovak National Uprising, deepen their knowledge about it
- Acquaint themselves with the work of architects Dušan Jurkovič and Juraj Arie Fatran (authors of the memorial)

Evaluation criteria:

- The student is capable of defining the term Holocaust in a simple manner
- The student behaved adequately while visiting the authentic site connected to the Holocaust
- In his/her exercise paper, the student correctly assigned commemorative symbols to different religions
- The student eloquently explained the rationale behind building such a monument in this specific locality
- The student learned the names of two architects and correctly identified their work

education or a specifically allocated class during which students can debate with their class teacher. During the discussion, students are informed about the appropriate behavior at commemorative sites. Based on their personal experience (funerals, visiting cemeteries during All Saints' Day, celebrations of their town's liberation or The Slovak National Uprising), students describe modes of commemoration in a Christian environment, are reminded that instead of flowers Jews bring stones to graves (they also bring stones to the visit).

During the actual visit, via a controlled discussion, students observe the Memorial (number of its components, shape, symbols, material, colors, inscriptions) and work with the text on the memorial plaque (clarifying the term "racially persecuted citizens", number of victims, an explanation why the Memorial is composed of two parts – why there are Christian and Jewish symbols). They learn that the inscription on the Jewish part of the Memorial stands for "remember" and, during a brief act of commemoration (placing stones, lighting the candle, a moment of silence), they contemplate about why one word, why this very word has been placed on the Memorial and why we should "remember". When at home, students can discuss their experience from the visit as well as the inscription "remember" with their parents and grandparents.

After the visit, students worked-out a exercises. During this process they became acquainted with terms like the Holocaust or Shoah and have systemized their newly-acquired information. The worked-out exercise serves the students as an output as well as notes from the visit. In a discussion within small groups and during presentations, students share their opinions on the inscription "remember", its significance and message. One group also wrote a short article for our school newspaper, other students processed the experience through art.

Students expressed interest to take part in similar activities in the future. Based on their positive feedback – The Holocaust Documentation Center had published a set of methodological guidelines on activities and exercises connected to the visit of the Menora Memorial. This letter can serve as a tool and provide instructions for teachers of 4th grade in Banská Bystrica and the entire region.

Number and age of students participating on the project:

55 students aged 10.

Lessons learned from executing the project:

One of the project's most positive aspects was the fact that there were no negative responses from parents. Students acquired permanent knowledge and the project triggered their interest in the topic.

Due to the fact that the memorial is located on an open space, during the preparation phase it is important to pay attention to weather forecasts. During the class designated for processing the experience, we prepared cakes, which were made according to Jewish recipes.

Počas samotnej návštevy žiaci prostredníctvom riadeného rozhovoru pozorovali pamätník (počet častí, tvary, symboly, materiál, farby, nápisy) a pracovali s textom pamätnej tabule (objasnenie termínu „rasovo prenasledovaní občania“, počet obetí, vysvetlenie, prečo sa pamätník skladá z dvoch častí – prečo sú na ňom kresťanské a židovské symboly). Dozvedeli sa, že nápis na židovskej časti pamätníka znamená Pamätaj a počas krátkeho pietneho aktu (položenie kamienkov, zapálenie kahanca, chvíľka ticha) sa nad ním zamýšľali – prečo len jedno slovo, prečo práve toto slovo, prečo máme pamätať. O zážitkoch z exkurzie a o poslanstve nápisu Pamätaj sa mohli porozprávať aj doma s rodičmi, starými rodičmi.

Po návšteve pamätníka žiaci vypracovali pracovný list. Pri tom sa oboznámili s pojmami holokaust a šoa a zosystematizovali si nadobudnuté poznatky. Vyplnený pracovný list ostáva žiakom ako výstup a zápis o učive. V diskusii v malých skupinách a následnej prezentácii sa žiaci podelili o svoje názory na nápis Pamätaj, jeho význam a poslanstvo. Jedna skupinka napísala krátky článok do školského časopisu, ostatní žiaci spracovali svoje zážitky výtvarnou formou.

Žiaci prejavili záujem zapojiť sa do podobných aktivít aj v budúcnosti. Vzhľadom na ich priaznivé ohlasy – aktivity spojené s návštevou pamätníka Menora vyšiel prostredníctvom Dokumentačného strediska holokaustu metodický list, ktorý môže slúžiť ako pomôcka a inšpirácia pre učiteľov 4. ročníka z Banskej Bystrice a blízkeho (ale aj vzdialeného) okolia.

Pedagogické a didaktické ciele:

Žiak má:

- zoznámiť sa veku primeranými spôsobmi s pojmom holokaust a problematikou holokaustu;
- začať vnímať etický rozmer holokaustu;
- naučiť sa primerane správať na pamätnom mieste spojenom s holokaustom;
- uvedomiť si rozdiely (a spoločné znaky) vzdávania piety v kresťanskom a židovskom náboženstve;
- spoznať význam Kremničky v kontexte SNP, upevniť a prehĺbiť vedomosti o SNP;
- oboznámiť sa s dielom architektov Dušana Jurkoviča a Juraja Arieħa Fatrana (autori pamätníka).

Kritériá hodnotenia:

- žiak sa na jednoduchej úrovni úspešne pokúsil definovať pojem holokaust;
- žiak sa primerane správal na pamätnom mieste spojenom s holokaustom;
- žiak v pracovnom liste správne priradil symboly vyjadrenia piety k jednotlivým náboženstvám;
- žiak výstižne odôvodnil postavenie pamätníka v danej lokalite;
- žiak si osvojil mená dvoch architektov a správne identifikoval ich dielo.

Výsledky/výstupy projektu:

- vypracované pracovné listy (= zápis o učive),
- diskusia a prezentácia jej záverov,
- článok do školského časopisu,
- výtvarné práce žiakov.

Skúsenosť z realizácie projektu:

Za jedno z najväčších pozitív projektu považujem to, že sme nemali negatívne ohlasy od rodičov. Žiaci získali trvalé vedomosti a projekt v nich vzbudil záujem o danú problematiku. Vzhľadom na to, že pamätník sa nachádza na otvorenom priestranstve, je potrebné venovať pri plánovaní návštevy zvýšenú pozornosť predpovedi počasia. Hodinu určenú na spracovanie zážitkov sme ozvláštnili koláčikmi upečenými podľa židovských receptov.

Name of educator:
Mgr. Helena Kopecká,
Mgr. Katarína Beňová

School:
Grammar School, No-
vember 17th, 1180 Street,
Topolčany

Courses taught by educa-
tor and courses related to
the project:
Mgr. Helena Kopecká - his-
tory, social sciences,
Mgr. Katarína Beňová –
history, art and culture.

The exhibition is
composed of 15 panels:

1. Title panel - organizers and co-organizers of the exhibition, donors
2. history of Judaism
3. arrival of Jews to Slova-
kia and Topolčany
4. Jewish culture, sym-
bols, and holidays
5. economic and so-
cial life in Topolčany
during the first half
of the 20th century –
involvement of Jews in
political and social life
of the town
6. economic and social
life in Topolčany du-
ring the first half of the
20th century – Jewish
organizations, sport
associations, historical
photographs
7. Jewish education in
Topolčany – historical
photographs of tea-
chers and students
8. Jewish buildings in
Topolčany – synagogu-
es, cemeteries, ritual
baths, Jewish home for
the elderly, yeshiva
9. the World War Two
era – solution of the

EXHIBITION HISTORY OF THE JEWISH COMMUNITY IN TOPOĽČANY

Project's content/summary:

In the beginning of World War Two, approximately 3200 Jews lived in Topolčany. Following the war, about 550 of them had returned. Today, none of the native Jewish inhabitants of Topolčany live in the town. The aim of the exhibition is to present Jewish community life in Topolčany, which had, in the past, significantly contributed to the coloring of the town, its culture and destiny.

Motto of the exhibition:

In the memory of past generations and as a reminder for those to come...

Description of project preparations, realization, and evaluation:

We have worked on the project for four years – since 2006. Becoming acquainted with the topic at hand and long-term collection of data was the essence of our work.

The project's preparation phase was divided into 4 parts:

Due to the fact, that the issue of the Topolčany Jews remains very current, it is not only schools but also other institutions in Topolčany that organize events and devote their work to the issue at hand. Out of them, one of the most well known institutions is the Tribečské Museum in Topolčany, with which we have cooperated on carrying out the first phase of our project.

Our Grammar School in Topolčany in cooperation with the Tribečské Museum organized lectures on the Topolčany Jewish community for stu-
dents. The lectures were led by Mgr. Katarína Beňová who, at the time, was a historian at the Tribečské Museum. In 2006 at the Tribečské Museum she prepared an exhibition When the Star of David Used to Shine. This exhibi-
tion was visited by the students of our Grammar School. In the attempt to accelerate young peoples' interest in their town's history, Mgr. Katarína Beňová organized visits to the Jewish cemetery in Topolčany, where students were informed about Jewish burial customs.

During the preparation phase we also cooperated with Mr. Walter Fried, a native of Topolčany, who currently lives in Israel. Since 2006 he has been hosting lectures and debates at the Grammar School in Topolčany, which aim to present the World War Two era and the tragic destiny of Jews living

VÝSTAVA Z DEJÍN ŽIDOVskej KOMUNITY V TOPOĽČANOCH

Motto výstavy:

Na pamiatku minulým a pripomienku budúcim generáciám...

Výstavu tvorí 15 panelov:

1. Titulný panel – organizátori a spoluorganizátori výstavy, finančné dary
2. Z histórie židovstva
3. Príchod židov na Slovensko a do Topolčian
4. Židovská kultúra, symboly, sviatky
5. Hospodársky a spoločenský život v 1. polovici 20. storočia v Topolčanoch – zapojenie židov do politického a spoločenského života v meste
6. Hospodársky a spoločenský život v 1. polovici 20. storočia v Topolčanoch – židovské spolky, športové združenia, dobové fotografie
7. Židovské školstvo v Topolčanoch – dobové fotografie učiteľov a žiakov
8. Židovské stavby v Topolčanoch – synagógy, cintoríny, rituálny kúpeľ, židovský starobinec, rabínske učilište
9. Obdobie 2. svetovej vojny – riešenie židovskej otázky, židovský kódex, holokaust
10. Obdobie 2. svetovej vojny – obmedzovanie ľudských a občianskych práv
11. Obdobie 2. svetovej vojny – židovské pracovné tábory a strediská
12. Obdobie 2. svetovej vojny – deportácie židov, obeť holokaustu, pogrom v Topolčanoch
13. Vyrovnávanie sa s minulosťou – odhalenie pamätnej tabule obetiam holokaustu, ospravedlnenie Mestského zastupiteľstva v Topolčanoch za udalosti počas pogromu po vojne v roku 1945, udelenie čestného občianstva židovským rodákmi z Topolčian
14. Topolčianski rodáci – ich spomienky, osudy, osobné výpovede
15. Nezabúdame – prednášky a besedy pre študentov, projekty a práce študentov o židovskej komunite, exkurzie na pamätné miesta

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

Na projekte sme pracovali štyri roky – od roku 2006. Dôležitou súčasťou práce bolo postupné zorientovanie sa v problematike a dlhodobé zhromažďovanie materiálu.

Meno učiteľiek:

**Mgr. Helena Kopecká,
Mgr. Katarína Beňová**

Škola:

**Gymnázium, Ul. 17. no-
vembra 1180, Topolčany**

Predmety, ktoré učia reálne
a ku ktorým sa projekt
viazal:

Mgr. Helena Kopecká – de-
jepis, seminár z dejepisu,
náuka o spoločnosti;

Mgr. Katarína Beňová – de-
jepis, seminár z dejepisu,
umenie a kultúra.

Obsahová náplň projektu:

Na začiatku druhej svetovej
vojny žilo v Topolčanoch
asi 3200 židov. Po vojne
sa ich vrátilo asi 550. Dnes
v Topolčanoch nežije ani
jeden z pôvodných židov-
ských obyvateľov. Výstava
sa snaží priblížiť život tejto
komunity v Topolčanoch,
ktorá v minulosti výrazne
dotvárala kolorit mesta, jej
kultúru a osudy.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

Sedem študentov vo veku
16 – 19 rokov

Pedagogické a didaktické ciele:

– prehĺbiť vedomosti
o živote židovskej komunity
v Topolčanoch;
– zachovať spomienky
tých, ktorí prežili holokaust
a pamiatku tých, ktorí sa
stali obeťami holokaustu;

- Jewish question, the Jewish Codex, the Holocaust
10. the World War Two era – restricting human and civil rights
 11. the World War Two era – Jewish labor camps and centers
 12. the World War Two era – deportations of Jews, victims of the Holocaust, pogrom in Topolčany
 13. Coming to terms with the past – unveiling a memorial plaque dedicated to victims of the Holocaust, a public apology by the Town Council in Topolčany for the pogrom, which took place after the war in 1945, awarding honorary citizenship to Jews who were born in Topolčany
 14. Natives of Topolčany – their recollections, destinies, personal testimonies
 15. We do not forget – lectures and discussion for students, students' projects and works about the Jewish community, excursions to authentic sites connected to the Holocaust.

Pedagogic and didactic aims:

- Deepen knowledge about the life of the Jewish community in Topolčany,
- Retain memories of those, who have survived the Holocaust and the memory of those, who have become Holocaust's victims,
- Increase awareness about contemporary

in Topolčany, to our students. At the same time he provided important written and visual material, which we made use of when realizing our project.

During the project's preparation phase, our students realized activities on the topic of the Jewish question. Grammar school students Janka Hulová and Katarína Ponišťová, under the leadership of Mgr. Helena Kopecká, became involved in the Forgotten Stories project, which was organized by the NGO People Against Racism. The project focused on the Jewish question and their work was regarded as a success and included into a publication, which presented different projects on the topic. In January 2008, the students took part at a field trip to an authentic Holocaust site – the former Nazi concentration camp Auschwitz-Birkenau.

Under the supervision of Mgr. Helena Kopecká, one of our students, Dominika Bačiková, also took part in the High School Scholarly Work Competition. Her work The Faith of the Jewish Community in Topolčany was awarded the first prize in a regional round of the competition.

During the project's preparation phase, we conducted regular excursions to the Nazi concentration camp Auschwitz - Birkenau. Their goal was to understand the significance of this place and its message for the future as well as to shape the students' ability to be tolerant towards other cultures and religions. In September 2009, our students Dominika Bačiková, Hana Sitárová, Tamara Mináriková, and Mgr. Helena Kopecká took part at a two-day seminar organized by the Holocaust Documentation Center at the Education Department of the Memorial and Museum of the former Nazi concentration camp Auschwitz - Birkenau.

Apart from this excursion, we have also visited several memorial places in Slovakia, for example the village Koš, which was one of the departure stations for trains to Auschwitz; locations of the former Nováky labor camp or the Student Holocaust Museum Sereď. We have also organized meetings with people, who were direct participants of those historical events, which we decided to document.

We established postal contact with Jewish natives of Topolčany currently living in Israel, Australia, the USA, and other countries and asked them to send us their written testimonies. We acquired their addresses from the memorial book located at the Jewish cemetery in Topolčany, which they regularly visit. Owing to them, we managed to collect many valuable memories, photographs, and documents.

Realization phase of the project – the exhibition was composed of 4 parts:

During this phase, we focused on research in the Topolčany archive. We mostly focused on studying written materials from the font of the Regional Office in Topolčany between the year 1938 – 1945. After having carefully read the documents and noted down document numbers we photographed them. Based on the assembled material, we put together a technical script, which contained specific texts, photographs with signatures, samples of archival sources and requests for technical construction of the exhibition (banners, lights, installing central electrical supply, masoning the stairs, a show-cases for placing historical artifacts, securing the building).

1. Prípravná etapa projektu bola rozdelená do 4 častí:

Kedže otázka osudu topolčianskych židov je aj v súčasnosti veľmi aktuálna venujú sa jej v rámci svojich aktivít nielen školy, ale aj rôzne inštitúcie v Topolčanoch. K tým najvýznamnejším patrí Tribečské múzeum v Topolčanoch, s ktorým sme realizovali prvú časť prípravnej etapy projektu.

Gymnázium v Topolčanoch v spolupráci s Tribečským múzeom zorganizovalo pre študentov prednášky o židovskej komunite v Topolčanoch. Prednášky viedla Mgr. Katarína Beňová, v tom období historička Tribečského múzea. V roku 2006 pripravila v Tribečskom múzeu výstavu Keď žiarila Dávidova hviezda. Túto výstavu navštívili aj študenti gymnázia. V snahe zvýšiť záujem mládeže o dejiny mesta, v ktorom žije, zorganizovala Mgr. Katarína Beňová prehliadky židovského cintorína v Topolčanoch, kde boli žiaci oboznámení so židovskými pohrebnými zvykmi.

Druhú časť prípravnej etapy projektu sme realizovali v spolupráci s pánom Walterom Friedom, rodákom z Topolčian, ktorý v súčasnosti žije v Izraeli. Od roku 2006 vedie na Gymnázium v Topolčanoch prednášky a besedy, v rámci ktorých približuje študentom obdobie druhej svetovej vojny a tragické osudy členov židovskej komunity v Topolčanoch. Zároveň poskytol dôležitý písomný i obrazový materiál, ktorý bol použitý pri vlastnej realizácii projektu.

Tretiu časť prípravnej etapy projektu tvoria aktivity študentov gymnázia venované židovskej otázke. Študentky gymnázia Janka Hulová a Katarína Ponišťová sa pod vedením Mgr. Heleny Kopeckej zapojili do projektu Zabudnuté príbehy, ktorý pripravilo Občianske združenie Ľudia proti rasizmu. Projekt bol zameraný na židovskú otázku. Ich práca bola zaradená medzi úspešné a bola publikovaná v zborníku. Študentky sa zúčastnili v januári 2008 exkurzie autentického miesta spojeného s holokaustom – bývalého nacistického koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau.

Študentka Dominika Bačiková sa pod vedením Mgr. Heleny Kopeckej zapojila do Stredoškolskej odbornej činnosti, kde sa s prácou Osudy židovskej komunity v Topolčanoch v krajskom kole umiestnila na 1. mieste.

Štvrtú časť prípravnej etapy projektu tvoria pravidelné exkurzie do bývalého nacistického koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau. Ich cieľom je

- zvyšovať povedomie o súčasných formách anti-semitizmu, xenofóbie a všetkých formách diskriminácie;
- propagovať dodržiavanie ľudských práv najmä v prípade menšín.

Metodologické prístupy:

Práca s odbornou literatúrou, práca s písomnými prameňmi, oboznámenie sa s činnosťou archívu, práca s hmotnými prameňmi, spracovanie orálnej histórie – spomienky priamych účastníkov historických udalostí, oboznámenie sa s postupmi reštaurátora, návšteva pamätných miest.

Výsledky/výstupy projektu:

Inštalácia výstavy pod názvom Z dejín židovskej komunity v Topolčanoch v obradnej sieni židovského cintorína v Topolčanoch na Krušovskej ulici. Vernisáž sa uskutočnila 28. októbra 2010 za účasti predstaviteľov Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku, zástupcu topolčianskych rodákov z Izraela pána Waltera F. a primátora mesta Topolčian Ing. Petra Baláža, riaditeľky Tribečského múzea v Topolčanoch PhDr. Blaženy Šmotlákovej, riaditeľky Štátneho archívu v Topolčanoch PhDr. Olgy Kvasnicovej a ďalších hostí.

Pre koho bol projekt určený:

- pre žiakov a učiteľov ZŠ a SŠ v Topolčanoch a v celom okrese,
- pre topolčianskych rodákov, potomkov

forms of anti-Semitism, xenophobia, and other forms of discrimination,

- Popularize the adherence to human rights especially in respect to minorities.

Methodology:

We worked with literature of fact, historical documents and artefacts, learned how to do research in the archive, processing oral history – testimonies of those who were a part of those historical events, which we were focusing on, becoming acquainted with restoration work, visited authentic sites.

Target group:

- Students and teachers of the elementary and high schools in Topolčany and the rest of the region,
- Topolčany natives living abroad, descendants of Jewish community members living abroad (Israel, USA, Australia, Mexico, Holland,...), who regularly visit the local Jewish cemetery
- General public – citizens of Topolčany and the surrounding area, those interested in local history, university students studying history, employees of cultural institutions, etc.

Number and age of students participating on the project:

Seven students between the age 16 – 19.

Subsequently, we prepared the house of mourning for hosting our exhibition – we tidied up, swept the floors, painted the walls. At the same time, after having consulted the conservator, Mgr. Martin Mikuláš, we took care of the funeral carriage, which had been used during funerals in the past and was now located in the house. We basically mechanically rid the carriage of all dirt and painted it with terebinthine oil.

During the third part of the project's realization phase we installed the exhibition. We secured banners on the walls and installed artifacts and their short descriptions into different show-cases.

During the fourth part we prepared for the exhibition opening. We needed to select an adequate date, design an invitation, create a list of invited guests, put together the program for the opening, and arrange photodocumentation of the event.

Project results and outputs:

Exhibition The Faith of the Jewish Community in Topolčany installed in the house of mourning located at the Jewish cemetery on Krušovicka Street in Topolčany. The exhibition opening took place on October 28, 2010 and was attended by representatives of the Federation of Jewish Religious Communities in Slovakia (Ing. Igor Rintel, Juraj Turčan), representative of the Topolčany natives living in Israel, Mr. Walter Fried, and the mayor of Topolčany, Ing. Peter Baláž, Head of the Tribečské Museum in Topolčany, PhDr. Blažena Šmotlákova, Head of the State Archive in Topolčany, PhDr. Oľga Kvasnicova, as well as other guests.

The Project's Evaluation

After having completed all work and activities connected to our project, our team had analyzed the four-year-long period of our work. The project was realized in accordance with the planned timeline. It motivated students to continue their work. In the future, we are planning to prepare a publication dealing with the Holocaust in our town and region.

Responses to the project:

We received only positive feedback. Those who have visited the exhibition have give us very positive feedback on the content as well as the quality of presentation. Media also expressed interest in the exhibition. The nationwide daily SME and regional print media all covered the project. The media coverage attracted the attention of the former members of the Jewish community in Topolčany and their descendants and motivated them to provide us with more materials – private testimonies, historical photographs, contacts.

Lessons learned from executing the project:

Cooperation with various institutions, getting into contact with as many direct participants of the pogrom as possible, adequate timetable, systematic work, regular meetings.

spoznať význam i dôležitosť tohto miesta pre dnešok a viesť mladých ľudí k tolerancii vo vzťahu k iným kultúram a náboženstvám. V septembri 2009 sa študentky gymnázia Dominika Bačiková, Hana Sitárová, Tamara Mináriková a Mgr. Helena Kopecká zúčastnili dvojdnového seminára vo vzdelávacom oddelení pamätníka a múzea bývalého nacistického koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau, ktoré organizovalo Dokumentačné stredisko holokaustu.

Okrem tejto exkurzie sme navštívili niekoľko pamätných miest na Slovensku napríklad obec Koš, odkiaľ odchádzali transporty do Auschwitzu, miesta na ktorých sa v minulosti nachádzal pracovný tábor Nováky či Múzeum násilia silnejšieho nad slabším v Seredi. Uskutočnili sme tiež stretnutia s ľuďmi, ktorí boli priamymi účastníkmi nami dokumentovaných udalostí.

Listom sme oslovili topoľčianskych židovských rodákov, ktorí dnes žijú v Izraeli, Austrálii, USA a v iných krajinách, aby nám napísali svoje životné príbehy. Ich adresy sme získali z pamätnej knihy na židovskom cintoríne v Topoľčanoch, ktorý pravidelne navštevujú. Vďaka nim sa nám podarilo zozbierať veľa cenných spomienok, fotografií a dokumentov.

2. Samotná realizácia projektu – výstavy mala štyri časti:

Prvú časť tvorilo bádanie v topoľčianskom archíve. Venovali sme sa najmä štúdiu písomných prameňov vo fonde Okresného úradu v Topoľčanoch z rokov 1938 – 1945. Po dôkladnom prečítaní písomností a zapísaní čísiel jednotlivých spisov, sme zhotovili fotodokumentáciu. Zo zhromaždeného písomného materiálu sme vypracovali technický scenár, ktorý obsahoval konkrétne texty, fotografie s popisom, ukážky archívnych prameňov a požiadavky na technické zabezpečenie výstavy (bannery, namontovanie osvetlenia, inštalácia elektrocentrály, vymurovanie schodov, vitríny na uloženie hmotných a písomných prameňov, zabezpečenie budovy).

V druhej časti realizácie projektu sme prichystali na výstavu obradnú miestnosť – upratali, zamietli a umyli sme tehlovú dlážku a steny vymaľovali. Zároveň sme po konzultácii s reštaurátorom Mgr. art. Martinom Mikulášom urobili základné ošetrovanie koča, ktorý sa v obradnej miestnosti nachádzal a v minulosti sa používal pri pohrebných obradoch. Ošetrovanie spočívalo v mechanickom odstránení nečistôt a natretí terpentínovým olejom.

V tretej časti realizácie projektu sme inštalovali výstavu. Upevnili sme bannery na steny miestnosti a nainštalovali predmetov a do presklených vitrín sme nainštalovali písomné dokumenty a predmety s ich stručným popisom.

Štvrtou časťou realizácie projektu bola príprava vernisáže – slávnostného otvorenia výstavy: museli sme vybrať vhodný termín, navrhli pozvánku, vypracovali zoznam pozvaných hostí, pripravili program na vernisáž a zabezpečili fotodokumentáciu z vernisáže.

3. Vyhodnotenie projektu:

Po ukončení všetkých prác realizačný tím analyzoval štvorročné obdobie práce na projekte. Projekt bol realizovaný v súlade s naplánovaným časovým harmonogramom. Priniesol študentom mnoho podnetov na ďalšiu prácu. V budúcnosti plánujeme pripraviť k tejto problematike publikáciu.

členov ŽNO žijúcich na Slovensku aj zahraničí (Izrael, USA, Austrália, Mexiko, Holandsko...), ktorí navštevujú miestny židovský cintorín,

- pre verejnosť – obyvatelia mesta Topoľčany aj okolia, záujemcovia o regionálnu históriu, študenti VŠ odboru história, pracovníci kultúrnych inštitúcií a pod.

Ohlasy na projekt:

Stretili sme sa len s pozitívnymi ohlasmi. Návštevníci výstavy vysoko hodnotia obsahovú náplň aj výtvarné stvárnenie výstavy. O výstavu sa zaujímali aj médiá. V celoslovenskom denníku SME a v regionálnej tlači boli uverejnené články. Na články reagujú bývalí členovia židovskej komunity v Topoľčanoch a ich potomkovia. Na základe ich záujmu získavame ďalšie materiály – osobné výpovede, dobové fotografie, kontakty.

Skúsenosť z realizácie projektu:

Veľmi sa osvedčila spolupráca s viacerými inštitúciami ako aj oslovenie čo najväčšieho počtu priamych účastníkov mapovaných udalostí. Dostatočná časová rezerva, systematická práca a pravidelné stretnutia boli základom úspešného dokončenia projektu.

DSH

Pamätník obetiam holokaustu na brehu Dunaja, Budapešť, Maďarsko
Holocaust Memorial on the Danube bank, Budapest, Hungary

Educator:
PhDr. Ružena Kormošová

School:
Grammar School, Školská
7, Spišská Nová Ves

Teaches courses: history, advanced historical seminar for 3rd and 4th grades and advanced history classes for 4th grade students.

Pedagogic and didactic aims:

The aim of the project was to directly involve students into researching gaps in their regional history. To learn about the destiny of specific young people who had lived in the same town and region helps to get students interested in historical events which took place between 1939 – 1945 and had tragically affected our town and school. To use personal testimonies for explaining the era of the Holocaust. To honorably commemorate victims of the Shoah.

Methodology:

We addressed institutions – Museum of Jewish Culture in Bratislava, The Terezín Memorial, Educational Center of the Jewish Museum in Prague, wrote letters to Israel. We were offered help by Mr. Walter Morgenbesser – originally from Spišská Nová Ves. He is one of the child victims

LOST NEIGHBORS II. – IN THE HONOR OF CHILD VICTIMS OF THE HOLOCAUST

Project's content/summary:

Our school is one of the first educational institutions, which have taken part in the Milan Šimečka Foundation's Lost Neighbors – Forgotten History project (2003-4). In the beginning, we conducted several activities, which focused on the history of Jews in the Spiš region and the Jewish community in Spišská Nová Ves. We studied the history of Jews in our town during World War Two and searched for Holocaust survivors. We turned to Mrs. Margita Teitelbaumová, born Schwartz, who had survived the concentration camp Auschwitz-Birkenau and consequently recorded her testimony. We started putting together pieces of the mosaic, researched the life of the local Jewish community, which used to reside in our town and which "had been lost" during the war. In 2004, we presented the results of our research at the 1st Visegrad Youth Meeting in Prague. We became interested in the topic of our second project - In the Honor of Child Victims of the Holocaust – during a solemn event held at the Senate of the Czech Parliament, Prague in June 2005, which was dedicated to this issue. We began searching for children from the local Jewish school in Spišská Nová Ves and for former Jewish students of our Grammar School. The Milan Šimečka Foundation and, later on, the Holocaust Documentation Center in Bratislava agreed to provide supervision to our project.

Description of project preparations, realization, and evaluation:

Our project was carried out between September 2005 and October 2007.

During the advanced history seminar we began searching for Jewish children from our town and for any information about what had happened to them during World War Two. We also looked for Jewish cultural heritage, which had remained in the town. We divided ourselves into several teams.

Thanks to the consent of our headmaster, one of the student groups began to study school catalogues from between the years 1935 – 1940 located in the Grammar School Školská 7 Archive. We recorded names of students who were noted down as being of Israelite religion.

The second group was putting together information based on archival materials and the citizen's census conducted in Spišská Nová Ves in December 1938 and compared them to the lists of students as well as deportation lists of the family transport, which left our town in May 1942. This material was provided to us by the Spišská Nová Ves branch of the State Archive in Levoča.

STRATENÍ SUSEDIA II. POCTA DETSKÝM OBETIAM HOLOKAUSTU

Obsahová náplň projektu:

Naša škola patrí na Slovensku k prvým, ktoré sa v školskom roku 2003/2004 zapojili do projektu Stratení susedia – Zabudnutá história, ktorý realizovala Nadácia Milana Šimečku. Spočiatku sme formou individuálnych aktivít venovali pozornosť histórii židov na Spiši, vzniku židovskej komunity v Spišskej Novej Vsi, zaoberali sme sa osudmi židov z nášho mesta počas druhej svetovej vojny a vyhľadávali svedkov holokaustu. Oslovili sme pani Margitu Teitelbaumovú, rod. Schwartzovú, ktorá prežila hrôzy koncentračného tábora Auschwitz a Birkenau a zaznamenali jej spomienky. Skladali sme čriepky mozaiky života občanov nášho mesta, ktorí tu žili a „stratili sa“. Výsledky svojho bádania sme prezentovali v roku 2004 v Prahe na 1. visegrádskom stretnutí mládeže. Oslovila nás téma druhej etapy projektu pod názvom Pocta detským obetiam holokaustu, ktorej slávnostného otvorenia v Senáte parlamentu Českej republiky v Prahe sme sa v júni 2005 ako hostia zúčastnili. Začali sme pátrať po deťoch zo Židovskej ľudovej školy v Spišskej Novej Vsi a po židovských žiakoch vlastného gymnázia. Odborným garantom nášho projektu sa stali Nadácia Milana Šimečku, neskôr Dokumentačné stredisko holokaustu so sídlom v Bratislave.

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenie projektu:

Náš projekt sme realizovali od septembra 2005 do októbra 2007.

V rámci dejepisného krúžku začali sme pátrať po židovských deťoch z nášho mesta a ich osudoch počas druhej svetovej vojny. Vyhľadávali sme kultúrne pamiatky, ktoré sa po židovskej komunite v meste zachovali. Rozdelili sme sa na niekoľko skupín.

Jedna skupina žiakov so súhlasom vedenia školy začala robiť výskum školských katalógov za školské roky 1935 – 1940 v Archíve Gymnázia Školská 7. Zaznamenávali sme mená žiakov, pri ktorých bolo uvedené izraelitské vierovyznanie.

Druhá skupina kompletizovala archívne materiály o sčítaní obyvateľov mesta Spišská Nová Ves z decembra 1938 a porovnávala ich so zoznamami žiakov a deportačným zoznamom rodinného transportu z mája 1942, ktorý nám poskytli v Štátnom archíve v Levoči – pobočke v Spišskej Novej Vsi.

Časť žiakov pátrala po kultúrnych pamiatkach pripomínajúcich židovskú komunitu v našom meste. Následne sa študenti rozdelili na dvojice až trojice, štylizovali listy s informáciami o mladých ľuďoch, ktoré sme sa dozvedeli z archívnych materiálov a začali pátrať po ich osudoch.

Meno učiteľky:
PhDr. Ružena Kormošová

Škola:
**Gymnázium, Školská 7,
Spišská Nová Ves**

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:
Dejepis, seminár z dejepisu pre 3. a 4. ročník a rozširujúci dejepis pre 4. ročník.

Pedagogické a didaktické ciele:

Cieľom projektu bolo zapojiť žiakov do výskumu bielejch miest histórie regiónu, v ktorom žijú. Poznávaním jednotlivých osudov konkrétnych mladých ľudí z blízkeho okolia ich vtiahnuť do historických dejov obdobia rokov 1939 – 1945, ktoré sa svojou tragikou dotklo aj nášho mesta a školy. Prostredníctvom osobných výpovedí priblížiť im obdobie holokaustu. Dôstojne si pripomenúť obeť šoa.

Metodologické prístupy:

Oslovovali sme inštitúcie – Múzeum židovskej kultúry v Bratislave, Památník geta v Terezíne, Vzdelávacie centrum Židovského múzea v Prahe, písali listy do Izraela. Pomoc nám poskytol pán Walter Morgenbesser – pôvodom zo Spišskej Novej Vsi. Je jednou z detských obetí holokaustu, ktoré nemali to šťastie byť dieťaťom, no ktorým šťastie doprialo

of the Holocaust, who never got the chance to be a child, but who, however, managed to survive. He will be celebrating his 80-year anniversary in December 2010. As a native of Spišská Nová Ves currently living in Israel and also as a member of the Czech-Slovak organization in Israel, Walter attempted to put together a list of Holocaust victims from Spišská Nová Ves. During the course of our project, we also came into contact with Mrs. Cynthia Drapkin and Francis Sacher († 2006) from Northwood in London, due to the fact that the former Torah of the Spišská Nová Ves synagogue is located here today. Owing to Mr. Morgenbesser we also received photographs of two grades of the Spišská Nová Ves Jewish School from school years 1939/1940 and we managed to complete the list of children from these photographs.

The Federation of Jewish Religious Communities in Slovakia, the town of Spišská Nová Ves, and the civil association Epeus operating at our Grammar School became our project partners.

At the same time, we worked on reconstructing a devastated Jewish cemetery, the last remaining Jewish cultural heritage in our town and managed to put it into shape by spring 2007.

Number and age of students participating on the project:

26 students between the age of 15 – 18.

Another group of students searched for any remains of our town's Jewish cultural heritage. Consequently, students created pairs and groups of three and each one of these groups put together an information sheet about each child they managed to identify in the archive and began to search for more details about their lives.

Project results and outputs:

We presented the results of our research at the 2nd Visegrad Meeting in Prague in June 2006 and September 2006 in Bratislava, which took place on the occasion of the Holocaust Memorial Day. A personal meeting with Mr. Walter Morgenbesser in October 2007, which took place at our school, allowed us to learn more about the history of the Morgenbesser family (which had lived at a Roman Catholic pastorate in Spišská Nová Ves) and listen to his testimony about how he had survived the Nazi concentration camps. In 1944, still a boy, Walter was deported to the Ravensbruck and Sachsenhausen concentration camps. His mother did not manage to survive the atrocities of the Ravensbruck concentration camp, his older brother William died in Majdanek, and his other brother – surgeon Samuel – decided to commit suicide.

In October 2007, we organized an international presentation of our project and invited Walter to take part. The mayor of Spišská Nová Ves PhDr. Ján Volný, PhD was the sponsor of the event and in addition to him and his Deputy PhDr. Miroslav Semeš, PhD, other guests participated at the seminar: representatives of the Federation of Jewish Religious Communities in Slovakia, the Milan Šimečka Foundation, the Holocaust Documentation Center, and guests from the Pinner Liberal Synagogue in Northwood, London, including Rabbi Dr. Andrew Goldstein. The students presented their project In the Honor of Child Victims of the Holocaust and Walter Morgenbesser (by tolling on the historical bell) brought to life a book of his memories The Price of Life written by the project's coordinator PhDr. Ružena Kormošová. The book's introduction was written by PhDr. Monika Vrzgulová, CSc. of the Holocaust Documentation Center in Bratislava who was also the academic supervisor of our project.

Between May 28 – 29, 1942 a family deportation train was dispatched from Spišská Nová Ves to Polish extermination camps. Jews from Spišská Nová Ves, Levoča, and the rest of the region were in the train. Out of the 1032 deported persons, 333 were children, their age ranging from several months to 16 years-of-age. On the occasion of the 65th anniversary of this deportation, we decided to install a memorial plaque in our school, which would honor child victims of the Holocaust from the Spišská Nová Ves region. The plaque was designed in September 2007 by our student Slávka Lesňáková and its model was created by another one of our students Ivan Rusnačko. The plaque was unveiled by Mr. Morgenbesser and from this moment on we became the only school in Slovakia, which has such a cultural memorial on its premises.

The international seminar at which we presented the results of our research of child Holocaust victims continued with a solemn meeting with the

Výsledky/výstupy projektu:

Prvýkrát sme výsledky nášho pátrania prezentovali už na 2. visehradskom stretnutí v Prahe v júni 2006 a v septembri 2006 v Bratislave pri príležitosti Pamätného dňa holokaustu. Osobné stretnutie s pánom Walterom Morgenbesserom v októbri 2007 na našej škole nám umožnilo bližšie spoznať príbeh rodiny Morgenbesserovej, ktorá žila na rímskokatolíckej fare v Spišskej Novej Vsi a vypočuť si jeho osobné svedectvo o hrôzach nacistických táborov. Ako chlapec sa dostal v roku 1944 do koncentračného tábora v Ravensbrücku a v Sachsenhausene. Útrapy ženského koncentračného tábora Ravensbrück neprežila jeho mamička, v Majdánku zahynul jeho starší brat Wiliam, tragickou smrťou ukončil svoj život ďalší brat lekár – chirurg Samuel.

V októbri 2007 sme tiež za jeho účasti zorganizovali medzinárodnú prezentáciu nášho projektu. Záštitu nad akciou prevzal primátor mesta Spišská Nová Ves PhDr. Ján Volný, PhD. Seminára sa okrem primátora a jeho zástupcu PhDr. Miroslava Semeša, PhD. zúčastnili zástupcovia ÚZ ŽNO v SR, Nadácie Milana Šimečku (NMS), Dokumentačného strediska holokaustu (DSH), vzácni hostia z Pinner Liberal Synagogue v Northwoode na predmestí Londýna na čele s rabínom Dr. Andrew Goldsteinom. Žiaci odprezentovali svoju prácu na projekte Pocta deťom obetiam holokaustu a Walter Morgenbesser tradičným zvončením na historický školský zvonec uviedol do života knihu jeho spomienok, ktoré pod názvom Cena života spísala koordinátorka projektu PhDr. Ružena Kormošová. Úvod ku knihe napísala PhDr. Monika Vrzgulová, CSc. z DSH v Bratislave, odborná garantka projektu.

V dňoch 28. – 29. mája 1942 bol vypravený zo Spišskej Novej Vsi do poľských vyhladzovacích táborov rodinný transport, do ktorého boli zaradení židovskí občania z mesta Spišská Nová Ves, Levoča a okolia. Medzi 1032 deportovanými bolo 333 detí vo veku od niekoľkých mesiacov do 16 rokov. Pri príležitosti 65. výročia rodinného transportu rozhodli sme sa inštalovať v našej škole pamätnú tabuľu deťom obetiam holokaustu zo Spišskej Novej Vsi a okolia. Návrh výtvarného prevedenia tabule vyhotovila v septembri 2007 žiačka Slávka Lesňáková, do grafickej podoby návrh pre kamenársku firmu Eduarda Zajaca zo Spišskej Novej Vsi upravil žiak Ivan Rusnačko.

prežiť. V decembri 2010 oslávil jubileum 80 rokov. Rodák zo Spišskej Novej Vsi, teraz žijúci v Izraeli, ako člen česko-slovenskej organizácie Hitachduth Yotsei v Izraeli sám sa pokúšal zostaviť zoznam obetí holokaustu zo Spišskej Novej Vsi. Počas realizácie projektu sme sa zoznámili aj s pani Cynthiou Drapkin a Francis Sacher († 2006) z Northwoodu v Londýne, kde sa nachádza Tóra zo spišskonovoveskej synagógy. Vďaka pánovi Morgenbesserovi sme získali tiež fotografie dvoch tried Židovskej ľudovej školy v Spišskej Novej Vsi zo školského roku 1939/1940 a skompletizovali sme zoznam detí na fotografiách. Partnermi našich projektov sa stal Ústredný zväz ŽNO na Slovensku, Mesto Spišská Nová Ves a OZ Epeus pri Gymnáziu, Školská 7, Spišská Nová Ves. Súbežne s týmto projektom, sme realizovali od jari 2007 obnovu schátraného a zdevastovaného židovského cintorína, poslednej pamiatky židovskej kultúry nachádzajúcej sa v našom meste.

Target group:

Predominantly young people took part in the project. It was, however, also meant for the general public.

Spišská Nová Ves mayor in the town hall. In the afternoon, we commemorated Holocaust victims at the town cemetery martyrium and subsequently opened the reconstructed Jewish cemetery and recited the kadish.

We published an information leaflet History of the Jewish Religious Community in Spišska Nova Ves, which summarizes basic facts about our town's Jewish inhabitants.

Former students of our school decided to create a documentary film about this project in cooperation with the regional TV Reduta.

Responses to the project:

Maroš Salanci summarized the participants' feelings about the project in the following passage: *"It was moving to listen to the childhood memories of Mr. Walter Morgenbesser. I like one of his thoughts: today's children and youth should value the fact that they can study history at school from their textbooks, sitting behind school desks, because not everyone has this privilege...he himself had to experience history on his own "skin". Thoughts like these compel each one of us to contemplate about events, which have taken place in our town, and not only in our town, during World War Two and about the faith of our "lost neighbors". And we should also realize that these events do not only concern a specific part of the society - the Jews. But that they concern us all. We all constitute this society and we all share the same history irrespective of race, religion, etc. This is only one of many thoughts that have caught my interest at the meeting".* New Voices of Spiš, no. 11, 6. 11. 2007, p. 3.

Tabuľu v priestoroch školy odhalil pán Morgenbesser, čím sme sa stali vôbec prvou školou na Slovensku, v ktorej sa takáto tabuľa ako kultúrna pamiatka nachádza.

Medzinárodný seminár, na ktorom sme prezentovali výsledky výskumu o detských obetiach holokaustu, pokračoval slávnostným prijatím vzácných hostí primátorom mesta Spišská Nová Ves v priestoroch radnice mesta. V popoludňajších hodinách sa konala poklona obetiam holokaustu pri martýriu na mestskom cintoríne a otvorenie obnoveného židovského cintorína, kde zaznela modlitba za mŕtvych Kadiš.

Pri tejto príležitosti sme vydali informačnú skladačku Z dejín židovskej náboženskej obce v Spišskej Novej Vsi, kde sú zverejnené základné údaje o židovských obyvateľoch nášho mesta.

Bývalí žiaci našej školy sa rozhodli natočiť o tomto projekte dokumentárny film v spolupráci s regionálnou TV Reduta.

Ohlasy na projekt:

Ako sa vyjadril za všetkých účastníkov projektu Maroš Salanci: „*Bolo dojímavé počúvať zážitky z detstva pána Waltera Morgenbessera. Páčila sa mi jeho myšlienka, ktorú vyslovil, že deti a mládež dnešnej doby, by si mali vážiť to, že sa môžu dejiny učiť v škole z učebníc, v školských laviciach, pretože niektorí to šťastie nemali... on ich musel zažívať na vlastnej koži. To prinúti každého z nás aspoň na chvíľu zamyslieť sa nad udalosťami, ktoré sa odohrali v našom meste a nielen v ňom počas druhej svetovej vojny a na osudy „stratených susedov“. A mali by sme si uvedomiť, že to nie je záležitosť, ktorá sa týka len určitej časti spoločnosti, totiž židov. Týka sa to nás všetkých. My všetci tvoríme spoločnosť. A dejiny máme spoločné, bez ohľadu na rasu, vierovyznanie a pod. Aj takéto svedectvo som si odniesol z tohto podujatia*“ (Nové Spišské hlasy, č. 11, 6. 11. 2007, s. 3).

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:
26 žiakov vo veku 15 – 18 rokov

Cieľová skupina:
Projektu sa zúčastnili mladí ľudia – stredoškolskí študenti, ale bol určený širšej verejnosti.

Educator:
PhDr. Ružena Kormošová

School:
Grammar School, Školská
7, Spišská Nová Ves

Teaches courses: history, advanced historical seminar for 3rd and 4th grades and additional history classes for 4th grade students.

Expected results of the project:

Publish the collection of stories and present the results of our research, which focused on the Holocaust and on the life of the Spišská Nová Ves Jewish minority as well as from other parts of the region. The stories would be published on the 65th anniversary of the end of World War Two.

Pedagogic and didactic aims:

1. To map a relatively unknown part of our town's history and respectfully commemorate victims of the Holocaust.
2. Students learn how to work in a team.
3. To fight bias and stereotypes towards minorities, to help eliminate manifestations of anti-Semitism, xenophobia, intolerance, and racism among youth.

ON THE FOOTPRINTS OF MEMORY

Project's content/summary:

The aim of the project was to engage students of our Grammar School into writing, assembling, and publishing a collection of stories based on the life of former Jewish students of our Grammar School and students of the Jewish school in Spišská Nová Ves. By doing so, we wanted to retain the memory of children who died in the Holocaust. At the same time we wanted to record memories of the last living child survivors from our town and region, who have survived the atrocities of concentration camps. We also decided to address The Hidden Children for the project. To document the tragedy of the Holocaust, which took place in our local environment. To enhance international cooperation and share knowledge about the tragic events of war with our partner school in Poland.

Description of project preparations, realization, and evaluation:

During the preparation phase we created a project coordinating team. The main sponsor of the project was Mgr. Jozef Kačenga, Director of our Grammar School, and PhDr. Ružena Kormošová (history teacher and academic advisor) became the project's pedagogical coordinator. Bc. Svetlana Holotňáková (parent) was the project's financial manager and Mária Volná (18-years-old) was the student coordinator. The following students were members of the 9-member realization team: Maroš Salanci (19-years-old – technical assistance), Katarína Chalupecká (17-years-old – administrative manager), Jana Henkrichová (17-years-old – archivist and photo documentation), Nikola Tulisová (17-years-old – PR manager). Other members of the team: Ivana Holotňáková (15-years-old) Jana Volná (18-years-old), Marianna Sendejová (17-years-old), and Maroš Guoth (19-years-old). The team was composed of those students of our Grammar School on Školska St. in Spišská Nová Ves, who have shown interest in the history of our town's Jewish community, have participated on restoring the Spišská Nová Ves Jewish cemetery (as a part of the project Restoring the Magic of a Historical Heritage Site), presented the project Lost Neighbors – In the Honor of Child Victims of the Holocaust to elementary school students (Kožuchova Elementary School in Spišská Nová Ves), and they took part in a project for Slovak high school students "Žilina – Auschwitz" (September 2009) and visited an authentic site.

We worked out the project's timetable, budget, and applied for a grant of the ČSOB Financial Fund Foundation and Foundation Pontis. The grant committee placed our project among the 22 most successful Slovak projects

PO STOPÁCH PAMÄTI

Obsahová náplň projektu:

Cieľom projektu bolo zapojiť žiakov gymnázia do písania, zostavenia a vydania knihy príbehov o bývalých židovských gymnazistoch a žiakoch Židovskej ľudovej školy Spišskej Novej Vsi. Týmto spôsobom sme chceli zachovať pamiatku detí, ktoré zahynuli počas holokaustu. Zároveň sme chceli zaznamenať spomienky posledných detských obetí z nášho mesta a okolia, ktoré prežili hrôzy koncentračných táborov, osloviť ukrývané deti. Zdokumentovať tragédiu holokaustu, fenoménu 20. storočia, v našom lokálnom prostredí. Podporiť medzinárodnú spoluprácu a vymeniť si poznatky o tragédií vojnových udalostí so žiakmi z partnerskej školy v Poľsku.

Očakávané výsledky projektu: Vydanie publikácie a prezentovanie zistených poznatkov o historickom období, ako aj o živote židovskej minority v Spišskej Novej Vsi a jej okolí pri príležitosti 65. výročia ukončenia druhej svetovej vojny širokej verejnosti.

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenie projektu:

V prípravnej fáze sme vytvorili projektový tím. Hlavným garantom projektu bol Mgr. Jozef Kačenga, riaditeľ školy a pedagogickým koordinátorom PhDr. Ružena Kormošová, učiteľka dejepisu a výchovná poradkyňa. Manažérom finančného zabezpečenia bola Bc. Svetlana Holotňáková (rodič) a študentským koordinátorom Mária Volná (18 rokov). Členmi 9-členného študentského realizačného tímu boli: Maroš Salanci (19 rokov – technické zabezpečenie), Katarína Chalupcová (17 rokov – manažér administratívy), Jana Henkrichová (17 rokov – archivárka a fotodokumentácia), Nikola Tulišová (17 rokov – manažér publicity). Členmi tímu ďalej boli: Ivana Holotňáková (15 rokov) Jana Volná (18 rokov), Marianna Sendrejová (17 rokov) a Maroš Guoth (19 rokov). Išlo o skupinu študentov Gymnázia na Školskej ulici v Spišskej Novej Vsi, ktorí sa zaujímajú o históriu židovskej komunity v meste Spišská Nová Ves, podieľali sa na obnove židovského cintorína v Spišskej Novej Vsi v projekte Obnovme čaro historickej pamiatky, pripravili prezentáciu projektu Stratení susedia – Pocta detským obetiam holokaustu pre žiakov ZŠ Kožuchova v Spišskej Novej Vsi v priestoroch našej školy a zúčastnili sa projektu pre žiakov SŠ na Slovensku Žilina – Auschwitz v septembri 2009 s návštevou autentického miesta.

Vypracovali sme časový harmonogram projektu, rozpočet a požiadali o grant Nadačný fond ČSOB Finančnej skupiny v Nadácii Pontis. Hodnotiacia komisia nás zaradila medzi 22 najlepších projektov na Slovensku a poskytla finančné prostriedky na realizáciu projektu v sume 1600 eur.

Meno učiteľky:
PhDr. Ružena Kormošová

Škola:
**Gymnázium, Školská 7,
Spišská Nová Ves**

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:
Dejepis, seminár z dejepisu pre 3. a 4. ročník a rozširujúci dejepis pre 4. ročník.

Pedagogické a didaktické ciele:

1. Zmapovanie málo známej histórie nášho mesta a dôstojné pripomenutie obetí holokaustu.
2. Naučiť účastníkov pracovať v tíme.
3. Odbúranie predsudkov a stereotypov k ľuďom inej minority, napomáhanie eliminovaniu prejavov antisemitizmu, xenofóbie, intolerance a rasizmu medzi mladými ľuďmi.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

31 žiakov vo veku 15 – 18 rokov.

Metodologické prístupy:

Postupovali sme podľa plánu aktivít. V decembri 2009 a januári 2010 sme pracovali na rukopisoch, vo februári 2010 sme spracovávali archívne pramene, kompletizovali jednotlivé príbehy, robili jazykové

Number and age of students participating on the project:

31 students between the age of 15 and 18.

Methodology:

We followed the predetermined plan of activities. Between December 2009 and January 2010 we completed the manuscripts, in February 2010 we worked with archival sources, completed individual stories, conducted language as well as content editing. We established contact with survivors, we asked them to authorize their stories (February - March 2010) and prepared photographic material. Due to the fact that we communicated with those, who shared their stories with us – many of them living far away (Canada, Australia, Israel, Hungary, Czech Republic) – we needed to delay all deadlines at least by a month. Because of this, the time we had for assembling the publication, graphic layout, and the actual printing of the publication was shortened. The final language editing was done by our Slovak language teachers. Mgr. Monika Pirháčová wrote the English resume. The book was limited to 60 pages. By April 2010 we began completing the publication, prepared necessary material for completing the graphic layout, and asked the Holocaust Documentation Center Director to write the book's introduction. We also addressed

and granted us financial support of 1600 euro. In order to secure full funding, we also applied for financial support of other donors - the state, NGOs, and parents of our students.

The following organizations provided academic supervision for our project: The Holocaust Documentation Center in Bratislava – PhDr. Monika Vrzgulová, CSc., The Hidden Child Slovakia – Košice group – JUDr. Eva Bäckerová, and the following partners: Lyceum Ogólnokształcące Stary Satz, Poland, Mgr. Andrzej Sojka – Deputy Director, Association of parents and Civil Association EPEUS operating at our Grammar School in Spišská Nová Ves. The town's mayor PhDr. Ján Volný, PhD took auspices over our project.

The project was realized between September 2009 and June 2010 during the advanced history seminar as well as during our free time. In the course of six months, 31 students got actively involved in the project (authored of stories and art work).

We regularly posted information about our project on the school's wall-board, we participated at a methodological training for history teachers from our region where we informed our colleagues about the project and other related activities.

Project results and outputs:

On June 4th, 2010 we organized the concluding seminar, which was attended by: representatives of ČSOB, the town of Spišská Nová Ves (PhDr. Miroslav Semeš, PhD., deputy mayor a member of the Educational Board of the Košice region), representative of The Hidden Child Slovakia – Košice branch (MUDr. Valter Bauer), as well as several authors of published memoirs prof. Ing. Arch. Peter Havaš, PhD., doc. RNDr. Denisa Nikodemova, PhD. from Bratislava, and Karol Majerník from Spišská Nová Ves. On this occasion we also launched our book – a collection of stories - by symbolically scattering a handful of Spišská Nová Ves soil over its cover. As a part of this seminar, Dr. Maroš Borský (Slovak Center for Jewish Cultural Heritage) gave a lecture about Slovak Jewish cultural heritage. Also, prior to the seminar, in cooperation with the local cemetery administration, we installed

Prostriedky nám boli krátené, preto sme oslovili ďalších donorov zo štátnej samosprávy, mimovládne organizácie a rodičov našej školy.

Odbornými garantmi projektu boli Dokumentačné stredisko holokaustu v Bratislave – PhDr. Monika Vrzgulová, CSc., organizácia The Hidden Child Slovakia – skupina Košice – JUDr. Eva Bäckerová a partneri: Liceum Ogólnokształcące Stary Satz Poľsko, Mgr. Andrzej Sojka – zástupca RŠ, Združenie rodičov a Občianske združenie EPEUS pri Gymnáziu Školská 7, Spišská Nová Ves. Záštitu nad naším projektom prevzal primátor mesta PhDr. Ján Volný, PhD.

Projekt bol realizovaný od decembra 2009 do júna 2010 v rámci dejepisného krúžku a ďalšom voľnom čase. V priebehu šiestich mesiacov sme do projektu aktívne zapojili 31 účastníkov (autorov príbehov a výtvarných prác).

O projekte sme priebežne informovali na nástenke školy, zúčastnili sme sa metodického dňa učiteľov dejepisu nášho okresu, kde sme informovali o našom projekte a ďalších aktivitách.

Výsledky/výstupy projektu:

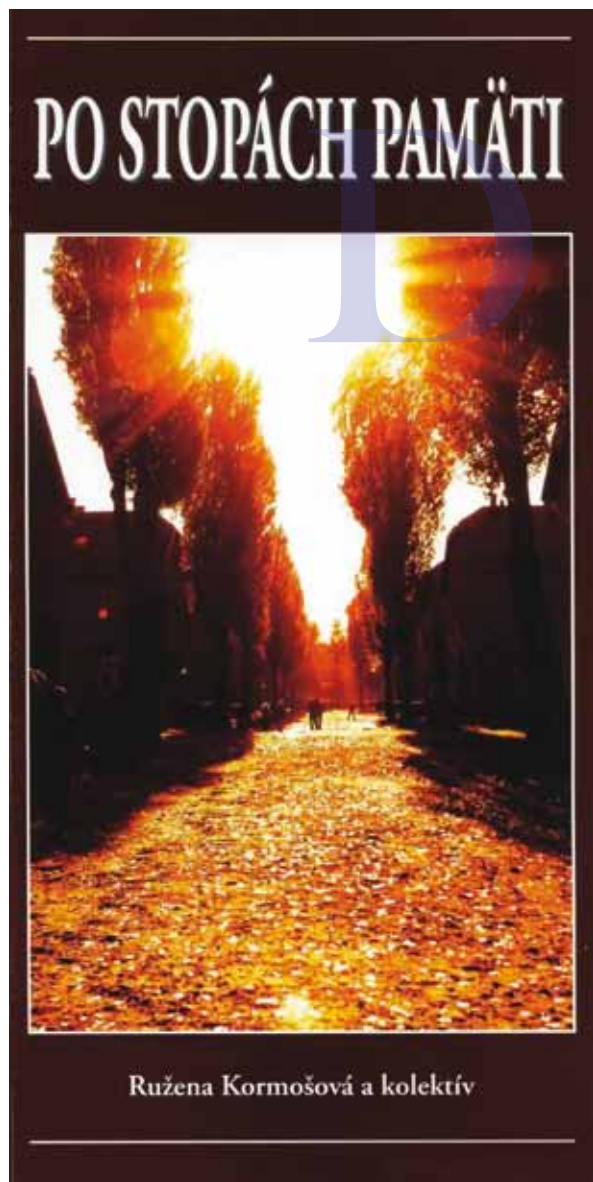
Dňa 4. júna 2010 sme zorganizovali za účasti hlavného poskytovateľa grantu – zástupcov ČSOB, mesta Spišská Nová Ves (PhDr. Miroslav Semeš, PhD., zástupcu primátora mesta a člen školskej komisie Košického samosprávneho kraja), zástupcu The Hidden Child Slovensko – pobočka Košice (MUDr. Valter Bauer) a niektorých autorov spomienok prof. Ing. arch. Petra Havaša, PhD. a doc. RNDr. Denisy Nikodemovej, PhD. z Bratislavy a Karola Majerníka zo Spišskej Novej Vsi záverečný seminár. Na ňom sme knihu uviedli do života hrudou spišskonovoveskej zeme.

V rámci seminára odznela prednáška Dr. Maroša Borského (Slovenské centrum židovského kultúrneho dedičstva) o židovskom kultúrnom dedičstve na Slovensku.

V rámci prípravy seminára sme v spolupráci so Správou cintorínov v Spišskej Novej Vsi nainštalovali informačnú tabuľu

a odborné korektúry. Kontaktovali sme preživších, požiadali ich o autorizovanie príbehov (február – marec 2010) a pripravili fotografický materiál. Keďže sme museli komunikovať s pamätníkmi, ktorí žijú mimo Slovenska (Kanada, Austrália, Izrael, Maďarsko, Nemecko, Česko), posunuli sa všetky predpokladané termíny približne o mesiac. Tým sa skrátil čas na zostavenie, grafické spracovanie a tlač knihy. O záverečné jazykové korektúry sme požiadali vyučujúcich slovenského jazyka. Mgr. Monika Pirháčová napísala anglické resumé. Počet strán knihy bol obmedzený na 60.

V apríli 2010 sme začali kompletizovať knihu, vytvorili sme zrkadlo pre grafika a oslovili riaditeľku DSH s prosbou o napísanie úvodu. Požiadali sme o recenziu PhDr. Katarínu Hradskú, PhD. z Historického ústavu SAV v Bratislave. Vo februári 2010 sa uskutočnilo pracovné stretnutie s poľským kolegom, učiteľom A. Sojkom zo Starého Satzu a jeho žiakmi. Dohodli sme ich prezentáciu problematiky holokaustu v ich regióne na pôde našej školy. A. Sojku a jeho troch žiakov sme pozvali na záverečný seminár. Na vyučovacích hodinách kultúry a umenia bola vyhlásená v spolupráci s vyučujúcou estetickéj výchovy Mgr. Annou Timkovou súťaž o výtvarný návrh obálky našej knihy. Práce sme vyhodnotili, odmenili a jednotlivé kresby sme využili vo vnútri knihy ako ilustrácie. Na obálku sme použili umeleckú fotografiu z pamätného miesta

PhDr. Katarína Hradská,
PhD. of the Institute of
History, Slovak Academy
of Sciences to write the
review of our book.
In February 2010 we or-
ganized a working meeting
with our Polish colleague
– educator A. Sojka from
Stary Satz and his students.
We made arrangements
for them to give a presen-
tation at our school about

an informative plaque of the Slovak Jewish Cultural Heritage Route on one of the walls of the reconstructed Jewish cemetery. In the end, our Polish partners were unable to present the results and travel to Spiš due to a recent flood in the area.

After having evaluated the project, we distributed mandatory copies to assigned institutions. Copies of the book were also sent to our partners as well as to those who helped us publish these stories. We also created a wall-board dedicated to our project and students who took part on the project were publicly complimented by the headmaster and given a book award in the end of the school year.

Outcome of the project: publication *On the Footsteps of Memory*.

First part of the book is dedicated to the memory of our town's Jewish community. It contains an introductory study by PhDr. Ružena Kormošová

Jewish community and education in Spišská Nová Ves. It is a summary of the Jewish history of our town. Jews came here in the 1850s and in 1872 established the Jewish Religious Community. The book depicts the evolution of Jewish education, teachers and students at high schools and it emphasizes the connection between Jewish students and our Grammar School, which had lasted until World War Two. This was a time when many government regulations regarding Jewish students had been enacted and eventually deportations of young girls, boys and entire families to concentration camps followed.

The second part of the book is composed of 17 stories, which are connected to the history of our town. The stories depict the lives of concrete Jewish families in our town prior to the war, they document the first manifestations of anti-Semitism, anti-Jewish legislation, and depict deportations of young citizens of Spišská Nová Ves to various concentration camps. Authors of the stories also focused on destinies of hidden children, who honor their saviors until today. In addition to fifteen biographic stories, the book also tells the story of the Spišská Nová Ves Torah, which had found its way to Northwood & Pinner Liberal synagogue in London. The story of a lost album of family photographs concludes the publication.

Target group:

The project was a result of the work of young people – high school students and its outcome is meant to target the entire general public. The students became involved in the process of searching for and putting together pieces of information and memories, which they managed to transform into complex stories and they actively participated on preparing the manuscript. As PhDr. Monika Vrzgulová, CSc. explains in her introduction to our book

Slovenskej cesty židovského kultúrneho dedičstva. K prezentovaniu výskumu poľských partnerov nakoniec nedošlo, pretože nemohli docestovať pre povodeň, ktorá v uvedený deň zasiahla Spiš.

Po vyhodnotení projektu sme poslali povinné výťažky zákonom stanoveným inštitúciám. Kniha bola zaslaná partnerom a ľuďom, ktorí nám pomohli zverejniť príbeh, všetkým, kto nám pomohol v našom projekte, tiež sme ju venovali inštitúciám v našom meste (knížnica, múzeum, archív), aby bola k dispozícii verejnosti a školám k využitiu vo výučbe. Vytvorili sme nástenu o projekte a odmenili autorov príbehov knižnou odmenou a verejnou pochvalou riaditeľom školy pred žiakmi gymnázia na konci školského roka.

Cieľová skupina:

Projektu sa zúčastnili mladí ľudia – stredoškolskí študenti, ale jeho výsledok je určený širšej verejnosti. Žiaci boli zaangažovaní v procese hľadania a skladania jednotlivých informácií a spomienok do príbehov, boli aktívnou súčasťou celej prípravy rukopisu. Aj táto skutočnosť, ako uvádza PhDr. Monika Vrzgulová, CSc. v úvode nazvanom *Minulosť plná ľudských príbehov* nás presvedča, že „študenti, ktorí sa tohto pátrania zúčastnili, sú už navždy zmenení zistením, že história, to sú predovšetkým konkrétni ľudia s túžbami, radosťami i starosťami, niekedy podobnými a inokedy diametrálne odlišnými, ako sú tie ich. Práca na tomto výskume a písanie príbehov mladých bádateľov nesporne obohatilo odborne i ľudsky“.

Náš projekt sme predstavili v októbri 2010 na medzinárodnom stretnutí slovenských učiteľov – absolventov vzdelávacích seminárov v Izraeli, USA a Terezíne, ktorý organizovalo Dokumentačné stredisko holokaustu. Pol dňa z trojdňového podujatia strávili účastníci seminára v priestoroch našej školy za účasti pani Chavy Baruch – pracovníčky Medzinárodnej školy Jad Vašem z Izraela, zástupcov Ministerstva školstva SR a ďalších hostí z nášho mesta. V novembri 2010 sme sa zúčastnili na pozvanie Vzdelávacieho a kultúrneho centra Židovského múzea v Prahe medzinárodnej študentskej konferencie *Zmizelí susedé po deseti létech*, ktorá sa konala za účasti kultúrneho ataše Veľvyslanectva USA v Českej republike Davida Gainera v New York Univerzite v Prahe. Pri tejto príležitosti sme odovzdali kópie našej knihy organizátorom podujatia a zúčastnili sa besedy s režisérom Lubošom Přibylom, autorom filmového dokumentu *Zapomenuté transporthy*. Stretli sme sa tiež s pani Ditou Hajnou, ktorá nám poskytla spomienky pre prvý príbeh našej knihy.

Ohlasy na projekt knihy:

Kniha bola veľmi pozitívne prijatá vedením školy, nášho mesta i oddelením školstva Košického samosprávneho kraja. Krásne listy uznania sme dostali od preživších a príbuzných obetí, ktorí kontaktovali autorov príbehov. Prihlásili sa nám ďalší pamätníci. Náklad knihy bol malý a záujem presahoval naše možnosti. Kniha bola v priebehu niekoľkých mesiacov „rozčytaná“. Ukázala sa tiež potreba vytvorenia slovensko-anglickej verzie, nakoľko deti obetí holokaustu už neovládajú slovenský jazyk.

Auschwitz-Birkenau, ktorú v roku 2007 vyhotovila dnes už naša bývalá študentka Bc. Martina Gallovičová, z roku 2007.

Tlač knihy – oslovili sme s ponukou na grafické spracovanie a tlač firmy v Spišskej Novej Vsi (rozhodli sme sa pre RIVERU, s r. o.), požiadali o ISBN Slovenskú národnú knižnicu. Náklad knihy bol 200 kusov. Na prebale knihy a v jej tiráži sme uviedli hlavného poskytovateľa grantu – Nadačný fond ČSOB. Finančnej skupiny v Nadácii Pontis.

Medializácia projektu – o výsledkoch našej činnosti na projekte sme sa rozhodli informovať širšiu verejnosť tým, že sme vytvorili webstránku s logom ČSOB v Nadácii Pontis na http://www.gymsnv.sk/pages/projekty/po_stopach_pamati/index.html

a zorganizovali záverečný medzinárodný seminár. Pripravili sme reláciu do lokálnej TV Reduta, napísali článok do Informátora – kultúrno-spoločenského mesačníka mesta Spišská Nová Ves a týždenníka Korzár.

Výsledok projektu:

Kniha *Po stopách pamäti*
Prvá časť knihy je venovaná pamiatke židovskej komunity v našom meste. Tvorí ju úvodná štúdia PhDr. Ruženy Kormošovej pod názvom *Židovská komunita a školstvo v Spišskej Novej Vsi*. Podáva krátku históriu pôsobenia židov v našom meste, ktorí sem prišli v 50. rokoch 19. storočia a v roku 1872 tu založili židovskú náboženskú obec. Kniha opisuje vývoj židovského školstva, pôsobenie učiteľov

the history of their region during the Holocaust. A. Sojka and his three students were invited to our final seminar.

During culture and art classes we, together with the esthetics class teacher, announced a competition for the best art layout, which would be put on the book's cover. We evaluated the submitted works and put them into the book as illustrations. We chose to put an artistic photograph of Auschwitz – Birkenau on the cover. The author of this photograph is our former student Bc. Martina Gallovičová.

Printing the book:

We contacted a local graphic layout company from Spišská Nová Ves (RIVERU, s r. o.), asked the Slovak National Library to allocated us an ISBN number. The book was published in 200 copies. The name of our key patron – ČSOB Financial Group of the Pontis Foundation – was published on the book cover.

Media coverage:

We decided to inform the general public about activities connected to the project by creating a website with the logo of ČSOB in Foundation Pontis and we organized an international concluding seminar. A report about our project was also broadcasted in the local TV Reduta, we published an article in The Informer – a socio-cultural monthly magazine of Spišská Nová Ves, and in the weekly Korzár.

History full of Human Stories “students who have taken part in this search have been changed forever by the discovery, that history is, above all, about specific people, their desires, joy and worries, which are sometimes the same and, at other times, completely different from those of today's youth. Student's participation on research and writing stories undoubtedly enriched these young people both as humans as well as scholars.”

We presented our project in October 2010 at an international meeting of Slovak educators – graduates of educational seminars in Israel, USA, and Terezín, which was organized by the Holocaust Documentation Center. Half day of the seminar was held in the premises of our school and was attended by Mrs. Chava Baruch – employee of the International School at Yad Vashem, Israel, representatives of the Ministry of Education and other guests from our town. In November 2010 we were invited by the Educational and Cultural Center of the Jewish Museum in Prague to participate at an international student conference Lost Neighbours After Ten Years (at New York University, Prague), which was attended by the cultural attaché of the US Embassy to the Czech Republic, David Gainer. On this occasion, we presented a copy of our book to the organizers of this event and took part in a discussion with the director and author of the documentary film Forgotten Deportations, Luboš Přibyla.

Marianna Sendrejová – 17 rokov, členka projektového tímu, sa o výsledku nášho projektu vyjadrila nasledovne: „*Kniha Po stopách pamäti mi umožnila nahliadnuť do života ľudí, ktorí sú výnimoční. Ich tragická mladosť sa stala mementom pre ľudí našej doby. Podľa mňa je každý príbeh v tejto knihe jedinečný. Som si istá, že táto knižka pomohla, pomáha a pomôže nám – ľuďom dnešnej doby vážiť si aj tie najmenšie maličkosti v našom živote. Aby sme nezabudli na to, čo má pre nás skutočnú hodnotu – každé láskavé slovo, každé objatie a pohladenie od osôb, ktoré sú pre nás dôležité. Ľudia, ktorí prežili holokaust pochopili, aký úžasný zázrak skrýva to jednoduché slovo na päť písmen – slovo život. Mala som možnosť stretnúť sa aj s ľuďmi, ktorých príbehy sú zapísané v tejto knihe. Ich prvé pocity, ktoré mali po uvedení tejto knihy do života, boli neopísateľné. Som si istá, že nielen pre mňa to bol neskutočne silný zážitok. Na ich tvárach sa objavilo zopár lesklých slzičiek. No neboli to slzy smútku pre to aký bol ich život. Boli to slzy šťastia, radosti a vďaky. Boli vďační, za tento zázračný okamih, ako to sami neskôr nazvali. Som veľmi rada a vďačná za to, že sme tento zázrak spoločnými silami vytvorili.*“

Účastníci projektu si veľmi vážia, že zásluhou pani Evy Bäckerovej, členky ravensbrückého výboru, ktorá vybavila v nadácii Dr. Hansche Stiftung hradenie pobytu, sa mohli siedmi autori príbehov a ich profesorka zúčastniť 6. fóra generácií, ktoré sa konalo v auguste 2010 v Ravensbrücku. Tu mali v osobnom rozhovore a v diskusných skupinách možnosť bližšie spoznať osudy pána Petra Havaša a pani Evy Bäckerovej, ako aj ďalších troch preživších priamo na autentickom mieste. Zaujímavé bolo stretnutie s rovesníkmi z Drážďan a poučný program pripravený organizátormi v Berlíne. Vrátili sme sa domov s úplne novými zážitkami a poznatkami, ktoré sa inak, ako osobnou skúsenosťou, získať nedajú.

a žiakov na stredných školách s dôrazom na spojitost židovských žiakov s tunajším gymnázium, a to až do obdobia druhej svetovej vojny, ktoré v tejto oblasti prinieslo množstvo vládných obmedzení pre židovských študentov a napokon aj nútené deportácie mladých dievčat, chlapcov, aj celých rodín do koncentračných táborov.

Druhá časť knihy tvorí 17 príbehov, ktoré sú späté s dejinami nášho mesta. Príbehy predstavujú život konkrétnych židovských rodín v meste pred vojnou, dokumentujú prvé prejavy antisemitizmu, približujú obmedzenia pre židov a osobnými autentickými svedectvami aj transporty mladých ľudí zo Spišskej Novej Vsi do koncentračných táborov. Autori príbehov venovali pozornosť aj ukrývaným deťom, ktoré s veľkou úctou spomínajú na svojich záchrancov. Pätnásť životných osudov dopĺňa opísanie osudu Tóry zo spišskonovoveskej synagógy, ktorá sa napokon dostala až do Northwood & Pinner Liberal synagógy v Londýne. Záver patrí príbehu zabudnutého albumu rodinných fotografií.

Name of educator:
Mgr. Marek Marjov

School:
Joint School Kollárova 17,
078 01 Sečovce

Courses taught by educator and courses related to the project: history, social sciences

Description of project preparations, realization, and evaluation:

We prepared the project as a part of the newly-established course on the Zemplín region. We gained necessary historical sources from the State Regional Archive in Trebišov, as well as from the archives and testimonies of those, we had cooperated with.

The project was evaluated at the conference held at our school in Sečovce, which was attended by students and educators from local schools as well as representatives of the town's administration.

Methodology:

During the realization phase of our project, we employed various methodology, such as drama performances, research (working with archival documents and personal testimonies), and team work.

LIVING TESTIMONIES

Project's content/summary:

Every person should have basic knowledge of at least a part of their town's or village's history. In the past, our town Sečovce used to be a significant craft and trade center of the Zemplín region. Prior to World War One as well as during the inter-war period, almost every store in our small town was owned by a Jewish family. Today, it is only the Jewish cemetery, which reminds us of the former Jewish inhabitants of Sečovce.

The main reason why we decided to focus on this topic was, that it is only the oldest citizens who can recall what life was like having Jewish citizens live in the town. The young generation does not even realize that the house, which their family currently lives in, might have belonged to a Jewish family prior to their deportation. Or that maybe their parent's store once used to be a place of vibrant business life "coordinated" by the Jewish community.

We also wanted to depict the feelings and thoughts of those, who survived the atrocities of World War Two and provided us their personal testimony.

In the beginning of our search for the unfortunate and cruel history of the Jews we had no idea what we were going to discover – a peaceful life before the war, stressful and unbelievable times during the war, or the destruction of the Jewish community in our town.

While researching this topic we discovered a lot of new information, which deepened and enriched our knowledge of the topic. Many inhabitants of our town do not even know that approximately one third of our inhabitants used to be Jews.

We were stunned by meeting those who witnessed these events. This was due to the fact, that their testimonies retracted us directly into the events, which had taken place over 67 years ago.

During the course of the project, we "witnessed" a turn-over in the development of our town and understood how people act in critical moments. Those who have survived, cry at the thought of what they had to go through and the fact that their relatives perished during the war. Each survivor has his/her story and has to learn to live with it.

The goal of our work was to point out and show the public that we should not forget the past, which can teach us many lessons. We should rather learn a lesson from what had taken place and never make the same or similar mistakes.

Our project's aim was to collect as many documents as possible concerning the solution to the Jewish question in Sečovce during World War Two.

ŽIVÉ SVEDECTVÁ

Obsahová náplň projektu:

Každý človek by mal poznať aspoň trochu minulosť mesta, či dediny, v ktorej žije. Naše mestečko Sečovce patrilo v minulosti k významným obchodno-remeselníckym centráam na Zemplíne. Takmer každý obchod v tomto mestečku patril židovskej rodine. Bolo tomu tak v období pred prvou svetovou vojnou, ale aj v medzivojnovom období. Židov v Sečovciach nám pripomína už len židovský cintorín.

Dôvod, prečo sme sa zamerali práve na túto problematiku, bol ten, že v našom mestečku na židov spomínajú už len najstarší obyvatelia. Mladá generácia si ani neuvedomuje, že dom, v ktorom býva so svojou rodinou, je možno dom, v ktorom žila židovská rodina pred deportáciami alebo, že obchod, ktorý vlastní rodičia dnes, môže byť priestorom, v ktorom prebiehal čulý obchodný ruch „pod židovskou taktovkou“.

Tiež sme chceli priblížiť pocity a myšlienky ľudí, ktorí prežili hrôzyplné udalosti počas druhej svetovej vojny a vydali nám osobné svedectvo.

Na začiatku nášho pátrania po krutej a neľútostnej histórii židov sme netušili, čo všetko objavíme. Od pokojného života pred vojnou, cez stresujúce a neuveriteľné chvíle počas vojny až po zánik židovskej obce v meste.

Pri spracovávaní tejto témy sme získali mnoho nových informácií, ktoré nás veľmi obohatili a rozšírili náš obzor. Veľa obyvateľov nášho mesta ani nevie, že židia tvorili asi tretinu jeho populácie.

Stretnutie s priamymi svedkami týchto udalostí nás ohromilo, pretože ich svedectvom sme boli vtiahnutí priamo do deja udalostí spred viac ako 67 rokov.

Ide tu aj o zvrät vo vývoji mesta, o poznanie, ako sa ľudia chovajú v kritických chvíľach. Tí, ktorí prežili, pri pomyslení na minulosť plačú preto, že vojna im vzala najbližších. Každý zachránený má svoj vlastný príbeh a musí s ním žiť.

Cieľom našej práce bolo upozorniť a ukázať ľuďom, že by sme nemali zabúdať na minulosť, ktorá nás môže veľa naučiť. Mali by sme si z nej vziať ponaučenie a nedopúšťať sa rovnakých a ani len podobných chýb.

Úlohou nášho projektu bolo zozbierať čo najviac dokumentov k problematike riešenia židovskej otázky v Sečovciach počas druhej svetovej vojny. Práca s archívnymi materiálmi a so svedectvami pamätníkov tej doby bola pre nás veľmi cennou skúsenosťou.

Pred vojnou žilo v Sečovciach okolo 1055 židov (štatistika z roku 1930), po vojne sa do mesta vrátilo približne 5 židovských rodín. Dnes v Sečovciach nežije ani jeden člen židovskej komunity. Väčšina z tých, ktorí prežili vojnové

Meno učiteľa:
Mgr. Marek Marjov

Škola:
**Spojená škola
Kollárova 17,
078 01 Sečovce**

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viaže:
Dejepis, občianska náuka

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

Príprava projektu sa uskutočňovala na vyučovacích hodinách predmetu Reálie Zemplína. Potrebné historické pramene sme získali v Štátnom okresnom archíve v Trebišove a tiež z osobných archívov a zo svedectiev ľudí, s ktorými sme spolupracovali. Projekt bol vyhodnotený formou konferencie o holokauste na pôde Spojenej školy v Sečovciach za účasti žiakov a pedagógov sečovských škôl a predstaviteľov mestskej samosprávy.

Metodologické prístupy:

Počas realizácie projektu boli využité viaceré metodologické prístupy ako napríklad inscenačná metóda, výskumná metóda (práca s archívnymi dokumentmi, osobné svedectvá) a skupinová práca žiakov.

Number and age of students participating on the project:

12 between the age of 17 – 18.

Pedagogic and didactic aims:

Informative, developing, formative, and educational.

Project results and outputs:

Conference on the Holocaust called Living Testimonies. On November 5, 2010, we presented our project also to educators from religious schools located in the Košice and Prešov regions, which operate under the patronage of the Greek-Catholic Church at the Religious Vocational High School of St. Jozafat in Trebišov.

Working with archival materials as well as testimonies of witnesses represented a valuable experience for us.

Approximately 1055 Jews lived in Sečovce prior to the war (statistics from the year 1930) and after the war, only approximately 5 Jewish families returned to our town. Today, no Jews live in Sečovce. Most of those who had survived the atrocities of war have already passed away. And those, who were children during the war, now live in Košice, Spišská Nová Ves, but also abroad (Israel, Germany, Australia).

The result of our creative work was a conference on the Holocaust called Living Testimonies.

“Human rights are yours as much as they are mine. They send out a clear message that we cannot strip others of any those rights, which we are all entitled to. Because rights are as strong as is our will to recognize and protect the rights of others”. This statement by Eleanor Roosevelt became the motto of our conference, which took place on March 16, 2010 at our school in Sečovce. Each year in March we commemorate the sad anniversary of the start of deportations of young Jewish girls from Slovakia to the Nazi concentration camp Auschwitz. This is the main reason why we decided to hold the conference at this very time.

The program of the conference was very rich. We welcomed distinguished guests, natives of Sečovce of Jewish origin, who were children in the time of the Holocaust), and PhDr. Monika Vrzgulová, CSc., Director of the Holocaust Documentation Center in Bratislava. The event was also attended by directors and teachers of other schools in our town as well as the mayor of Sečovce RNDr. Monika Bérešová.

The conference also provided space for introducing the newly-established course The Zemplín Region, which was approved as a part of the school's teaching program. This course focuses on the history of the Zemplín region and the town of Sečovce.

The conference was launched by students attending the new course. They prepared a skit, which depicted the 1930s – era of the Holocaust and, at the same time, they presented the history of Jews in Sečovce. Following the skit, the Director of the Holocaust Documentation Center, PhDr. M. Vrzgulová, CSc., spoke to the audience.

Then a discussion on our project Living Testimonies followed with special guests under the chairmanship of Mgr. M. Marjov. Survivors presented their testimonies, which had quite an emotional affect on the audience. It is understandable, that recollections of this era hurt because one does not talk about those who he/she loved and who have been killed, unless absolutely necessary. We

were delighted that these guests accepted our invitation to the conference. It were their testimonies that helped us understand an era when man was man's wolf. An era, in which, however, there were also people who risked

útrapy už zomreli. A tí, ktorí boli vtedy deťmi, žijú dnes v Košiciach, Spišskej Novej Vsi, ale aj za hranicami Slovenska (Izrael, Nemecko, Austrália).

Výsledkom našej tvorivej práce bola konferencia o holokauste pod názvom Živé svedectvá.

„*Ludské práva sú tvoje a moje. Ich posolstvom je myšlienka, že nič z toho na čo máme právo sami, nesmieme upierať druhému, lebo práva sú také silné, aká silná je naša ochota uznať a chrániť práva druhých.*“ Tento výrok Eleonor Rooseveltovej bol mottom konferencie, ktorá sa konala 16. Marca 2010 na pôde Spojenej školy v Sečovciach. Každoročne v marci si pripomínáme smutné výročie prvého transportu mladých židovských dievčat zo Slovenska do nacistického koncentračného tábora Auschwitz, a práve preto sme sa rozhodli uskutočniť túto konferenciu.

Program bol veľmi bohatý. Pozvanie prijali vzácní hostia pani Klára M., Ing. Arthur N. (sečovskí rodáci židovského pôvodu, ktorí ako deti prežili obdobie holokaustu) a PhDr. Monika Vrzgulová, CSc., riaditeľka Dokumentačného strediska holokaustu so sídlom v Bratislave. Podujatia sa zúčastnili aj riaditelia a učitelia sečovských škôl a primátorka mesta Sečovce RNDr. Monika Bérešová.

Konferencia bola zároveň prezentáciou nového vyučovacieho predmetu Reálie Zemplína v rámci školského vzdelávacieho programu. Tento predmet je zameraný na poznávanie histórie zemplínskeho regiónu a mesta Sečovce.

Program otvorili žiaci, ktorí nový predmet navštevovali. Publiku sa predstavili scénkou, ktorá divákov viedla do obdobia tridsiatych rokov 20. storočia a do obdobia holokaustu, zároveň predstavili históriu židov v Sečovciach. Potom sa prítomným prihovorila riaditeľka DSH PhDr. M. Vrzgulová, CSc.

Po úvodnom programe sa uskutočnila beseda na tému Živé svedectvá s pozvanými hosťami, ktorú moderoval Mgr. M. Marjov. Sečovskí rodáci vyrozprávali svoje životné príbehy, počas ktorých sa nejednému divákovi objavila slza na líci. Je isté, že spomínanie na túto dobu aj zabolí, pretože

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:
12 študentov vo veku 17 – 18 rokov.

Pedagogické a didaktické ciele:

- získať vedomosti a poznatky o histórii židovskej komunity v Sečovciach,
- formovať morálny postoj žiakov a prekonávať rasové, etnické a náboženské predsudky,
- výchova k humanizmu a tolerancii,
- informatívne, inštrumentálne, rozvíjajúce ciele.

Pre koho bol projekt určený:

Projekt bol určený najmä pre žiakov a pedagógov Spojenej školy v Sečovciach, ale aj pre širokú verejnosť.

Ohlasy na projekt:

Ohlasy boli veľmi pozitívne, o čom svedčí aj to, že sa nám prihlásili ďalší pamätníci udalostí rokov 1939 – 1945, ktorí chcú s nami spolupracovať.

Skúsenosť z realizácie projektu:

Práca na projekte Živé svedectvá bola pre nás veľmi pozitívnu a motivačnou činnosťou, v ktorej chceme aj naďalej pokračovať. Na škole by sme chceli zriadiť Pamätnú izbu, v ktorej by boli zozbierané dokumenty o židovských obyvateľoch Sečoviec.

Target group:

The project was meant for students and educators of the Joint High School in Sečovce as well as for the general public.

Responses to the project:

Responses to our project were very positive, which was underlined by the fact that additional contemporaries of the years 1939 – 1945 contacted us and expressed interest in cooperating with us.

Lessons learned from executing the project:

Working on the Living Testimonies project was a very positive and motivating activity for all of us and thus we would like to further develop the project. Our aim is to establish a Memorial Room, where we could locate all assembled documents on Jewish inhabitants of Sečovce.

their lives and resisted the orders of the time, because humanity in them had prevailed. It is not possible to entirely document the tragic destiny of our former fellow citizens. Most of them were killed in the Nazi gas chambers, some of them died as a result of various diseases, of hunger, exhaustion, and some have disappeared without a trace. Only a small part of the community survived the war and settled down elsewhere. They had, and after more than 60 years, they still do not have a place to return to.

The only thing we can do for them as well as for ourselves is not to forget and not to let anything similar ever happen again.

Project results and outputs:

Conference on the Holocaust called Living Testimonies. On November 5, 2010, we presented our project also to educators from religious schools located in the Košice and Prešov regions, which operate under the patronage of the Greek-Catholic Church at the Religious Vocational High School of St. Jozafat in Trebišov.

Výsledky/výstupy projektu:

Hlavným výstupom projektu bola konferencia o holokauste pod názvom Živé svedectvá, ktorá sa konala 16. 3. 2010 na pôde Spojenej školy v Sečovciach. Tento projekt bol predstavený aj učiteľom cirkevných škôl košického a prešovského kraja, ktoré pôsobia pod patronátom gréckokatolíckej cirkvi počas metodického dňa 5. 11. 2010 na Cirkevnej strednej odbornej škole sv. Jozafáta v Trebišove.

v spomienkach sa človek vracia k ľuďom, ktorých mal rád a ktorých stratil. Boli sme veľmi radi, že naši milí hostia prijali pozvanie na túto konferenciu. Svojím svedectvom nám priblížili obdobie, keď bol človek človeku vlkom, hoci predsa našli sa aj takí, ktorí riskovali svoje životy a vzopreli sa moci doby, pretože to ľudské v nich zvíťazilo. Tragický osud našich bývalých spoluobčanov nie je možné úplne zdokumentovať. Väčšinu z nich zavraždili nacisti v plynových komorách, časť zomrela na rôzne choroby, od hladu a vyčerpania, niektorí sa navždy stratili bez stopy. Iba malá časť z nich prežila a po skončení vojny sa usadili na iných miestach. Nebolo a ani po viac ako 60 rokoch nie je ku komu ani kde sa vrátiť.

To jediné, čo pre nich, ale aj pre seba dnes môžeme urobiť, je nezabudnúť a nič podobné nedopustiť.

Name of educator:
PaedDr. Zuzana Mészárosová

School:
Business Academy,
K. Kittenberger 2, Levice

Courses taught by educator and courses related to the project: social sciences, English, human rights seminar.

Due to the fact that this is an international project, it needs to be harmonized with national educational programs of all participating countries, which, in our case, are – schools in Poland, Italy, Romania, and Slovakia. Based on the fact that this is a teleproject, it is important to find a rational balance between using modern communication technology and pursuing educational activities.

Methodology:

Discussion, controlled debate, internet conferences or flashmeetings with project partners, excursion – visit of an authentic site connected to the Holocaust, promoting the project in the media.

LET'S MEET IN AUSCHWITZ

(teaching about the Holocaust through an international project)

Project's content/summary:

The project Let's Meet in Auschwitz is a result of the cooperation between four European schools – partners to the European eTwinning program. It deals with Jewish history and provides a summary of the history of anti-Semitism. The project focuses on Holocaust victims in partner countries and, in the end of the day, its ultimate ambition is to facilitate a meeting of all project partners at the former concentration camp Auschwitz – Birkenau in order to commemorate Nazi victims by laying wreaths and lighting candles at Holocaust victim's memorials. When visiting the concentration camp students will record a documentary film, which will serve as a valuable educational material for other students and which will approximate authentic experience from the visit to others.

Description of project preparations, realization, and evaluation:

The project Let's Meet in Auschwitz was realized as a part of the eTwinning program, which is managed by the European Schoolnet (EUN), and aims to support education development and cooperation between European educators. Planning a project of this kind needs to be carried out in a certain order:

a) Preparation phase

During this phase we chose the topic and concept of the project. When choosing topics we needed to take into consideration various factors, such as the level of knowledge and age of students, school curricula, language of the project (we chose English language due to the fact that it was an European project), and the timetable. The project's planning was subjected to the topic and also depended on how challenging the project was, on the age of students, their knowledge and skills, as well as their level of creativity and social skills. The plan needed to be flexible enough in order to take into consideration the diversity among different European systems of education.

We divided the project into several phases in order to enable the participating schools, students, and teachers to stick to the timetable. It is necessary to stick to the timetable in order to manage all tasks. We identified the project's aims (detailed below), prepared a short summary and a timeline, which stretched over 6 months. We carried out the project during regular classes and thus it was necessary for it to comply with the curriculum of each course – which in our case were courses in social sciences, English, and also as

STRETNIME SA V OSVIENČIME

(výučba o holokauste prostredníctvom medzinárodného projektu)

Obsahová náplň projektu:

Projekt Stretnime sa v Osvienčime sa zrodil v úzkej spolupráci so štyrmi európskymi školami zapojenými do európskeho programu eTwinning. Venuje sa problematike histórie židov a približuje stručné dejiny antisemitizmu. Projekt sa zameriava na obete holokaustu v partnerských krajinách a v konečnom dôsledku jednou z jeho hlavných ambícií je stretnutie partnerov projektu v bývalom koncentračnom tábore Auschwitz-Birkenau, za účelom uctenia si pamiatky obetí nacistického vyčistiťnia položením vencov a zapálením sviečok pri pamätníkoch obetí. Pri návšteve koncentračného tábora študenti natočia dokumentárny film, ktorý posluží ako hodnotný študijný materiál pre ostatných študentov školy a ktorý má za úlohu sprostredkovať autentické zážitky z návštevy tohto autentického pamätného miesta.

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

Projekt Stretnime sa v Osvienčime bol uskutočnený v programe eTwinning, ktorý je spravovaný European Schoolnet (EUN) s cieľom podporovať rozvoj vzdelávania a spolupráce učiteľov v Európe. Proces vytvárania takeého projektu má určitú postupnosť:

a) **Prípravná fáza** – v tejto fáze bola zvolená téma a koncept projektu. Pri výbere témy sme brali do úvahy také faktory, ako vedomostná úroveň a vek študentov, učebné osnovy, jazyk projektu (keďže išlo o európsky projekt zvolili sme si angličtinu) a časový harmonogram. Plánovanie projektu bolo podriadené téme projektu a jeho náročnosti, veku študentov, ich vedomostiam a zručnostiam, ako i miere ich kreativity a sociálnych zručností. Plán musel byť dostatočne pružný, aby bral do úvahy rôznorodosť vzdelávacích systémov v Európe.

Projekt sme rozdelili na niekoľko fáz, aby sa zapojené školy, študenti a učitelia mohli bez problémov držať harmonogramu. Harmonogram je potrebné dodržiavať, aby sa všetky naplánované úlohy stihli splniť načas. Stanovili sme si ciele projektu (uvedené nižšie), jeho krátky popis a dĺžku trvania projektu na šesť mesiacov. Projekt sa uskutočňoval v rámci vyučovacích predmetov, a preto bolo nevyhnutné, aby korešpondoval s učebnými osnovami daného predmetu – v našom prípade občianskej náuky, anglického jazyka a tiež v rámci záujmového krúžku ľudských práv, ktorého plán sme si upravili podľa požiadaviek projektu. To isté urobili naši projektoví partneri v rámci predmetov dejepis a občianska náuka.

Meno učiteľky:
PaedDr. Zuzana Mészarová

Škola:
**Obchodná akadémia,
K. Kittenbergera 2, Levice**

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:

Občianska náuka, anglický jazyk, krúžok ľudských práv.

Keďže ide o medzinárodný projekt, tento musí byť zlučiteľný s národnými vzdelávacími programami v krajinách partnerských škôl, v našom prípade – školy z Poľska, Talianska, Rumunska a Slovenska. Vzhľadom na skutočnosť, že tento projekt je teleprojektom, je potrebné, aby bol zachovaný rozumný pomer medzi využitím informačno-komunikačných technológií a tvorivými aktivitami v rámci výučby.

Metodologické prístupy:

Projektová metóda, diskusia, riadený rozhovor, metóda virtuálnych stretnutí projektových partnerov prostredníctvom videokonferencií alebo flashmeetíngov, exkurzia – návšteva pamätného miesta holokaustu, metóda medializácie výsledkov práce.

Number and age of students participating on the project:

25 students between the ages of 17 – 18.

Project results and outputs:

Students prepared PPT presentations on issues connected to the Holocaust, created wall-boards, exhibitions of student art works and photographs from the visit of the former Nazi concentration camp, the project's website, blogs informing about the course of the project, creating a documentary film (available on the abovementioned websites), CD, and DVD. We also informed parents, other schools, and the general public about the project. The project was presented at a European eTwinning conference in Prague; on the occasion of the Day of Open Doors at our school; via articles in school as well as local newspapers.

a part of a voluntary course on human rights (its curriculum was accustomed to match the needs of the project). The same methodology was used by our project managers teaching courses in history and social sciences.

b) Realization phase

The educator's task is to supervise the entire process of carrying out the project, motivate the students, lead and assist them, but he/she should not end up taking the entire responsibility for the project's realization. Students worked on predetermined topics, which they chose together with their partners. They studied the history of Jews and anti-Semitism. The project's aim was to map Holocaust victims in partner countries – Poland, Italy, Romania, and Slovakia. As a part of the process of preparing the topics students took part in workshops, where they discussed different aspects relevant to the project. Students based their knowledge on their teachers' lectures as well as conducted research in the Levice branch of the State Archive, worked with published material and internet sources. Consequently, they translated the acquired information into English (official language of the project) and conducted videoconferences with our partners. This method is useful due to the fact that it allowed them to see and hear their foreign partners and thus immediately exchange acquired information. One of the project's goals was to organize a meeting of all project partners at an authentic site connected to the Holocaust - the former Nazi concentration camp Auschwitz - Birkenau. The goal of this visit was to commemorate victims of the Holocaust and help students understand the urgency of defending human rights and, at the same time, to positively influence their attitudes affecting their morality, and help them overcome religious, racial, and ethnic prejudice. Due to the lack of financial resources, our partners were unable to travel to the former camp and thus, students of our Business High School in Levice who managed to visit Auschwitz, made a documentary film about the camp based on a previously prepared scenario in English. They called the film Our visit to Auschwitz and, after having finished it, they sent it to all project partners in order to share their experience from visiting the authentic place. The project partners highly appreciated this initiative of ours and viewed the film in groups. We published the film on Youtube (http://www.youtube.com/watch?v=_iM8VYiXARI). Students also created the project's website,

b) Realizačná fáza – úlohou učiteľa je dohliadať na celý proces práce na projekte, motivovať študentov v práci, radiť a pomáhať im, ale nie do takej miery, aby preberal čiastkovú alebo celkovú zodpovednosť za realizáciu projektu. Študenti pracovali na naplánovaných témach, ktoré si spolu s partnermi určili. Venovali sa histórii židov a stručným dejinám antisemitizmu. Projekt sa zameriaval na zmapovanie obetí holokaustu v partnerských krajinách Poľsku, Taliansku, Rumunsku a Slovensku. Na všetky témy projektu sa pripravovali študenti na workshopoch, kde dôsledne diskutovali všetky aspekty, ktoré chceli s partnermi prebrať. Zdrojom informácií bol nielen výklad učiteľa, ale využili i bádanie v štátnom archíve v meste Levice, knižné publikácie a internetové zdroje. Získané informácie následne preložili do angličtiny (čo bol komunikačný jazyk projektu) a uskutočnili videokonferencie s partnermi. Ich hlavným prínosom je, že bolo možné vidieť a počuť zahraničných partnerov a výmena informácií tak bola veľmi bezprostredná. Jedným z cieľov projektu bolo spoločné stretnutie partnerov projektu na autentickom pamätnom mieste v bývalom nacistickom koncentračnom tábore Auschwitz-Birkenau. Táto návšteva mala za cieľ uctiť si obeť holokaustu a napomôcť študentom pochopiť naliehavosť boja za podporu ľudských práv a zároveň vo veľkej miere

pozitívne ovplyvniť ich postoje formujúce ich morálku a napomôcť prekonávať náboženské, rasové a etnické predsudky. Z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov sa stalo, že naši partneri nemohli pricestovať do bývalého tábora, a preto študenti Obchodnej akadémie v Leviciach, ktorí ho ako jediní navštívili, natočili o ňom dokumentárny film podľa vlastného vopred pripraveného scenára v anglickom jazyku. Film nazvali Naša návšteva v Osvienčime a po jeho spracovaní ho zaslali všetkým projektovým partnerom, aby im sprostredkoval autentické zážitky zo svojej návštevy. Projektív partneri ocenili túto našu aktivitu a film si prezreli na spoločných stretnutiach. Film sme publikovali i na webovej stránke youtube (http://www.youtube.com/watch?v=_iM8VYiXARI). Študenti vytvorili webovú stránku projektu, kde publikovali výsledky svojej spolupráce <http://www.oalevice.edu.sk/auschwitz> a blog <http://forget-me-not-auschwitz.blogspot.com>.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:
25 študentov 17 – 18 ročných.

Výsledky/výstupy projektu:

Nevyhnutnou súčasťou práce na projekte boli naplánované výstupy, ktorými boli študentmi vytvorené PowerPointové prezentácie s problematikou holokaustu, nástenky, výstavy študentských prác či fotografií z návštevy bývalého nacistického koncentračného tábora, webová stránka projektu, blogy informujúce o priebehu práce na projekte, dokumentárny film urobený študentmi (možno ich nájsť na vyššie uvedených internetových stránkach), CD a DVD. Rodičia, žiaci a učitelia školy a verejnosť boli informovaní o priebehu projektu pri príležitosti Dňa otvorených dverí na našej škole a formou článkov v školských a lokálnych novinách. Zároveň bol projekt prezentovaný na európskej konferencii eTwinning v Prahe.

Pre koho bol projekt určený:

Projekt bol určený študentom druhého a tretieho ročníka stredných škôl, ktorí boli v projekte zapojení a v širšom kontexte i študentom celej školy, pretože výstupy projektu mohli sledovať na aktuálnych nástenkách i webovej stránke školy.

Target group:

The project targeted those students of 2nd and 3rd grades, who were a part of the project as well as students of the entire high school – they could have observed project's outcomes, which we posted on the school's wall-boards and associated websites.

Pedagogic and didactic aims:

- in-depth understanding of the Holocaust and phenomena associated with it
- develop students' opinions, which help form their morality, and overcome racial, ethnic, and religious prejudices
- strengthen students' behavioral empathy
- motivate students to work on a project – take part in a group visit of a former concentration camp
- stimulate students to reflect moral and spiritual questions, which arise from the Holocaust experience and the way that they are being applied today
- develop students' ability to recognize injustice, discrimination, and misuse of power
- develop experience-oriented education
- establish in-depth cooperation between teachers and students in order to acquire first-hand information about the Holocaust in various countries, compare students' opinion on the Holocaust

where they published results of their cooperation <http://www.oalevice.edu.sk/auschwitz>, and a blog <http://forget-me-not-auschwitz.blogspot.com>.

The project does not only focus on studying predetermined topics, but also on getting acquainted with partners, understanding their cultural and social differences. This is a very important aspect of carrying out any international project and is an added value to the process of teaching about the Holocaust.

Working on the project also required technical skills, such as – operating a video camera and modern communication technology. Thus, the project forced students to combine their knowledge with creativity as well as social skills.

c) Evaluation of the project

is an inseparable part of working on any project on the Holocaust. When evaluating a project, the key policy is to take into consideration its multi-dimensional character. We did not narrow it down only to evaluating the knowledge, attitudes, and values of students. Our evaluation gave the students an opportunity to realize their own progress and was an important part of the process of increasing the students' responsibility for their own education. The educator evaluated students' participation on the project orally and engaged students into evaluating themselves as well as their fellow schoolmates. We evaluated students' capability to work in a group, impartiality, activity, and creativity. When evaluating, we also took into consideration whether students listened to arguments of their colleagues, whether they righteously evaluated others, their sincerity, and many other aspects, which had influenced their attitudes and values. It is always important to emphasize the project's importance for all parties involved, it is motivating and stimulating for future work. We conducted the project's evaluation orally as well as via a questionnaire. Based on the teachers' and students' evaluation we can conclude that the work we have put into the project proved to be of great educational value. This is due to the fact that it leads students to

Práca na projekte neznamena len prácu na vopred určených témach, ale ide aj o spoznávanie partnerov, pochopenie ich kultúrnych a sociálnych rozdielov. Tento aspekt je na medzinárodných projektoch veľmi dôležitý a je pridanou hodnotou v práci a rozšíril aj prínos nášho projektu zameraného na výučbu o holokauste.

Spracovanie projektu si vyžadovalo technické zručnosti, ako napríklad prácu s videokamerou a modernými informačnými a komunikačnými technológiami, a tak projekt nútil študentov kombinovať svoje vedomosti, kreativitu a tiež sociálne zručnosti.

c) Vyhodnotenie projektu je neoddeliteľnou súčasťou práce na projekte s témou holokaustu. Hlavnou zásadou pri hodnotení projektu bolo, vidieť jeho viacrozmernosť. Nezúžili sme ho len na hodnotenie vedomostí, ale aj postojov a rozvíjaných hodnôt študentov. Hodnotenie dalo študentom príležitosť uvedomiť si svoje vlastné pokroky a bolo súčasťou procesu zvyšovania osobnej zodpovednosti študentov za svoje vzdelávanie. Učiteľ vyhodnocoval prácu na projekte slovne, pričom zapájal študentov do hodnotenia samých seba a tiež ich spolužiakov. Vyhodnocovali sme schopnosť študentov pracovať v skupine, ich schopnosť vystupovať nezaujato, aktívne a tvorivo. Pri hodnotení sme brali do úvahy, či študenti dokázali počúvať argumenty druhých, či spravodlivo posudzovali druhých, ich úprimnosť a mnohé iné aspekty vytvárania postojov a hodnôt. Vždy je potrebné zdôrazniť prínos projektu pre všetky zúčastnené strany, je to povzbudzujúce a motivujúce do ďalšej práce. Prácu na projekte sme vyhodnotili slovne a tiež pomocou dotazníka. Jednoznačne podľa hodnotenia učiteľov i študentov možno prácu na projekte považovať za mimoriadne prínosnú z hľadiska výchovného i pedagogického, pretože vedie študentov k humánnym hodnotám, pozitívne usmerňuje ich životné postoje a smeruje ich k tomu, ako predchádzať takým nežiaducim javom, akým holokaust skutočne bol. Zároveň motivuje študentov k tomu, aby vo svojom každodennom živote predchádzali akýmkoľvek formám bezprávia a násilia v spoločnosti.

Skúsenosť z realizácie projektu:

- Medzinárodné projekty uskutočňované vo vzdelávaní o holokauste v programe eTwinning a Comenius sú užitočné, pretože:
- Študenti sú vedení k riešeniu komplexných problémov s témou holokaustu a získavajú skúsenosti praktickou činnosťou a experimentovaním;
- Práca na medzinárodných projektoch ponúka participujúcim študentom nielen získanie prehľadu súčasného vnímania a chápania holokaustu v národnom, ale i európskom kontexte;
- Projekty približujú aktuálne témy o holokauste smerom k študentom s cieľom rozvíjať ich ľudský, citlivý a asertívny rozmer;
- Pridanou hodnotou práce na takýchto projektoch je, že umožňujú študentom vyskúšať si organizovanie spoločnej práce, naučia sa plánovať si čas a dodržať stanovený plán;
- Dovoľujú študentom prevziať viac zodpovednosti za svoje učenie za

Pedagogické a didaktické ciele:

- Hlbšie poznanie fenoménu holokaustu a jeho súvislostí;
- Rozvíjať postoje študentov, ktoré napomáhajú formovaniu ich morálky, prekonávaniu rasistických, etnických či náboženských predsudkov;
- Posilňovať u študentov dimenziu empatie v správaní;
- Motivácia žiakov pracovať na projekte – spoločne navštíviť pamätné miesto bývalého koncentračného tábora;
- Povzbudiť študentov, aby reflektovali morálne a duchovné otázky vyplývajúce z udalostí holokaustu, a to ako sa aplikujú v dnešnom svete;
- Rozvíjať u študentov schopnosť spoznať nespravodlivosť, diskrimináciu a zneužívanie moci;
- Rozvinúť zážitkové učenie študentov;
- Vytvoriť hlbšiu spoluprácu učiteľov a študentov zúčastnených škôl so zameraním na získavanie informácií o holokauste v jednotlivých krajinách z „prvej ruky“, porovnať názory zúčastnených študentov na problematiku holokaustu.

Responses to the project:

Responses were positive. The project was awarded The Certificate of Quality by the National Support Service for Electronic Cooperation between Schools at the Žilina University and the project was successfully presented on a European eTwinning conference in Prague, February 2009. Here we again received positive feedback on our project from colleagues – educators from all around Europe, as well as at a seminar for Slovak educators teaching about the Holocaust, which was held in Nové Zámky, 2009.

adhere to humanitarian values, it positively influences their opinions, and shows them how to prevent unacceptable events, such as the Holocaust. At the same time, it motivates students to try to prevent all forms of lawlessness and violence in everyday life.

Lessons learned from executing the project:

- International projects realized as a part of the Holocaust Education Program of the eTwinning or Comenius network are useful, because:
- students are led to solve complex problems connected to the Holocaust and gain experience based on practical activities as well as experiments
- participating in international projects, among other things, provides the participants an overview of the current understanding of the Holocaust in the national as well as European context
- projects approximate actual topics concerning the Holocaust to students and help them develop the human, emotional, and assertive dimension of their personality
- such projects bring an added value because they give the students a common goal and teach them to make team effort, learn how to plan the timetable, and stick to a predetermined plan
- they allow students to take more responsibility for their education with the help of educators and create a basis for team work as well as a platform, where they can meet other people from outside their school
- work on an international project on the Holocaust takes more time than is provided by history or social science classes and thus it is appropriate to make use of the time spent at, for example, the human rights seminar, advanced history seminar, European projects class (if such are offered by the school)
- when implementing projects of this kind, it is necessary to obey planned activities based on an exactly prepared timetable. This is due to the fact that a number of schools are involved in the project and thus the responsibility for the success of mutual education is that much higher
- another important advantage of European projects focusing on Holocaust education is that students communicate in a foreign language and thus they can develop their foreign language skills. It is true, however, that it takes time until students get acquainted with Holocaust-related vocabulary. Nevertheless, due to the fact that their work on the project is quite intensive, these terms soon become an active component of the students' vocabulary
- projects focusing on Holocaust education are the best we can achieve in this field. They help us bring up conscious, educated, and experienced young people ready and responsible for their life in the beginning of the third millennium.

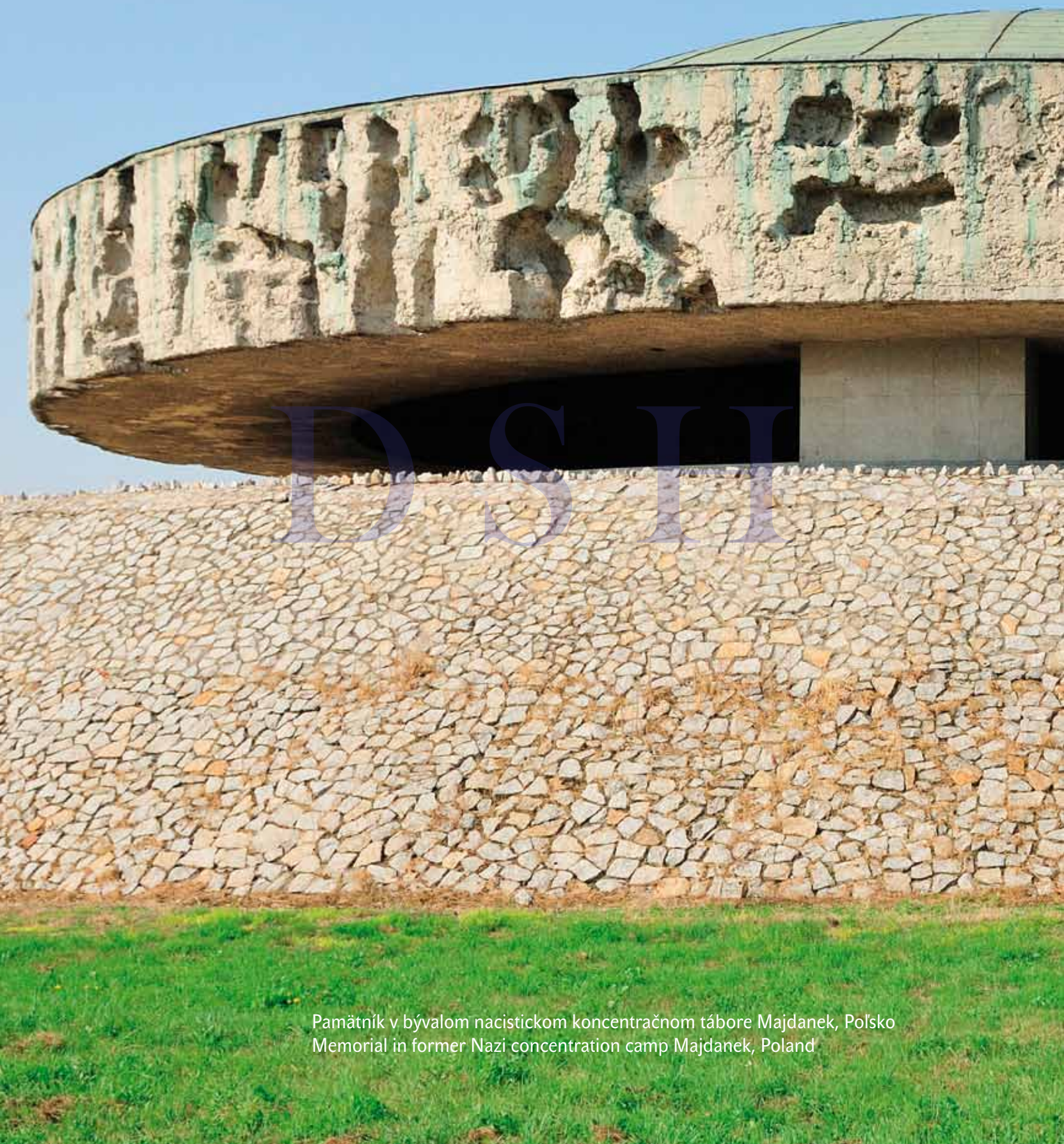
pomoci učiteľa a vytvárajú pôdu pre spoločnú prácu, ale aj platformu, na ktorej sa môžu stretnúť s ľuďmi mimo školy;

- Práca na medzinárodnom projekte o holokauste zaberá viac času ako môžu ponúknuť hodiny dejepisu a občianskej náuky, a preto je vhodné využiť napríklad prácu v Krúžku ľudských práv alebo dejepisu, či Krúžku európskych projektov, ak takéto na škole fungujú;
- Pri projektoch tohto typu je potrebné dodržiavať naplánované aktivity presne podľa vopred stanoveného harmonogramu, pretože do projektu sú zapojené viaceré školy a zodpovednosť vzájomného vzdelávania sa je o to väčšia;
- Ďalšou nezanedbateľnou výhodou európskych projektov zameraných na výučbu o holokauste je, že komunikácia medzi študentmi prebieha v cudzom jazyku, čím sa rozvíjajú všetky jazykové zručnosti. Pravdou je, že chvíľku trvá, kým sa študent zorientuje v pojmoch problematiky holokaustu, ktorá sa práve preberá, ale tým, že práca na projekte je intenzívna, odborné pojmy sa rýchlo stávajú aktívnou súčasťou slovnéj zásoby študentov;
- Projekty zamerané na vzdelávanie o holokauste sú z mnohých aspektov tým najlepším, čo môžeme spoločne v tejto oblasti robiť. Pomáhajú nám vychovávať uvedomelých, vzdelaných a skúsených mladých ľudí, pripravených obstať vo svojom živote na začiatku tretieho tisícročia.

Ohlasy na projekt:

Ohlasy na projekt boli pozitívne. Projektu bol udelený Certifikát kvality Národnou podpornou službou pre elektronickú spoluprácu škôl pri Žilinskej univerzite v Žiline a projekt bol úspešne prezentovaný na európskej konferencii eTwinning v Prahe vo februári 2009 s pozitívnym ohlasom európskej učiteľskej verejnosti a tiež na stretnutí učiteľov vyučujúcich problematiku holokaustu v Nových Zámkoch v tom istom roku.

Pamätník v bývalom nacistickom koncentračnom tábore Majdanek, Poľsko
Memorial in former Nazi concentration camp Majdanek, Poland

Name of educator:
Mgr. Monika Mojtová

School:
Elementary School,
Nábrežná Street no. 845,
024 01 Kysucké Nové
Mesto

Courses: history, social
sciences, ethics, arts and
crafts, Slovak, geography.

*This commemorative
day has been a part of
a long-term all-year-
round project of 9th gra-
des students.*

Target group:
35 students of the 9th grade
of elementary school in the
age of 14 – 15.

**Pedagogic and didactic
aims:**

- learn to define basic terms: Holocaust, genocide, discrimination, Shoah, anti-Semitism, racial laws, concentration camps
- get acquainted with events of World War Two and the Holocaust
- stimulate students to contemplate about and feel the events of World War Two based on documents and experiences of specific people

WE WILL NOT FORGET

– commemorating the Memorial Day of Victims of the Holocaust and Racial Violence

Project's content/summary:

The World War Two era and the Holocaust belong to some of the most important topics taught at history classes to the 9-grade elementary school students and, at the same time, students are very interested in these topics. Therefore, I have been organizing commemorative days connected to this topic for a few years now (Memorial Day of Victims of the Holocaust and Racial Violence on September 9th, I conduct excursions with students to memorial sites, we take part in actual events organized by museums, we prepare and visit other institutions' exhibitions, and we also organize Afternoon with Historical Films. An unthinkable part of the commemorative day called Let us not forget, which is the first phase of the project, is to explain the social, political, and economic situation during the inter-war, World War Two period, and the Holocaust. Explain and get the students acquainted with basic terms (Holocaust/Shoah, anti-Semitism, genocide, racial laws, discrimination, death camps, victims...). Via DVDs and the internet students are exposed to witness testimonies, discuss them, watch a film and discuss again, make use of recommended publications and websites, take part at discussions on literature and films on the topic, and, in the end, they evaluate each activity.

Description of project preparation, realization, and evaluation:

a) Preparation:

In order to organize a memorial day it is necessary to make adequate preparations. It is essential to clarify the goals and methodology employed during the event, arrange technical support, prepare exercises for students as well as the logistics of the event. Every year I make an effort to change the program of commemorative days connected to the Holocaust.

During the last history class prior to the date of the commemorative day, I prepare a wall-board with one of the 9th grade classes and decorate it with visual as well as written materials. In addition to that we prepare an exhibit of books, CDs, and DVDs, which will remind everyone of the upcoming memorial day. We leave the wall-boards in the school lobby for several days in order to give all our students and teachers the opportunity to view the photographs and read the displayed texts.

It is also important to choose the adequate film, such as The Schindler's List, Life is Beautiful or a documentary film on the Terezín Ghetto childrens' opera Brundibár.

TEMATICKÝ DEŇ NEZABUDNIME

– pri príležitosti Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia

Obsahová náplň projektu:

Medzi dôležité témy dejepisného vyučovania 9. ročníka ZŠ a zároveň dejepisného vyučovania vôbec nepochybne patria dve témy – obdobie druhej svetovej vojny a problematika holokaustu. Z pohľadu žiakov patria tieto témy medzi najzaujímavejšie.

Aj z týchto dôvodov už niekoľko rokov organizujem na škole tematické dni pri príležitosti Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia (9. 9.), uskutočňujem so žiakmi exkurzie na pamätné miesta, zúčastňujeme sa aktuálnych podujatí organizovaných múzeami, pripravujeme výstavy, navštevujeme iné výstavy, tiež organizujem Popoludnia s historickým filmom.

Neodmysliteľnou súčasťou tematického dňa Nezabudnime, ktorý je prvou fázou dlhodobého projektu žiakov 9. ročníka, je vysvetlenie spoločenskej, politickej a ekonomickej situácie medzivojnového obdobia a obdobia druhej svetovej vojny a holokaustu, vysvetlenie a oboznámenie sa so základnými pojmi (holokaust/šoa, antisemitizmus, genocída, rasové zákony, diskriminácia, deportácie, tábory smrti, obe...). Prostredníctvom DVD a internetu sa žiaci oboznamujú s výpoveďami svedkov, diskutujeme o nich, sledujeme film a opäť diskutujeme, žiaci majú k dispozícii odporúčenú literatúru a webové stránky, historické pramene, vypracúvajú pracovný list.

Počas tohto podujatia nezabúdame ani na konfrontáciu genocídy a holokaustu fašizmu a nacizmu s xenofóbiou, antisemitizmom, rasizmom súčasnosti s dôrazom na spolunažívanie a dodržiavanie ľudských práv.

Na záver je zhodnotenie celého tematického dňa.

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

a) **Príprava** – na zrealizovanie tematického dňa je nutné vopred sa pripraviť. Veľmi dôležité je ujasniť si ciele a metodiku takehoto podujatia, zabezpečiť si didaktickú techniku, pomôcky, pripraviť úlohy pre žiakov a tiež organizačne takýto deň zabezpečiť. Program tematických dní sa snažím každoročne obmieňať.

Na najbližšej hodine dejepisu pred termínom Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia so žiakmi niektorej deviatej triedy pripravíme nástenky s obrazovým i textovým materiálom, ktoré umiestňujeme vo vestibule školy, doplnené výstavkou kníh, aby pripomenuli všetkým spomínaný pamätný deň. Nástenky s výstavkou ponechávame vo vestibule

Meno učiteľky:

Mgr. Monika Mojtoová

Škola:

Základná škola, Nábrežná ulica č. 845, 024 01 Kysucké Nové Mesto

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:

Dejepis, občianska výchova, etická výchova, výtvarná výchova, slovenský jazyk, zemepis.

Tematický deň je súčasťou dlhodobého celoročného projektu žiakov 9. ročníka s rovnomeným názvom.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

35 žiakov 9. ročníka ZŠ vo veku 14 – 15 rokov.

Pedagogické a didaktické ciele:

- vedieť definovať základné pojmy: holokaust, genocída, diskriminácia, šoa, antisemitizmus, rasové zákony, deportácie, koncentračné tábory;
- oboznámiť sa s udalosťami druhej svetovej vojny a holokaustu;
- podnietiť žiakov k zamysleniu sa a prečítaniu udalostí druhej svetovej vojny na základe dokumentov a konkrétnych osudov ľudí;

- commemorate victims of the Holocaust and racial violence
- educate towards tolerance, condemn any discrimination and intolerance
- learn to research, accumulate, and select information as well as use acquired information
- develop their skills of working with texts, visual materials, and PCs
- Improve presentation skills

Methodology:

- controlled discussion, group discussion, reflections
- brainstorming
- dilemma-based lectures
- working with texts and visual materials
- visual-demonstrative methods - presentations, films, videos
- comparisons
- testimony analysis
- method of individual and group work
- project method

Project results and outputs:

posters, art works, presentations, quiz,...

b) Realization:

The event takes place annually on September 9th at our school between the 6th and 7th class (in case the Memorial Day falls on a weekend, then we commemorate the occasion either before or after the weekend).

I conduct this commemorative day connected to the Holocaust with students of the 9th grade and, due to limited capacity and organizational resources we do not exceed the predetermined number of participants (2 classes of about 35 students).

To deliver lectures on the social, political, and economic situation during the inter-war period, World War Two, and the Holocaust as well as to clarify basic terms (Holocaust/Shoah, anti-Semitism, genocide, racial laws, discrimination, death camps, victims...) I use a PPT presentation, which I base on the presentation of Mrs. Miroslava Ludvíková of the Educational and Cultural Center of the Jewish Museum on Prague, which is available on the following websites:

<http://www.youtube.com/v/RpjHSiQLPmA&hl=en> , <http://www.youtube.com/watch?v=5kxARGv53wI> , <http://www.nadaciamilanasimecku.sk/index.php?id=32> ,

<http://www.jewishmuseum.cz/cz/vystavy/cztransporty.htm>, and material also acquired during educational seminars of the Holocaust Documentation Center in Bratislava.

During the Memorial Day I regularly prepare a stimulating exercise. I lay down random objects, pictures of random items, food wrappings (for example wrapping from a toothpaste, soap, washing powder, chocolate, a picture of a cell phone or a computer...). Each student is supposed to pick one of these items without which he/she cannot imagine their life and clip them on the magnetic board. Then, we make a list of the students' favorite daytime activities. We discuss the importance of these objects. In addition to that we read excerpts of books, which I select beforehand: Anna Frank Diary, The Fortress of my Youth, They Asked: Why? When reading these books we learn about everyday life of Holocaust victims. Based on what we have read, students compare the life of children now and then.

We watch videos of witness testimonies on the internet and consequently discuss them.

<http://centropastudent.org/?nID=227&fLang=ENG>) - testimony of Katarína Loefflerová, Jindřich Lion, Dagmar Lieblová.

<http://www.ct24.cz/kultura/69586-helga-hoskova-weissova-predava-poselstvi-i-varuje/>

In the second part of the Memorial Day we watch a selected film. After that we discuss the Holocaust and racial violence as well as the current situation. Then, in the honor of the victims, we hold a minute of silence. In the end, together with the students, we evaluate the whole event.

c) Evaluation:

On the first history class following the event, I assign the students long-term homework - their task is to put together a list of websites, literature, and films (fiction as well as documentary) about the Holocaust, human

viac dní, aby si žiaci i učitelia školy mohli nerušene prečítať texty i pozrieť fotografie a obrazový materiál.

Dôležitý je tiež výber filmu, osvedčil sa mi film Schindlerov zoznam, prípadne Život je krásny alebo aj dokumentárny film o detskej opere z terezínskeho geta Brundibár.

b) Realizácia – akcia sa na našej škole koná počas 7 vyučovacích hodín jedného vyučovacieho dňa – vždy dňa 9. septembra (ak tento pamätný deň nepripadá na víkend, vtedy sa podujatie koná buď deň vopred, alebo po víkende).

Takýto tematický deň realizujem so žiakmi 9. ročníka – z kapacitných a organizačných dôvodov so skupinou maximálne 35 žiakov – t. j. 2 triedy.

Výklad o spoločenskej, politickej a ekonomickej situácii medzivojnového obdobia, obdobia druhej svetovej vojny a holokaustu, ako aj objasnenie základných pojmov danej problematiky opieram o prezentáciu v PowerPointe, vyhotovenú podľa prezentácie pani Miroslavy Ludvíkovej zo Vzdelávacieho a kultúrneho centra Židovského múzea v Prahe, z dostupných internetových i literárnych zdrojov (napríklad <http://www.youtube.com/watch?v=5kxARGv53wI>, <http://www.nadaciamilanasimecku.sk/index.php?id=32>, <http://www.jewishmuseum.cz/cz/vystavy/cztransporty.htm>), z materiálov získaných počas účasti na vzdelávacích seminároch Dokumentačného strediska holokaustu v Bratislave.

Súčasťou tematického dňa je aj motivačná aktivita. Na lavicu poukladám obaly alebo obrázky predmetov každodennej potreby. Každý žiak si má vybrať jeden predmet, bez ktorého si nevie predstaviť život. Obrázok pripíname na magnetickú tabuľu. Diskutujeme o dôležitosti vybraných predmetov. K tomu prečítame mnou pripravené ukážky z kníh: Denník Anny Frankovej, Pevnosť mého mládí, Ptali se: Proč? V knihách sa dozvedáme o každodennom živote obetí holokaustu. Na základe prečítaného porovnávame život detí vtedy a dnes.

Prostredníctvom internetu (napríklad <http://centropastudent.org/?-nID=227&fLang=ENG>) si pozrieme aj videoklipy s výpoveďami svedkov, následne o nich diskutujeme.

Obmenou tejto aktivity býva aj to, že ak sa nachádzame v PC učebni, žiaci pozerajú videoklipy samostatne a písomne odpovedajú na pripravené otázky k ukážkam. Nasleduje diskusia.

V druhej fáze tematického dňa premietame vybraný film. Po ňom nasleduje diskusia o problematike holokaustu i rasového násillia, o súčasnej situácii.

Obetiam venujeme dôstojnú tichú spomienku – minútu ticha.

Na záver spoločne so žiakmi zhodnotíme akciu.

c) Vyhodnotenie projektu – na získanie spätnej väzby od žiakov – na nasledujúcej dejepisnej hodine po pamätnom dni – mi okrem ústnych vyjadrení žiakov slúži aj pripravený kvíz.

Zároveň žiakom zadávam dlhodobú úlohu – majú spísať zoznam webových stránok, literatúry, filmov venovaných problematike holokaustu,

- pripomenutie obetí holokaustu a rasového násillia;
- výchova k tolerancii, odsúdenie akejkoľvek diskriminácie a intolerance;
- vedieť vyhľadávať, zhromažďovať a triediť informácie, použiť získané informácie;
- prehĺbiť si zručnosti v práci s textom, obrazovým materiálom, s počítačom;
- zdokonaľovať si prezentačné schopnosti.

Metodologické prístupy:

- riadený rozhovor, besedy, diskusie, reflexie,
- brainstorming,
- výkladová metóda – problémový výklad,
- práca s textom, obrazovým materiálom,
- názorno-demonštračné metódy – prezentácie, filmy, videoklipy,
- porovnávanie,
- analýza výpovedí,
- metóda samostatnej i skupinovej práce,
- projektová metóda.

Target group:

For 9th grade students as well as for students of other grades, their parents, teachers – via public exhibitions and published articles.

Responses to the project:

Positive feedback from students, as well as their parents and our colleagues.

rights, etc. Students then present their findings during a class focusing on life in occupied Europe. This is also when students discuss the literature they have read and films they have seen on the topic.

In order to receive other than simply oral feedback from my students during class discussions, I prepared questionnaires.

Consequently, during classes on World War Two we continue in other activities connected to the project – students make posters, write essays, prepare presentations, work with texts, photographs or historical sources, we visit relevant events, connected to the topic, visit memorial sites in the region as well as the former Nazi camp Auschwitz - Birkenau. Students then write an article for the school and regional newspaper where they describe the project. At the end of the year, we, together, evaluate who were the most active students and reward the best student works.

Lessons learned from executing the project:

I expect from our activities to compel students to think about the topic, the meaninglessness and monstrosity of perpetrators carrying out different phases of the Holocaust as well as racial violence today. Make them contemplate about humanity, which needs to be cultivated and developed in people. It is important to remind our students not to fall for doubtful ideologies, value one another, and help each other. In order for them to use this experience in the future to prevent any case of discrimination, anti-Semitism or racial violence - prevent history from repeating itself.

In the end, students condemned the Holocaust and racial violence. Thanks to their work on the project, students acquired relevant information about the Holocaust. Based on my experience as an educator I know, that many times students' behavior towards themselves, their families, and the community improves after the Memorial Day. Many begin to have greater respect for how they live and what they possess. They express interest in further information, historical literature and films. I can only recommend educational projects on the Holocaust to my colleagues.

ľudských práv a podobne. Svoje zistenia žiaci potom prezentujú pri preberaní tematického celku druhá svetová vojna. Vtedy sa uskutočňuje aj diskusia so žiakmi o prečítanej literatúre i filmoch. Pokračujeme aj v ďalších projektových aktivitách – žiaci vyrábajú videonahrávky, zvukové nahrávky, vyhotovujú postery, prezentácie, pracujú s textami, obrázkami, fotografiami či historickými prameňmi, píšú slohové práce, navštevujeme aktuálne podujatia s danou problematikou, uskutočňujeme návštevy pamätných miest v regióne, exkurziu do bývalého nacistického tábora Auschwitz-Birkenau... O projekte žiaci napíšu príspevok do školského časopisu a regionálnej tlače. Na konci školského roku spoločne vyhodnotíme najaktívnejších žiakov a najlepšie projektové práce.

Skúsenosti z realizácie projektu:

Od akcií tohto charakteru očakávam zamyslenie sa žiakov nad danou problematikou, nad nezmyselnosťou a obľudnosťou konania aktívnych vykonávateľov účastných v jednotlivých fázach holokaustu a rasového násillia v minulosti, i rasového násillia v súčasnosti. Zamyslenie sa nad ľudskosťou, ktorú treba v ľuďoch pestovať a rozvíjať. Je potrebné pripomínať žiakom, aby sa nedali zlákať pochybnou ideológiou, aby si vážili jeden druhého a pomáhali si. Aby sa na základe videného a počutého v budúcnosti pokúsili, ak by boli svedkami diskriminácie, antisemitizmu, rasového násillia, zabrániť mu, aby sa história nezopakovala.

Výsledkom je odsúdenie holokaustu a rasového násillia zo strany žiakov. Význam pre žiakov je aj taký, že získajú viac informácií o problematike. Z vlastnej pedagogickej skúsenosti viem, že sa veľakrát zlepšil ich správanie navzájom voči sebe, svojej rodine a okoliu. Mnohí si začnú viac vážiť to, ako žijú a čo majú. Zaujímajú sa o ďalšie informácie, o historickú literatúru a historické filmy. Ostatným kolegom projekty s témou holokaustu odporúčam.

Výsledky/výstupy projektu:

Pracovný list, videonahrávky, zvukové nahrávky, postery, výtvarné práce, prezentácie, kvíz...

Pre koho bol určený:

Pre žiakov 9. ročníka, ale i pre žiakov ostatných ročníkov, pre rodičov, pedagógov, širšiu verejnosť – prostredníctvom nástieniek, výstaviiek kníh k danej téme, projektových prác v priestoroch školy, príspevkov v školskom časopise, v regionálnej tlači.

Name of educator:
PaedDr. Beata Nemcová

School:
Grammar High School
of Andrej Kmeť, Private
Hotel Academy Joergesov
dom, Banská Štiavnica

Courses taught by edu-
cator and courses related
to the project: English,
social sciences, history,
and ethics.

Project's content/summary:

Jewish Footprints in our
Region – recording the his-
tory of the Jewish Religious
Community in Banská
Štiavnica.

Lost Neighbors – writing
down stories of Holocaust
survivors, their contempo-
raries, and descendants;
researching archival
materials from before and
during the World War
Two era.

Recovery of the Jewish
Cemetery – acquiring fi-
nancial support for restor-
ing the Jewish cemetery
in Banská Štiavnica; the
actual reconstruction;
documenting the process;
publicity; opening; work-
shops for cemetery guides;
thematic guiding through
the cemetery.

Number and age of stu- dents participating on the project:

approximately 35 per
academic year (since
2004), between the age of
12 – 19.

JEWISH FOOTPRINTS IN OUR REGION LOST NEIGHBORS RECOVERY OF THE JEWISH CEMETERY

Description of project preparations, realization, and evaluation:

Jewish Footprints in our Region – it was the first project in Slovakia aimed exclusively at the Jewish community, its history, tradition, and activities in the region as well as the entire country. The primary motivation for launching this project were many existing prejudices towards Jews, the absolute ignorance towards their culture and religion, as well as many lies, which have also spread throughout students' families and homes. We began with the project already in the academic year 2004/2005 at the Grammar High School of Andrej Kmeť at English classes – topic of multiculturalism; as well as at history, social sciences, and ethics classes. We decided to invest our energy into this topic due to the fact that history of the Jewish Religious Community in Banská Štiavnica has never been put into writing. The students conducted research of archival documents and published historical articles. Students worked under the supervision of historians and archivists from the Slovak Museum of Mining in Banská Štiavnica. The project's outcome was a publication on the history of the Jewish Religious Community in Banská Štiavnica, which is available both in printed and electronic form. The first phase of our project naturally led to a second stage, which we named Lost Neighbors. It was motivated by a Czech project of the same name. While searching for assistance and contacts during the first phase of our project, we encountered the Director of the Museum of Jewish Culture in Bratislava who recommended us to take part in the already running and very successful nation-wide Czech project. Quite logically, we decided to focus on three historical eras: shortly prior, during, and after the war. Students taking part in the project were divided into several working groups based on the type of work they preferred.

1. Group working in the archive – searched for archival documents: decrees, articles in regional press from the era under study, permits, call-ups, etc.
2. Group searching for survivors and their contemporaries
3. Group assembling and writing up stories of survivors – witnesses of the Holocaust, their descendants, or others who lived to remember this era
4. Technical support – transferring collected materials into electronic form

1. STOPY ŽIDOV V NAŠOM REGIÓNE

2. STRATENÍ SUSEDIA

3. REKONŠTRUKCIA ŽIDOVSKÉHO CINTORÍNA

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

Stopy židov v našom regióne – išlo o vôbec prvý projekt na Slovensku zameraný výhradne na židovskú komunitu, jej históriu, tradície a pôsobenie v krajine či regióne. Primárnou motiváciou začať s týmto projektom bolo množstvo predsudkov voči židom, absolútna neznalosť ich kultúry a náboženstva, ale na druhej strane množstva neprávď či poloprávď šíriacich sa z rodín študentov. S projektom sme začali už v školskom roku 2004/2005 na Gymnáziu Andreja Kmeťa v rámci hodín anglického jazyka – téma multi-kultúra, ako aj v rámci hodín dejepisu, náuky o spoločnosti a etiky. Keďže história židovskej náboženskej obce v Banskej Štiavnici nebola nikdy spísaná, rozhodli sme sa venovať práve tejto oblasti. Práca študentov spočívala vo vyhľadávaní archívnych dokumentov alebo už čiastočne publikovaných historických článkov. Študenti pracovali pod vedením historikov a archivárov zo Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici. Výstupom projektu bolo publikovanie histórie židovskej náboženskej obce v Banskej Štiavnici v tlačenej aj elektronickej podobe.

Prvá fáza nášho projektu priamo podmienila pokračovanie a premenovanie projektu na: Stratení susedia – ktorá bola motivovaná českým projektom Zmizelí sousedé. Počas nášho pátrania po nožnej pomoci a užitočných kontaktoch v prvom projekte sme sa stretli s riaditeľom Múzea židovskej kultúry v Bratislave, ktorý nám hneď odporučil už rozbehnutý celonárodný český úspešný projekt. Celkom logicky sme sa upriamili na tri historické obdobia: priamo pred druhou svetovou vojnou, počas i po nej. Študenti zainteresovaní do projektu boli už rozdelení na niekoľko pracovných záujmových skupín, podľa toho, ktorú oblasť práce preferovali.

1. Skupina pracujúca v archíve – vyhľadávala archívne dokumenty: nariadenia, články z dobovej miestnej tlače, povolenia, povolávacie rozkazy a pod.
2. Skupina vyhľadávajúca kontakty na pamätníkov.
3. Skupina spisujúca príbehy preživších – svedkov holokaustu, ich potomkov alebo ďalších pamätníkov tohto obdobia.
4. Technická podpora – spracovávanie získaných materiálov do elektronickej podoby.

Meno učiteľky:
PaedDr. Beata Nemcová

Škola:
Gymnázium Andreja Kmeťa, Súkromná hotelová akadémia Joergesov dom, Banská Štiavnica

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:
Anglický jazyk, náuka o spoločnosti, dejepis, etika

Obsahová náplň projektu:

Stopy židov v našom regióne – spísanie histórie Židovskej náboženskej obce v Banskej Štiavnici
Stratení susedia – spísanie príbehov preživších holokaustu, pamätníkov či ich potomkov, vyhľadanie archívnych materiálov z obdobia pred a počas druhej svetovej vojny
Rekonštrukcia židovského cintorína – získanie financií na rekonštrukciu židovského cintorína v Banskej Štiavnici, jeho samotná rekonštrukcia, projektová dokumentácia, propagácia, sprístupnenie, workshopy sprievodcov, tematické sprevádzania.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

Cca 35 študentov ročne (od roku 2004), vo veku 12 až 19 rokov.

Pedagogic and didactic aims:

Primary goals: break stereotypes towards the Jewish community, educate towards tolerance, mutual understanding, and respect, and emphasize the fight against racial discrimination, anti-Semitism, and education about justice and humanity.

Secondary goals: accelerate the effectiveness of Holocaust education and multiculturalism, warn of contemporary expressions of anti-Semitism and racism, advance the understanding of different communities, motivate young people to stand up against expressions of racism and anti-Semitism, and stimulate them to preserve traditions of different cultures.

Methodology:

- Experience-based education
- Mobilizing students to actively take part in the process of education
- Individual student research
- Students' activities associated with project promotion
- Incorporating modern technology
- Project activity
- Interviews
- Workshops
- Discussions
- Cooperation with relevant institutions

Recovery of the Jewish Cemetery – during the third part of our project we focused on the physical reconstruction of the Jewish cemetery in Banská Štiavnica. In the beginning, we again divided the activists working with us into working groups in order for them to handle different tasks. It needs to be pointed out, however, that it were not only students who were working on this stage of the project. Other citizens of the town and volunteers from several local organizations became involved in the cemetery's reconstruction. We needed to carry out most of the workload between spring and autumn due to favorable weather conditions during this time of the year. The following activities had to have been (and some are still being) carried out as a part of the project:

- Attaining a permission to work and reconstruct the cemetery
- Creating a plan and documenting the reconstruction

- Acquiring necessary building and reconstruction permissions
- Arranging bought-out parts and other material
- Volunteers
- Managing all activities
- Website
- Training tourist guides
- Creating PR material
- Promoting the project
- Fundraising
- Photo documentation and technical support

A list of works conducted during the physical reconstruction of the cemetery: cleared cover woods at the cemetery, searched for missing tomb stones, identified graves, cleaned them, conservation of tomb stones, covered the graves with textile sheets, filled grave-tops with crushed stones, linked

Rekonštrukcia židovského cintorína – je treťou fázou zameranou na fyzickú rekonštrukciu židovského cintorína v Banskej Štiavnici. Pre veľké množstvo čiastkových úloh sme zainteresovaných aktivistov opäť rozdelili do pracovných skupín. V tejto fáze však už nehovoríme iba o študentoch, ale o aktivistoch vôbec, keďže sa do nej zapojili aj ďalší občania mesta, dobrovoľníci z niekoľkých ďalších miestnych organizácií. Špecifikom tejto fázy je, že viditeľná časť práce je sústredená na obdobie od jari do jesene pre poveternostné podmienky potrebné pri rekonštrukčných prácach. Čiastkové úlohy zahrňovali a stále zahrňujú nasledovné činnosti:

- Získanie povolenia pracovať na rekonštrukcii cintorína;
- Spracovanie projektovej dokumentácie rekonštrukcie;
- Získanie potrebných stavebno-rekonštrukčných povolení;
- Zabezpečenie subdodávky materiálu i ostatných náležitostí;

- Dobrovoľníci;
- Manažment jednotlivých prác;
- Webová stránka;
- Školenia sprievodcov v cestovnom ruchu;
- Výroba propagačného materiálu;
- Propagácia projektu;
- Fundraising;
- Fotodokumentácia a technická podpora.

Zoznam čiastkových prác na fyzickej rekonštrukcii cintorína: odstránenie náletových drevín na cintoríne, dohľadanie chýbajúcich náhrobných kameňov, identifikácia jednotlivých hrobov, ich očistenie, konzervácia náhrobných kameňov, vystlanie hrobov textilnou fóliou, vysypanie hrobov kamennou drťou, pospájanie hrobov s náhrobnými kameňmi, geozameranie jednotlivých hrobov, rekonštrukcia obvodového múru, rekonštrukcia brán,

Pedagogické a didaktické ciele:

Primárne ciele – prelomiť predsudky voči židovskej komunite, výchova k tolerancii, vzájomnému pochopeniu a rešpektovaniu sa, dôraz na boj proti rasovej diskriminácii, na boj s antisemitizmom, výchova k pravde a ľudskosti.

Sekundárne ciele – zefektívniť výučbu o holokauste a multikultúre, upozorniť na súčasné prejavy antisemitizmu a rasizmu, podporiť chápanie jednotlivých komúní, aktivizovať mladých ľudí v prejavoch proti rasizmu a antisemitizmu, aktivizovať ich v zachovávaní tradícií jednotlivých kultúr.

Target group:

students from 3 to X years-of-age as well as the general public.

graves with tomb stones, geo-measurements of each grave, reconstruction of the peripheral wall, gate, tailing between the terraces, and the Ciduk Hadin dome (interior coating), constructing and installing gates and windows based on a historical model, chopping off the cement cover, preparing and installing information plaques, as well as signs for visitors all around town, clearing cover woods from the access road.

Project results and outputs:

- History of the Jewish Religious Community - text
- Website www.zidovskycintorin.sk
- Reconstructed Jewish cemetery
- A tourist route of Jewish heritage in our town
- PR material covering each phase of the project
- A summary of acquired testimonies
- Presenting the project in Slovakia as well as abroad
- Topic-based guided tours around our town and the cemetery

Responses to the project:

Very positive, published at:

www.zidovskycintorin.sk

www.banskastiavnica.sk

www.zivotbs.sk

www.icm.sk

www.mladezbs.sk

facebook, STV1 and STV2, TV JOJ, Markíza, TA 3, Slovak Radio

rekonštrukcia zábradlia medzi terasami, rekonštrukcia kupoly na Ciduk Hadin, vnútorné omietky hrubé i hladké, zhotovenie a inštalácia brán a okien podľa dobovej predlohy, osekávanie cementového torkretu, zhotovenie a inštalácia informačných tabúl, ako aj smerových tabúl v meste, odstránenie náletových drevín na prístupovej ceste.

Výsledky/výstupy projektu:

- História židovskej náboženskej obce – text;
- Webová stránka www.zidovskycintorin.sk;
- Zrekonštruovaný židovský cintorín;
- Turistická cesta po židovských pamiatkach v meste;
- Propagačné materiály k jednotlivým projektom;
- Sumár spísaných príbehov;
- Prezentácia projektu doma i v zahraničí;
- Tematické sprevádzania po meste a cintoríne.

Ohlasy na projekt:

Veľmi pozitívne, uverejnené:

www.zidovskycintorin.sk

www.banskastiavnica.sk

www.zivotbs.sk

www.icm.sk

www.mladezbs.sk

facebook, STV1 a 2, TV JOJ, Markíza, TA 3, Slovenský rozhlas.

Metodologické prístupy:

- Zážitková forma učenia;
- Aktivizácia študentov v procese výučby;
- Samostatná výskumná činnosť študentov;
- Samostatná propagačná i motivačná činnosť študentov;
- Zapájanie moderných technológií do práce;
- Projektová činnosť;
- Interview;
- Workshop;
- Besedy;
- Spolupráca s relevantnými inštitúciami.

Pre koho bol určený:

Pre žiakov od 3 do X rokov a širokú verejnosť.

Name of educator:
Mgr. Roman Sakala

School:
Grammar High School
Bytča

Courses taught by educator and courses related to the project: social sciences, ethics.

A STUDENT ESSAY COMPETING AT THE OLYMPICS IN HUMAN RIGHTS.

Project's content/summary:

in essence, the project is an essay on the Holocaust – To remember, or to Forget, one of the essay topics announced by the Slovak National Center for Human Rights as a part of Olympics in Human Rights. The essay was written by Patrícia Michelová, a high school student in her graduation year, who qualified for the national round of this competition and placed 12th among a selection of top Slovak participants.

Description of project preparations, realization, and evaluation:

The Olympics in Human Rights is an event with a long tradition regularly attended by students from our school. The entire competition starts with school rounds. The most successful students go on to regional rounds and consequently to the final, national competition. The competition takes place all throughout the year and is composed of a knowledge-based exam, as well as discussions and consultations with an assigned educator. The exhibition aims to involve students, who demonstrate a real interest in issues associated with human rights.

Pedagogic and didactic aims:

Emphasize the need to focus on the topic of human rights, interiorize it, and bring up a well-informed generation, lead students to empathy and the ability to use their acquired knowledge in practice.

Lessons learned from executing the project:

It was important to stimulate students and make them interested in the topic by discussing current events and facts related to the Holocaust. The student, however, is the essence of success, his/her motivation, knowledge, charisma, ability to catch the audience's attention.

Number and age of students participating on the project:
one, 18-years-old.

Methodology:
lectures, presentations, discussions, individual study.

Project results and outputs:
participation at the national round of the Olympics in Human Rights, placed 12th among students from all around Slovakia.

Target group:
high schools students, usually from 3rd and 4th grades.

Responses to the project:
positive responses of students as well as educators.

Študentská esej HOLOKAUST – PRIPOMÍNAŤ ČI ZABUDNÚŤ

Obsahová náplň projektu:

Projekt je tvorený esejou na tému Holokaust – pripomínať či zabudnúť, ktorú vyhlásilo Slovenské národné stredisko pre ľudské práva ako jednu z tém študentských esejí v rámci Olympiády ľudských práv. Esej vypracovala študentka maturitného ročníka Patrícia Michelová, ktorá postúpila do celoštátneho kola tejto súťaže a umiestnila sa medzi 15 najlepšimi v rámci SR.

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

Olympiáda ľudských práv je podujatie s dlhoročnou tradíciou, ktorého sa pravidelne zúčastňujú študenti našej školy. Celé podujatie sa začína školskými kolami, z ktorých najlepší postupujú do krajských a následne do celoštátnych kôl. Realizuje sa v priebehu školského roka jednak klasickými vedomostnými testmi, ale aj formou besied a konzultácií s príslušným vyučujúcim. Je určený pre študentov so skutočným záujmom o problematiku ľudských práv.

Pedagogické a didaktické ciele:

Zdôrazniť potrebu venovať sa tematike ľudských práv a interiorizovať ju, vybudovať solídnu vedomostnú základňu z danej problematiky, viesť študentov k empatii a schopnosti prakticky využívať naučené poznatky.

Skúsenosť z realizácie projektu:

Dôležité je získať študentov pre danú tému, zaujať ich praktickými udalosťami, faktami zo života. Vždy je však dôležitý študent, jeho chcenie, vedomosti, charizma, schopnosť zaujať pri prezentácii.

Meno učiteľa:
Mgr. Roman Sakala

Škola:
Gymnázium Bytča

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:
Náuka o spoločnosti – etická výchova

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

Projekt realizovala jedna študentka vo veku osemnásť rokov.

Metodologické prístupy:

Výklad, prezentácie, rečnícke diskusné fóra, samoštúdium.

Pre koho bol určený:

Študentov stredných škôl, spravidla z tretích a štvrtých ročníkov.

Výsledky/výstupy projektu:

Účasť v celoštátnom kole OLP, umiestnenie na 12. mieste v rámci SR.

Ohlasy na projekt:

Pozitívne zo strany študentov, ale aj pedagógov.

Pamätník v bývalom nacistickom
koncentračnom tábore Dachau, Nemecko
Memorial in former Nazi concentration
camp Dachau, Germany

Name of Educator:
Mgr. Soňa Vargová

School:
Private Grammar School,
Lučenec

Courses taught by educator and courses related to the project: history, Slovak language and literature, ethics – I managed to use knowledge acquired during the project at all these courses.

Project's content/summary: The project's aim was to search for information about Jewish citizens of Lučenec, describe Jewish cultural heritage, map the history of the Jewish Community in the town of Lučenec until today, look for those who survived the Holocaust, collect their testimonies, which have either been published in the press, memoirs, or record their testimonies during personal meetings. We were interested in finding out when and why Jews began to be persecuted, in finding out more about the Jewish history of our town, and how were these citizens' destinies influenced by the Holocaust.

Number and age of students participating on the project: The project took three years and was carried out by two students who worked on it from 16-years-of-age to 19 (students: Simona Miháliková, Lenka Slížová).

JEWISH COMMUNITY AND THE HOLOCAUST IN LUČENEC

Description of project preparations, realization, and evaluation:

The project is still taking place and is divided into four phases: preparation, heuristic, summarizing, and didactic.

Preparation phase: From June 2008 to January 2009 our students visited all cultural heritage sites in Lučenec connected to the history of Judaism. Together, we researched their history, origin, current standing and managed to make photographs of these sites. We visited authentic sites connected to the Holocaust – former concentration camp Auschwitz - Birkenau, Mauthausen, memorials of different concentration camps located at the Père Lachaise Cemetery in Paris. We studied how the Holocaust is being commemorated all around Europe.

On May 8, 2009, one of our students took part and was the youngest guest at a conference held in Rimavská Sobota Holocaust in Southern Slovakia. In September 2009, we visited the Jewish Museum in Bratislava where we searched for natives of Lučenec, who have been awarded the Righteous Among the Nations title. We also visited the synagogue in Nitra.

On October 17, 2009 we organized a commemorative event dedicated to the Jewish Community in Novohrad called A Touch a Saffron for the Soul. On this occasion, we had the opportunity to visit the interior of a neologic synagogues located in our town, which, due to its bad technical state, is closed to the public. The event took place in the Novohrad Gallery in Lučenec, where M. Korčok of the Museum of Jewish Culture in Bratislava gave a lecture.

On December 11, 2009 between 9am and 12pm, we watched an international cultural and historical presentation Dark Times broadcasted on the internet, which described the standing of predominantly the Roma and Jews during the Holocaust.

We assembled and studied a large sum of literature on the Holocaust and especially those publications that focus on Lučenec and South Slovakia.

Heuristic phase: During the preparation phase and our research (2008-2010) we managed to establish cooperation with the following institutions, experts, and contemporaries of the Holocaust, who helped us conduct heuristic research and make necessary theoretical preparation. We were in contact via email, telephone, as well as personally with: The Museum of Jewish Culture in Bratislava – Mrs. Poláková, Mr. Mešťan, Mr. Korčok, The Nation's Memory Institute – Mr. Mitač, Mr. Štofková, The Holocaust Documentation Center – Mrs. Vrzgulová, Novohradské Museum and Gallery – Mr. Kovács,

ŽIDOVSKÁ OBEC A HOLOKAUST V LUČENCI

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia projektu:

Projekt, ktorý ešte stále prebieha, má prípravnú, heuristickú, sumarizujúcu a didaktickú fázu.

Prípravná fáza – od júna 2008 po január 2009 študentky navštívili všetky lučenské pamiatky viažuce sa k histórii židovstva. Zistili sme spoločne ich históriu, pôvod, momentálny stav, fotograficky sme ich zdokumentovali.

Navštívili sme autentické pamätné miesta – bývalý koncentračný tábor Auschwitz-Birkenau, Mauthausen, pamätníky jednotlivým táborom na cintoríne Père Lachaise v Paríži. Zisťovali sme, akými spôsobmi si v Európe pripomínajú holokaust. 8. mája 2009 sa zúčastnila naša študentka ako najmladšia účastníčka konferencie v Rimavskej Sobote s názvom Holokaust na južnom Slovensku. V septembri 2009 sme navštívili Múzeum židovskej kultúry v Bratislave, kde sme v zozname Spravodliví medzi národmi hľadali, či boli ocenení záchrancovia z Lučenca. Navštívili sme aj synagógu v Nitre.

Dňa 17. októbra 2009 sa uskutočnil spomienkový program venovaný židovskej komunite v Novohrade s názvom Štipka šafranu pre dušu. Podujatie sa uskutočnilo v priestoroch Novohradskej galérie v Lučenci, kde sme sa zúčastnili prednášky M. Korčoka z Múzea židovskej kultúry v Bratislave. Pri tejto príležitosti sme si mohli pozrieť zvnútra neologickú synagógu v našom meste, ktorá je pre zlý technický stav verejnosti dlhodobo neprístupná.

Dňa 11. decembra 2009 od 9:00 do 12:00 prebiehalo internetové vysielanie s názvom Čierne časy. Bola to medzinárodná kultúrna a historická prezentácia o postavení najmä Židov a Rómov v čase holokaustu.

Zhromaždili a preštudovali sme množstvo literatúry k téme holokaust, špeciálne na južnom Slovensku a v Lučenci.

Heuristická fáza – počas prípravnej fázy a výskumu v rokoch 2008 až 2010 sme nadviazali spoluprácu s nasledujúcimi inštitúciami, odborníkmi a pamätníkmi holokaustu, ktorí nám pomohli pri heuristickom výskume a teoretickej príprave. Vzájomný kontakt prebiehal e-mailovou, telefonickou a osobnou formou. Boli to nasledovné inštitúcie: Múzeum židovskej kultúry v Bratislave – p. Poláková, p. Mešťan, p. Korčok; Ústav pamäti národa – p. Mitač, p. Štofková; Dokumentačné stredisko holokaustu – p. Vrzgulová; Novohradské múzeum a galéria – p. Kovács; Štátny archív pobočka Lučenec – p. Sedliaková; Židovská obec v Lučenci – p. Vajová; Novohradská knižnica v Lučenci; Historický ústav SAV – p. Kamenec; Ústav etnológie SAV – p. Salner; pamätníci holokaustu a ich deti, regionálni autori prác s historickou tematikou: p. Puntigán a p. Drenko. Všetkým ďakujeme aj touto cestou za poskytnuté rady a ochotu pomôcť nám.

Meno učiteľky:
Mgr. Soňa Vargová

Škola:
**Súkromné gymnázium
Lučenec**

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa projekt viazal:

Dejepis, slovenský jazyk a literatúra, etická výchova a vo všetkých predmetoch som využila poznatky, získané v projekte.

Obsahová náplň projektu:

Náplňou projektu bolo hľadať informácie o židovských spoluobčanoch v Lučenci, popísať židovské pamiatky, zmapovať dejiny židovskej obce v Lučenci až do súčasnosti, pátrať po tých, ktorí prežili holokaust a zozbierať ich spomienky, ktoré doteraz boli publikované, respektíve zaznamenať ich príbehy počas osobných stretnutí. Zaujímalo nás, kedy a prečo začalo prenasledovanie židovského etnika, akú históriu má toto etnikum v našom rodnom meste a aké boli a sú osudy ľudí, úzko spätých s týmto mestom a touto historickou udalosťou.

Počet a vek študentov realizujúcich projekt:

Projekt realizovali dve študentky od svojich 16. rokov a trval tri roky (Simona Miháliková, Lenka Slížová).

Summarizing phase:

We put together a brief summary of the Jewish Community's history in Lučenec, described each Jewish cultural heritage site, collected testimonies of ten Holocaust survivors, assembled evidence and material.

Didactic phase:

We make use of all collected facts and materials when teaching classes. One of our students presented the project to two 4th-grade classes at our Grammar High School. When teaching about World War Two at a Slovak literature class, we also worked with excerpts of the book *Numb Bird* written by a regional author Olga L. Gály who based the book on her experience from the Lučenec ghetto.

Methodology:

We employed the heuristic and questionnaire method, as well as a method of analyzing acquired historical and theoretical sources, method of interpretation and synthesis.

Project results and outputs:

After having completed our research, we presented the newly-acquired information and facts to 4th grade students of our Grammar High School during two classes in March 2010.

Following the discussion, students wrote their fiction diary entry by which they tried to put themselves into the place of a Jewish

The State Archive's Branch in Lučenec – Mrs. Sedliaková, Jewish Religious Community in Lučenec, Novohradská Library in Lučenec, Historical Institute of the Slovak Academy of Sciences – Mr. Kamenec, Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences – Mr. Salner, survivors of the Holocaust and their children, authors of regional history books: Mr. Puntigán, Mr. Drenko.

We are grateful to all of them for giving us advice and for their willingness to help. At the same time, when we were studying available materials, we also conducted a census, based on questionnaires, which aimed to reveal how much do students of our school and adult citizens of Lučenec know about the Holocaust. Sixty respondents took part in the census. We also searched for Holocaust survivors in order to record their testimonies in time.

Goals (not only pedagogic and didactic):

The main goal was to create space for students who were interested in employing a new perspective at their own regional micro-history by using the method of oral history. Our projects targeted students directly involved in the project, the general student population at our school, as well as students interested in getting involved in the future.

This project aimed to, at least partially, fill in the “blank space” in our regional historiography by providing a complex view of the Holocaust, which also included testimonies of Holocaust survivors from Lučenec.

At the same time we tried to motivate students to contemplate about the Holocaust and the way it took place in Slovakia and predominantly in Lučenec because we – people, can never let anything of this nature take place again. Nevertheless, manifestations of anti-Semitism and intolerance are still present until today.

Our students realized that they and their peers view the Holocaust as a very distant event both in terms of time, space, as well as experience.

It was because of this, that we set as our primary goal to find out what the Lučenec students' and the general public's level of knowledge on the Holocaust in Europe, Slovakia, South Slovakia and Lučenec is. Based on collected information were designed the aims of our project:

- create cooperation between institutions and experts dealing with the Holocaust; find a complex publication on the history of our region and try to carry out historical research, which is a very demanding activity.

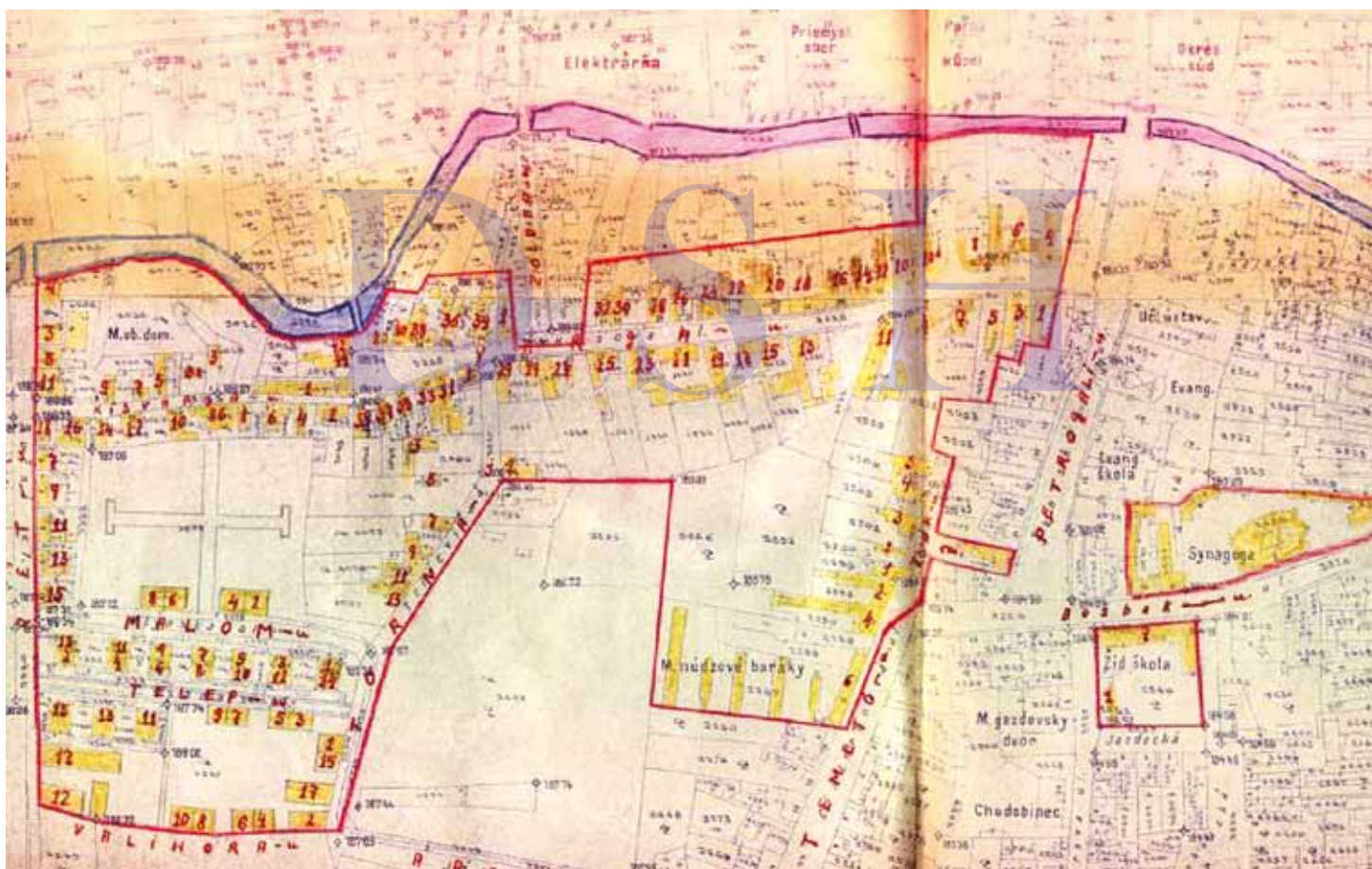
- find as much material as possible about contemporaries of the Holocaust, their testimonies and memories.

- present results of our research and heuristics to 4th grade students of our Private Grammar High School who are being taught about the Holocaust at different classes. According to the educational philosophy of teaching about the Holocaust, students at this age are well prepared to understand the issues under study and, at the same time, are in an era of their lives when they are only beginning to form their own attitudes on issues such as racism, anti-Semitism, intolerance. This activity allows them to “be sensitive towards and feel historical relations and personalize this experience by putting

Využili sme heuristickú a dotazníkovú metódu, ako aj metódu analýzy získaných historických a teoretických prameňov, metódu interpretácie a syntézy.

Stretli sme sa s pozitívnymi
a podpornými reakciami.

Didaktická fáza – všetky zozbierané fakty, materiály využívame vo vyučovaní. Študentka najnovšie vedomosti k téme odprezentovala na dvoch vyučovacích hodinách vo štvrtej triede gymnázia. V ôsmej triede sme pri téme druhá svetová vojna v slovenskej literatúre mohli pracovať s úryvkom z knihy Nemý vták, ktorú napísala rodáčka z nášho mesta a spracovala v nej svoje zážitky z lučenského geta.

Základným cieľom, ku ktorému smerovalo využitie všetkých postupov, bolo sprostredkovať študentkám-riešiteľkám projektu, ale aj študentom našej školy a potencionálnym pokračovateľom výskumu rezonančný priestor a multiperspektívnosť pri spoznávaní vlastných dejín na úrovni mikrohistórie aj pomocou orálnej histórie.

boy or a girl of their age, incarcerated in a ghetto, hiding, or in a concentration camp.

Thus, we created scholarly work called The Jewish Holocaust in Lučenec, which was presented by one of our students at the regional round of the High School Academic Work Competition, April 2010. The work contains evidence of our research, activities, historical documents, graphs, tables, overview, statistics, photographs, survivors' testimonies.

Currently, we are preparing a brochure and a seminar for history teachers at elementary and high schools in Lučenec, which will take place on February 2011.

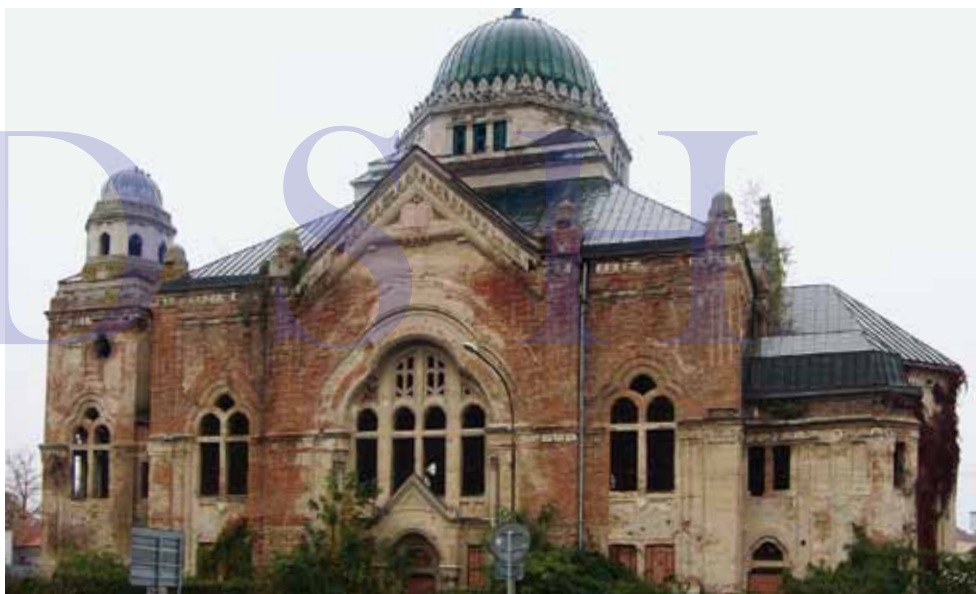
Target group:

The project was designed for students who took part in the High School Scholarly Work Competition. The entire research process was very important for them as well as for other students of our school and later, after we have assembled a large sum of facts, other history teachers from our town as well as the general public became interested in the results of our research.

themselves in the place of a person, who lived in the era" (Hagemann, U. at al., 2005, p. 32). In our case, this person was Anna Frank and the students' task was to write a fiction diary entry of a Jewish boy and a girl living during the Holocaust, when they were incarcerated in a ghetto, hiding, or in a concentration camps. The aim of this activity was to sensitize students toward others suffering. Suffering that also exists today.

- put together an academic piece of work (such as the High School Scholarly Work), later transform it into a brochure, which would be available to the public at the Novohradská Library and Museum. This information might even help them prevent intolerance in our town.

- organize a seminar for teachers of history at elementary and high schools, provide them fact-based material in order for them to incorporate it into education about regional history. They will be presented these facts by a student – researcher. We have plan to hold the seminar in February 2011. It will compose of a lecture on the Holocaust of South Slovakia, workshops, participation on the Anna Frank exhibition, lecture and discussion about the presented material.

Results of our search for survivors' testimonies:

During our research, we tried to find testimonies of living as well as dead Holocaust survivors from Lučenec. We tried to search for, identify (change of name, marriage after WWII.), and establish contact with living survivors. It was a challenge to summarize existing and already published testimonies and acquire new ones, which would be a memento of this historical tragedy for citizens of our region.

We managed to obtain ten personal testimonies on the Holocaust in Lučenec (one remains unidentified because we did not manage to find out the author's identity). Age of those who provided us their testimonies, their state of health, as well as our respect for these people and their relatives wishes not to disturb their peace and balance by bringing up memories of the Holocaust prevented us from directly communicating with living survivors except

Týmto projektom sme chceli aspoň čiastočne vyplniť „biele miesta“ v regionálnej historiografii, keďže komplexnejší pohľad aj s výpoveďami pamätníkov na tému holokaust v Lučenci zatiaľ v slovenských dejinách chýbal.

Zároveň sme sa snažili, aby sa študenti zamysleli nad problematikou holokaustu na Slovensku a najmä v Lučenci, pretože my, ľudia, nesmieme dopustiť, aby sa niečo takéto ešte raz zopakovalo. Prejavy antisemitizmu, intolerancie pretrvávajú dodnes.

Študentky si uvedomili, že oni aj ich rovesníci vnímajú holokaust ako časovo, priestorovo aj skúsenostne veľmi vzdialenú historickú udalosť.

Preto bolo našim prvým stanoveným cieľom zistiť úroveň vedomostí študentov, ale aj dospelých obyvateľov Lučenca o období holokaustu v Európe, na Slovensku, južnom Slovensku a v Lučenci. Na základe získaných informácií sme si stanovili ďalšie ciele:

- Nadviazať spoluprácu s inštitúciami a odborníkmi zaoberajúcimi sa obdobím holokaustu, získať monografický, regionálny materiál k téme a skúsiť zvládnuť historický výskum, ktorý je veľmi pracný.
- Nájsť množstvo informácií o pamätníkoch tejto historickej udalosti, ich výpovede a spomienky.
- Prezentať výsledky výskumu a heuristiky študentom Súkromného gymnázia hlavne v IV. ročníku, v ktorom je téma holokaust vhodne zaradená nielen podľa chronologického osnovania učiva, ale aj vek študentov je podľa metodiky vyučovania holokaustu najvhodnejší pre pochopenie témy a zároveň vhodný na vytváranie si vlastných postojov k téme rasizmu, antisemitizmu a netolerancie. V rámci tejto aktivity majú „historické životné vzťahy precítiť a zažiť exemplárnym personalizovaním tým spôsobom, že sa študenti vžijú do nejakej vtedy žijúcej osoby“ (Hagemann, U. a kol., 2005, s. 32). V našom prípade to bola Anna Franková a úlohou študentov bolo vytvoriť fiktívny denníkový záznam židovského chlapca a dievčaťa v období holokaustu, počas ich internácie v gete, úkryte či v koncentračnom tábore, čím sme chceli prebudiť empatiu s utrpením, ktorého je aj dnes dostatok.
- Spracovať odbornú prácu ako prácu SOČ a neskôr brožúru, ktorá by bola prístupná verejnosti v Novohradskej knižnici a múzeu, aby získané informácie pomohli možno v prevencii intolerancie v meste.
- Zorganizovať seminár pre vyučujúcich dejepisu na ZŠ a SŠ, dať im k dispozícii faktografický materiál, aby ho mohli začleniť do výučby regionálnych dejín. S faktami ich bude oboznamovať študentka-výskumníčka. Seminár je naplánovaný na február 2011. Jeho súčasťou bude prednáška o holokauste na južnom Slovensku, tvorivé dielne, účasť na výstave Anna Franková, prednáška a diskusia k materiálom.

Výsledky nášho výskumu:

Počas výskumu sme sa pokúšali nájsť výpovede žijúcich aj nežijúcich pamätníkov holokaustu v Lučenci. Snažili sme sa vypátrať, identifikovať (zmena mena, vydaj po druhej svetovej vojne) a kontaktovať ešte žijúcich pamätníkov. Sumarizácia existujúcich a už zverejnených výpovedí a získanie ďalších, ktoré by obyvateľom regiónu sprostredkovali ako memento túto historickú skúsenosť, bola pre nás výzvou.

Pre koho bol projekt určený:

Projekt bol určený pre samotné riešiteľky, pre ktoré bol nesmiernym prínosom, pre študentov nášho gymnázia, neskôr získaním množstva faktov prerástol hranice školy. Jeho výsledky sú využiteľné aj pre vyučujúcich dejepisu a pre verejnosť v Lučenci.

Skúsenosť z realizácie projektu:

Výskum tejto témy je determinovaný čiastočne časom, pretože čas v tomto prípade stojí proti bádateľovi a pamätníci zomierajú. Zažili sme to sami pri kontakte s pani Sternlichtovou, ktorá zomrela počas nášho výskumu a nestihli sme sa s ňou osobne skontaktovať. Pri realizácii takéhoto projektu sú potrebné jazykové znalosti, trpezlivosť, ochota pracovať počas voľných chvíľ či víkendov, zanietenosť a pevná vôľa. Stretli sme sa aj s odmietnutím či problémami (v inštitúciách, so samotnými spomínajúcimi, pri spracúvaní výsledkov výskumu). Neochotu či nedôveru treba prekonať. Oslovili sme aj Židovské múzeum v Budapešti a Múzeum Jad Vašem v Jeruzaleme. Bohužiaľ sme nedostali odpoveď. Finančné a časové možnosti nám bránili v získaní ďalších informácií, keďže by bola potrebná cesta do Budapešti (Lučenec v čase druhej svetovej vojny patrila k Maďarsku), Jeruzalema (kam bola odnesená aj lučenská tóra) či USA, kam vycestovali niektorí pamätníci holokaustu v 50. rokoch 20. storočia.

Responses to the project:
positive, supportive.

**Lessons learned from
executing the project:**

Research of this topic is significantly influenced by time. This is due to the fact that when researching the Holocaust, time plays against the researcher and survivors are passing away. We, unfortunately, realized and experienced this while conducting our own research – Mrs. Sternlichtová died during the time we were conducting our research and we did not manage to establish personal contact with her. When carrying out a project of this kind, one needs to have necessary language skills, patience, be ready to work during his/her free time, be zealous, and have a strong will. We also experienced refusal as well as other problems (with institutions, survivors, when processing the results of our research). It is necessary to overcome unwillingness and distrust. We also contacted the Jewish Museum in Budapest and the Yad Vashem Memorial in Jerusalem. We, however, unfortunately never heard back from them. Our financial and time limits did not allow us to acquire additional information from Budapest (during World War Two Lučenec belonged to Hungary), Jerusalem (where the Lučenec torah is currently located), or the USA, where some Holocaust survivors had moved to in the 1950s.

for two. We were in contact with these survivors' daughters via email and telephone due to the fact that we did not feel we had the necessary methodology for preparing and conducting direct interviews with survivors on this topic. We were also limited by the lack of financial resources.

The search for testimonies, or should I rather say, information about two of the survivors has abruptly reached a dead end due to the death of two survivors. The other survivors live abroad: in Freiburg, Germany, in Basel, Switzerland, and in Amsterdam, Holland.

Similarly, Mrs. Oľga. L. Gály lives with her daughter in Bratislava and we were in contact with this witness via her daughter. Second survivor lives close to Bratislava, communicated with us via email and, until today, we have not managed to visit the third survivor who lives in Žiar nad Hronom.

We acquired some testimonies from the Novohradské noviny (Serena Tódorová, Gertrúda Sternlichtová, Viera Ružena Fischerová and Andor Lukács), from the internet (O. Winkler – www.wikipedia.sk, Viera Gordonová – www.upn.gov.sk – video). We found other testimonies in different publications. One of them was Mr. P. Salner's book – They Survived the Holocaust, which contains a testimony of O. L. (born 1921) about the Lučenec Ghetto. It was only in March 2010 that we managed to find out that Mrs. O. L. is the journalist and writer Oľga L. Gály, whose daughter sent us her mother's CV on March 18, 2010. Information in the CV is consistent with Mrs. Gály's previous testimony. Oľga L. Gály is also the author of a fiction book about the Holocaust in Lučenec, which is based on her own wartime experience. In her novel *Silent Bird*, she provided the first ever published account about the Holocaust in Southern Slovakia. The book was published in Hungarian and translated to Slovak by the author's daughter. We also managed to acquire photographs of Mrs. Gály from her family archive.

Also in his book *Slaves of the Reich*, Ján Rakyta assembled testimonies of Czech and Slovak Holocaust survivors. The book contains the testimony of Gertrúda S. We obtained the book from Mrs. S's daughter, who lives in Germany.

Mr. Hidaši also wrote an autobiographic testimony. This testimony was published in Hungarian and German. We communicated with Mr. Hidaši in German via email or telephone. Mr. Hidaši was very open and we managed to arrange a meeting with him during the summer of 2011. Every year he comes back to visit Lučenec and Budapest, where he conducts research in archives.

Mr. Keleti refused to publish his testimony and provide us with his any information about his life. Nevertheless, we highly appreciate his methodological advice, he remained in contact with us for the duration of the entire research, advised us and expressed great interest in our research.

Mr. Katarína Lajčiaková, who lives in Žiar nad Hronom (was deported as a 6-year-old to Auschwitz) was eventually very interested in meeting us and in sharing her testimony. Until now, however, we have not been able to meet with her.

Získali sme desať osobných spomienkových výpovedí k téme holokaust v Lučenci, ale jedna je neidentifikovateľná, nepodarilo sa nám zistiť totožnosť vypovedajúcej osoby. Vek spomínajúcich, ich zdravotný stav, ale aj náš rešpekt s prianiami rodinných príslušníkov nerušiť ťažko nadobudnutý pokoj a rovnováhu týchto ľudí spomienkami na hrôzy holokaustu spôsobili, že sme len v dvoch prípadoch komunikovali priamo so žijúcimi pamätníkmi. Ďalej sme komunikovali s dcérami pamätníkov. Komunikácia prebiehala prostredníctvom e-mailov, telefonicky, keďže sme sa necítili dostatočne metodicky pripravené a erudované urobiť s pamätníkmi priamy rozhovor na túto tému. Obmedzovali nás aj finančné možnosti.

Výpovede, respektíve informácie o dvoch pamätníkoch sú už navždy ukončené pretože zomreli. Traja ďalší spomínajúci, pán Jozef H., pani Viera G. a pán Andor L. žijú v zahraničí.

Na Slovensku žijú štyria nami kontaktovaní pamätníci holokaustu v Lučenci. Spomienky sme získali z Novohradských novín, z webových stránok (www.wikipedia.sk, www.upn.gov.sk). Ďalšie výpovede sme našli v knižných publikáciách. Jednou z nich je kniha Petra Salnera Prežili holokaust, v ktorej sa nachádza výpoveď O. L. (rok narodenia 1921) o lučenskom gete. Zhodou okolností sa nám až v marci 2010 podarilo identifikovať pani O. L. ako spisovateľku a novinárku, ktorej dcéra nám 18. marca 2010 poslala jej životopis a údaje v ňom a údaje vo výpovedi sa zhodujú. Pani O. L. je aj autorkou autobiografickej výpovede o holokauste v Lučenci v beletrizovanej podobe. Ako prvá zo slovenských spisovateľov popísala v románe Nemý vták holokaust na južnom Slovensku. Kniha vyšla v maďarskom jazyku a dcéra autorky ju preložila do slovenského jazyka. Podarilo sa nám získať aj fotografie z rodinného archívu.

Výpovede českých a slovenských pamätníkov holokaustu zozbieral aj Ján Rakyta v knihe Nevoľníci riše. Obsahuje aj výpoveď pani Gertrúdy S., knihu nám darovala jej žijúca v Nemecku.

Autorom ďalšej autobiografickej výpovede je pán Jozef H., vyšla knižne v maďarskom a nemeckom jazyku. Komunikácia s ním prebiehala pomocou e-mailov a telefonicky v nemeckom jazyku. Každý rok sa vracia do Lučenca a do Budapešti, kde báda v archívoch.

Pán K. odmietol zverejniť svoj príbeh, nesmierne si však vážime jeho metodické rady. Počas celého výskumu nás kontaktoval, radil nám a živo sa zaujímal o jeho priebeh.

Pani Katarína L., žijúca v Žiari nad Hronom, deportovaná ako šesťročná do koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau, bola po krátkej úvahe veľmi ochotná sa s nami stretnúť a podeliť sa s nami o spomienky, bohužiaľ, toto stretnutie sme zatiaľ nezrealizovali.

Výsledky/výstupy projektu:

Po dokončení výskumu sme prezentovali získané informácie a fakty v IV. triede Súkromného gymnázia na dvoch vyučovacích hodinách v marci 2010. Študenti po diskusii spracovali svoj fiktívny denníkový záznam, v ktorom sa snažili vžiť do pocitov chlapca či dievčaťa ich veku internovaného v gete, úkryte či koncentračnom tábore.

Vznikla odborná práca s názvom Židovský holokaust v Lučenci, ktorú naša študentka obhajovala na krajskom kole SOČ v apríli 2010. Príloha práce zahŕňa dôkazy o výskume, vlastných aktivitách, historické dokumenty, grafy, tabuľky, prehľady, štatistiky, fotografie, výpovede preživších. V prípravnej fáze ja práca na brožúre a seminári pre vyučujúcich dejepis na ZŠ a SŠ v Lučenci, ktorý prebehne vo februári 2011.

Pamätník v Jad Vašem, Jeruzalem, Izrael
Memorial in Yad Vashem, Jerusalem, Israel

Name of Education:
PhDr. Alica Virdzeková

School:
Grammar High School,
Varšavská cesta 1, 010 08
Žilina

Courses taught by educator and courses related to the project: history (also teaches Slovak)

Project's content/summary:

The aim of this activity was to inform young people about the Holocaust and the life of Jewish citizens during World War Two in the Žilina region by using survivors' testimonies. To look at a historical era through the destiny of one of the families that had lived in our region during that time.

Pedagogic and didactic aims:

To explain the era of the Slovak state (1939-45) to our students via an authentic testimony provided by a direct survivor of these events. At the same time, to give them the possibility to compare textbook knowledge with the destiny of someone, who survived.

Number and age of students participating on the project:

51 students of the 3rd grade of our Grammar High School.

DISCUSSION WITH HOLOCAUST SURVIVORS

Description of project preparations, realization, and evaluation:

Although Mr. Arieh Klein has lived with his family in Israel since 1949, until today his name remains quite well known to the citizens of Žilina. Mr. Klein is also well known all around Slovakia due to the fact that Rudolf Schuster captured his life story in the book *The Man with Two Hearts*.

The idea to arrange a meeting with Ari Klein, as his friends refer to him, was based on one of our student's work and we managed to realize it in January 2010. To listen to this survivor's testimony was a very touching experience. Already at this point we decided to organize a discussion between him and the students of our school. It took several months to realize this event despite the fact that Mr. Klein visited Slovakia and Žilina several times during this period (for example to take part at the anniversary of the burning down of Kalište, which he managed to survive and during which his mother was killed, or to take part at the Righteous Among the Nations awarding ceremony at which a nun from one of Žilina's monasteries was awarded for hiding Jewish children – one of them being Rudolf Klein, Ari's cousin).

Before we managed to establish a date for the discussion, I found out how many students of the 3rd grade, where I teach history, would be interested in taking part at such a discussion. I explained who Ari Klein is and this stimulated their interest in the event.

The discussion took place on June 22, 2010 at the Grammar High School in Žilina, Varšavská cesta. Two hours spent with Mr. Klein went by very quickly. He is a fantastic story teller, is capable of approaching young people, and has no problem to react to any question from the audience.

Several students also took part at a commemoration ceremony, which has been taking place for several years now at the Jewish cemetery in Žilina and at the Memorial dedicated to Holocaust victims (located close to where the former deportation center used to be located). Towards the end of the school year, we also managed to publish a short article in regional newspapers. Mr. Klein took back to Israel a work by one of our students, a CD containing his testimony, and photographs.

Project results and outputs: talking about the discussion and the era, which the survivor had lived through; an article describing the event in the *Žilinský večerník*; recording the testimony on a CD; photographs from the event; information published at our website (history website) for the rest of the students to see.

BESEDA S PAMÄTNÍKOM HOLOKAUSTU

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia aktivity:

Meno Ariea Klein je Žilinčanom známe, aj keď v súčasnosti pán Klein žije aj s rodinou v Izraeli, kam odišiel v roku 1949. Toto meno je známe aj na Slovensku, pretože jeho životné osudy zachytil Rudolf Schuster v knihe Muž s dvoma srdcami.

Nápad stretnúť sa s Ari Kleinom, ako ho volajú priatelia a známi, vznikol v súvislosti so študentskou prácou a podarilo sa ho zrealizovať v januári 2010. Počúvať životné osudy tohto pamätníka bol silný zážitok. Už vtedy sme sa dohodli usporiadať besedu pre mojich žiakov v našej škole. Žiaľ, trvalo ešte niekoľko mesiacov, kým sa nám ju podarilo realizovať, hoci pán Klein niekoľkokrát navštívil Slovensko a Žilinu (napríklad pri výročí vypálenia Kališťa, ktoré prežil a kde zomrela jeho mama, alebo účasť na slávnostnom odovzdávaní ceny Spravodlivý medzi národmi, ktorú dostali sestričky z kláštora v Žiline za ukrývanie židovských detí, medzi ktorými bol aj Rudolf Klein, bratranec Ariho).

Ešte pred dohodnutím termínu akcie, som zistila záujem študentov septimy, kde učím dejepis, o besedu. Vysvetlila som im, o koho ide a moje slová padli na úrodnú pôdu.

Beseda sa uskutočnila 22. 6. 2010 v Gymnáziu v Žiline na Varšavskej ceste. Dve hodiny s pánom Kleinom prešli ako voda. Je výborný rozprávač, dokáže sa priblížiť k mladým ľuďom, nemá problém reagovať na hocikakú otázku.

Niekoľko študentov sa zúčastnilo na tryzne, ktorá sa už niekoľko rokov koná na židovskom cintoríne v Žiline a potom pri pamätníku venovanom obetiam holokaustu neďaleko miesta, kde sa nachádzal sústreďovací tábor v Žiline. V závere školského roka sa podarilo ešte uverejniť krátky článok v regionálnej tlači. Pán Klein si pri odchode do Izraela odnášal prácu, ktorú napísal môj študent a CD so svojimi spomienkami a fotografiami.

Výsledky/výstupy aktivity:

Rozprávanie sa o besede a o dobe, v ktorej pamätník žil, článok do Žilinského večerníka o akcii, zachytenie rozprávania na CD, fotografie z akcie, informácia pre ostatných študentov na webovej stránke školy – na stránke dejepisu.

Ohlasy na aktivitu:

Beseda sa stretla s veľkým záujmom, mala pozitívny ohlas medzi študentmi, dozvedeli sa o živote v období Slovenskej republiky priamo od človeka, ktorý to všetko prežil (autentickosť výpovede).

Meno učiteľky:
PhDr. Alica Virdzeková

Škola:
**Gymnázium, Varšavská
cesta 1, 010 08 Žilina**

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa aktivita viaže:
Dejepis (učí aj slovenčinu).

Obsahová náplň aktivity:

Táto aktivita bola zameraná na oboznámenie mladých ľudí s holokaustom a životom židovského obyvateľstva v období druhej svetovej vojny v regióne Žilina prostredníctvom spomienok žijúceho pamätníka. Priblížiť historické obdobie cez osudy konkrétnej rodiny, žijúcej v tom čase v našom regióne.

Pedagogické a didaktické ciele:

Priblížiť študentom obdobie Slovenskej republiky (1939 – 1945) prostredníctvom autentického rozprávania pamätníka tejto doby. Zároveň im dať možnosť komparácie – učebnicové poznatky verzus konkrétne životné osudy človeka, ktorý to prežil.

Počet a vek študentov realizujúcich aktivitu:

Študenti siedmeho ročníka 8-ročného gymnázia v počte 51 žiakov.

Methodology:
interview, discussion,
individual work.

Target group: 3rd grade
students of our Grammar
High School.

Responses to the project:

The discussion was very positively received by students due to the fact that they have learned about the life during the Slovak state directly from a person, who had survived the era (authentic testimony).

Lessons learned from executing the project:

We had a very positive experience, students learned a lot of new information from Mr. Klein's lecture, they had the possibility to debate with a person who had survived and seen what happened and, at the same time, was willing to share his family's, and his friend's experience. He also touched on the social, political, and cultural situation during the time of World War Two. The only negative aspect of the event was its timing. Due to the fact that it took place towards the end of the school year, when there was almost no teaching going on and thus we had little time for feedback and evaluation.

Metodologické prístupy:
Rozhovor, diskusia, samostatná práca.

Pre koho bola určená:
Pre žiakov siedmeho ročníka gymnázia.

Skúsenosť z realizácie aktivity:

Naša skúsenosť je veľmi dobrá, žiaci sa dozvedeli z rozprávania veľa nových informácií, mali možnosť zhovárať sa s človekom, ktorý to všetko prežil a videl a bol ochotný podeliť sa s mladými ľuďmi so svojimi životnými osudmi ako aj osudmi svojej rodiny a známych. Zároveň sa dotkol aj spoločenských, politických a kultúrnych pomerov v období pred a počas vojny. Určitým negatívom bol termín, stretnutie sa uskutočnilo v závere školského roka, keď sa už prakticky neučilo a bolo málo času na spätnú väzbu, ktorej by bolo treba venovať viac času, ako som mala v danom čase.

Name of Educator:
PhDr. Alica Virdzeková

School:
Grammar High School,
Varšavská cesta 1, 010 08
Žilina

Courses taught by educator and courses related to the project: history (also teaches Slovak)

Project's content/summary:

The first aim of the activity is to visit an authentic site connected to the Holocaust. Its second aim is to conduct a group discussion for students following the visit (takes place at school), which focuses on the participants' feelings and impressions from the visit as well as on the knowledge and information that students have acquired during the visit of an authentic site.

Pedagogic and didactic aims:

becoming acquainted with the issue of the Holocaust, its inhumanity, taking lessons from the past, see with one's own eyes a place where over a million people have tragically died. By acquainting students with and having them "experience" this site the educator leads them to humanism and tolerance, denouncing expressions of hatred, xenophobia, discrimination, racism, and makes them adhere to human rights.

VISIT TO AN AUTHENTIC SITE CONNECTED TO THE HOLOCAUST (AUSCHWITZ-BIRKENAU)

Discussion with participants following the visit

Description of project preparations, realization, and evaluation:

Prior to visiting the authentic site, students have been informed about the site's history as well as about the way one should behave when visiting such a site.

In the 1st phase of the project, together with their teachers, students visit all exhibitions presented at the authentic site. Apart from obtaining a historical commentary of the exhibition, students also had the chance to learn new information about life in a concentration camp and the inhumane conditions, under which prisoners – numbers – were forced to live. We regularly visit the exhibition dedicated to Slovak and Czech World War Two history, which is very important for understanding the politics of the Slovak state as well as the tragedy of Slovak Jews. The great relevance of these expositions is highlighted by authentic testimonies of survivors. Following the tour of Auschwitz the bus takes us to another part of the complex – the former concentration camp Auschwitz II.- Birkenau. Here, students have the possibility to see authentic barracks, which were inhabited by prisoners and they can try to put themselves into the prisoners' situation. If there is enough time, we walk along the barracks and ruins of the crematoria to the Holocaust memorial. Either here or at the Wall of Victims we light a candle and lay down a few stones. The visit ends after approximately 4-5 hours spent at the authentic site.

2nd phase of the project – discussion at school:

Students are given questions, which they are supposed to discuss. At first, each student answers each question individually:

Why did you want to take part in the visit to a former concentration camp?

What were you expecting of this visit?

Have all your expectations been fulfilled?

What kind of impressions did you have from the visit of

a, Auschwitz (museum)?

b, Birkenau?

What was your strongest impression, experience?

Do you think it is necessary to commemorate and remind ourselves of such events? Explain.

What left the strongest impression on you:

A, panels – photographs, documents...

B, authentic objects, former prisoners' belongings

C, survivors' testimonies.

NÁVŠTEVA PAMÄTNÉHO MIESTA BÝVALÉHO KONCENTRAČNÉHO TÁBORA AUSCHWITZ-BIRKENAU

Beseda po návrate účastníkov

Popis prípravy, realizácie a vyhodnotenia aktivity:

Už pred exkurziou boli žiaci informovaní o autentickom mieste, ktoré navštívia, ako aj o správaní na takýchto miestach.

Prvú časť aktivity tvorila prehliadka jednotlivých expozícií múzea so sprievodcom. Prostredníctvom odborného výkladu k jednotlivým miestnostiam a predmetom, ktoré sa tu nachádzajú, získajú žiaci informácie o živote v koncentračnom tábore a o neľudských podmienkach, v ktorých väzni-čísla žili. Pravidelne navštevujeme aj expozíciu venovanú Slovákom a Čechom, ktorá je dôležitá pre poznanie politiky Slovenskej republiky, tragédie slovenských židov. Veľkým prínosom tejto expozície sú autentické spomienky preživších. Po prehliadke Auschwitzu sa autobusom presunieme do druhej časti, do priestorov bývalého koncentračného tábora Auschwitz II. – Birkenau. Žiaci majú možnosť pozrieť si autentické baraky, v ktorých žili väzni a vcítiť sa do ich postavenia a situácie. Keď máme dosť času prejdeme popri jednotlivých barakoch, zvyškov krematórií k pamätníku obetí holokaustu. Tu alebo pri múre obetí zapálime sviečku či položíme kamienky. Po približne 4 až 5 hodinách sa končí návšteva autentického miesta.

Druhá časť tvorí beseda v škole. Žiaci dostanú otázky, o ktorých potom diskutujú.

Najskôr sú to otázky, ku ktorým sa vyjadrujú všetci žiaci individuálne: Prečo ste sa chceli zúčastniť exkurzie do bývalého koncentračného tábora? Čo ste očakávali od tejto exkurzie?

Splnili sa vaše predstavy, očakávania?

Aké dojmy vo vás zanechala prehliadka:

a) Auschwitzu (múzea)?

b) Birkenau?

Aký bol váš najsilnejší dojem, zážitok?

Myslíte si, že je potrebné aj dnes si pripomínať tieto udalosti? Zdôvodnite svoj názor.

Čo na vás najviac zapôsobilo (svoju odpoveď zdôvodnite):

a) panely-fotky, dokumenty...

b) autentické predmety, veci bývalých väzňov

c) výpovede očitých svedkov.

Dozvedeli ste sa nové informácie? Čoho sa dotýkali?

Zopakovali by ste si exkurziu aj v budúcnosti?

Meno učiteľky:
PhDr. Alica Virdzeková

Škola:
Gymnázium, Varšavská
cesta 1, 010 08 Žilina

Predmety, ktoré učí reálne a ku ktorým sa aktivita viaže:
Dejepis (učí aj slovenčinu).

Obsahová náplň aktivity:

Aktivita je zameraná na návštevu pamätného miesta, spojeného s holokaustom. V druhej časti, ktorá sa už realizuje v škole, je to beseda s účastníkmi, zameraná na pocity, dojmy, ktoré majú po návšteve pamätného miesta, ale aj na poznatky a informácie, ktoré získali počas exkurzie.

Pedagogické a didaktické ciele:

Oboznámenie sa s problematikou holokaustu, jeho neľudskosťou, poučiť sa z minulosti, na vlastné oči vidieť miesto tragédie vyše milióna ľudí. Spoznaním a „zažitím“ tohto miesta viesť žiakov k humanizmu a tolerancii k iným, k odsúdeniu prejavov neznášanlivosti, xenofóbie, diskriminácie, rasizmu a k dodržiavaniu ľudských práv.

Methodology:

lecture by an excursion guide, controlled discussion, presentation, analysis, synthesis.

Forms:

excursion, group work, individual work.

Project results and outputs:

personal experience of visiting an authentic site, newly-acquired knowledge, wall-board of photographs from Auschwitz, article on the school's history course website.

Target group:

students of sixth and seventh grade of high school.

Number and age of students participating on the project:

44 students between the age of 15-17.

Explain.

Did you acquire new information? If yes, what about?

Would you repeat such an excursion in the future?

In case we are working with a bigger group of students and not all of them want to express their feelings in front of others, they also have the possibility to write down what they feel (all students will receive all questions on a piece of paper). Also the educator can comment on the questions and express her/his impressions and feelings.

After having expressed their feelings, the students are divided into 6 groups (this year we had 21 students participate and only 5 did not take part). Five groups were composed of students who have taken part in the visit and the sixth was composed of those who, for various reasons, could not join the excursion.

1. group: Describe the daily routine of a prisoner.
2. group: Describe the food and accommodation provided for prisoners.
3. group: Describe the hygiene circumstances of prisoners.
4. group: How were prisoners treated?
5. group: Prisoners' arrival to the camp, selection.
6. group: Explain your opinions on racism, anti-Semitism, racial hierarchies.

Based on their newly-obtained knowledge and information from the visit, students within each group work-out answers to these questions and a representative of each group will present each groups' standpoints. Other students as well as the teacher have the chance to add to these answers. After all groups have presented, the educator as well as students evaluate the conclusions of each group (the presentations can be evaluated also in the form of a grade). Before the exercise is finished, students are tasked with creating a wall-board where they place photographs they have taken during the visit and with writing a review of the visit on the school's website. This activity is voluntary. Nevertheless, in case no one would show interest in fulfilling these tasks I would address specific students who, based on my personal judgment, have the ability to carry out these tasks. They will be given an A if they do extra work and execute the task well.

In the end of the exercise, the educator summarized the visit as well as the discussion and will emphasize the fact that we need to learn from history and never allow these atrocities to repeat.

Lessons learned from executing the project:

My experience with organizing excursions has been very positive. As I have mentioned before, I organize them regularly for 2nd and 3rd year students of our high school. Students realize that it is no fun trip, but a very important excursion aiming to enhance their knowledge, form their opinions, attitudes and ethical principles. What they see and hear during the visit compels them to contemplate about the causes of this great tragedy. In respect to this issue the proverb "better is to see once than hear ten times" is truly applicable.

V prípade, že je väčšia skupina žiakov a nie všetci sa chcú vyjadriť a odhaliť svoje pocity pred ostatnými, majú možnosť sa vyjadriť písomne (vytlačené otázky dostanú všetci žiaci). Aj vyučujúca sa môže vyjadriť k otázkam a podeliť sa so svojimi dojmami a pocitmi.

Po vyjadrení pocitov a názorov sú žiaci rozdelení do šiestich skupín. (Tento rok som to realizovala v triede, z ktorej sa zúčastnilo 21 žiakov – iba piati neboli.) Päť skupín tvorili žiaci, ktorí sa zúčastnili exkurzie, 6. skupinu žiaci, ktorí z rôznych dôvodov na nej neboli.

1. skupina: Ako vyzeral denný režim väzňa? Priblížte ho.
2. skupina: Aká bola strava a ubytovanie väzňov.
3. skupina: Aké boli hygienické podmienky väzňov?
4. skupina: Aké bolo zaobchádzanie s väzňami?
5. skupina: Príchod väzňov do tábora, selekcie.
6. skupina: Vysvetlite svoj názor na rasizmus, antisemitizmus, vyššie-nižšie rasy.

Študenti každej skupiny na základe poznatkov a informácií z exkurzie spoločne vypracovali odpovede na otázky, ktoré potom zástupca každej skupiny odprezentoval. Ostatní študenti a vyučujúca mohli doplniť odpovede. Po ukončení prezentácií vyučujúca, ale aj samotní žiaci, zhodnotili prácu skupín. (Je možnosť toto hodnotenie vyjadriť známku.) Ešte pred záverom treba dať študentom urobiť nástenku z fotografií, ktoré nafotili počas exkurzie, a napísať zhodnotenie akcie na web. Robím to na báze dobrovoľnosti, ak by nebol záujem a nikto sa na to nechcel podujat', oslovím konkrétnych žiakov, o ktorých viem, že to zvládnu. Za prácu naviac a dobré vypracovanie úlohy dostanú jednotku.

Na záver vyučujúca zhrnie exkurziu ako aj besedu o tejto návšteve, s dôrazom na to, že z dejín sa treba poučiť, aby sa už nikdy viac tieto hrôzy neopakovali.

Metodologické prístupy:

Výklad lektora, riadený rozhovor, diskusia, prezentácia, analýza, syntéza. Formy – exkurzia, skupinová práca, samostatná práca.

Výsledky/výstupy aktivity:

Osobný zážitok z návštevy pamätného miesta, získanie nových poznatkov, nástenka fotografií z exkurzie, článok na webovú stránku predmetu dejepis

Pre koho bola určená:

Študenti šiesteho a siedmeho ročníka gymnázia.

Počet a vek študentov realizujúcich aktivitu:

44 žiakov vo veku 15 – 17 rokov

Responses to the project:

The response was very positive. I have organized this activity at our school already for the 10th time and every year students express interest in it. Numerous students even take part in the excursion twice in order to better understand the issue of the Holocaust. Apart from one, all students who have taken part in the excursion this year would like to attend it next year as well. During the visit we realized that we were under time pressure. We did not have enough time to thoroughly explore the Auschwitz I. complex and the site was crowded with groups of visitors. Thus our group was not able to spend the necessary amount of time on one place. It is difficult, however, to avoid this situation since the amount of visitors remains this high all-year-round.

One of the shortcomings of the visit is the fact that students have to process an immense amount of information and emotions in a very short time. Not all students, and especially the younger ones, taking part in the visit are well acquainted with the topic. Students themselves consider the relatively fast pace of the excursion, which is caused by the large number of visitors to Auschwitz, as a shortcoming. They have complained about not having enough space and time for thoroughly acquainting themselves with the exhibits. The fact, that the group is composed of 44 students (the group needs to be large enough to fill the bus – which is approximately 40 seats) is another shortcoming due to the fact that a large group needs more time for moving around and for visiting the exhibitions and the variety of the group members' interest in different parts of the exhibit is much greater.

The second part of the activity carried out at our school is also very interesting. Some of the exercises can be assigned to students prior to the visit (exercises 1, 2, 3, and 6) and other both prior and after the visit, which gives us the possibility to observe the way the students' opinions have changed. Also, it is possible to assign topics for group exercises prior to the excursion in order for them to better prepare and observe specific topics, which they will be later analyzing and presenting on.

Nevertheless, I have not told the students beforehand what their topic of focus was going to be because I was curious to see how much they managed to observe and remember from the visit. I was pleasantly surprised because the results of students' exercises as well as their presentations were of very high quality.

I would want to draw attention of my colleagues to one problem – time pressure. It is important to divide time very effectively in order for students to manage to communicate their individual opinions and attitudes and in order for them to have enough time to make group presentations and evaluate the visit. If at all possible, I would advise to organize these activities outside of regular classes or, in case possible, during two consecutive lessons.

Students' immediate impressions from the visit of Auschwitz are very interesting. I collected very interesting answers to the following question: What impression has the visit of a concentration camp had on you – *"We could not imagine being among them", "compassion, grief, disgust by the conditions prisoners had lived in", "Feeling depressed"*.

Also answers to the following question: What part of the visit has left the most impact on you – *"I was mostly touched by testimonies of eye-witnesses, I learned a lot from them about living conditions in the camp", "The room filled with hair. When seeing all that hair I realized that real people have lived here and survived this place", "visiting the crematoria and the ironically peaceful autumn, which created a contrast to what has taken place here", "When we visited the gas chamber and the block of death."*

I also asked the students whether they think it is important to remind ourselves of these events and commemorate them. Some of their answers were: *"Definitely yes, everyone should know what a man is capable of doing to another human being", "Yes, in order for it to never happen again", "People should go and see this in order to prevent something similar from happening in the future"*.

Skúsenosť z realizácie aktivity:

Mám veľmi dobrú skúsenosť z realizácie exkurzie. Ako som už uviedla, robím ju pravidelne pre študentov sexty a septimy. Študenti vedia, že nejde o žiadnu zábavnú exkurziu, ale veľmi dôležitú z hľadiska poznatkov, formovania ich postojov, názorov a etických zásad. To, čo vidia a počujú počas exkurzie ich núti zamyslieť sa nad príčinami, ktoré viedli k tejto tragédii. Práve v tomto prípade platí, že lepšie je raz vidieť, ako desaťkrát počuť.

Určitým nedostatkom je veľké množstvo informácií, dojmov a krátka doba na ich spracovanie. Nie všetci účastníci sa v tejto problematike dostatočne orientujú, najmä nižšie ročníky. Negatívom, ktoré pociťujú samotní žiaci, je pomerne rýchle tempo prehliadky, pretože návštevnosť pamätného miesta je vysoká a nie je dostatok priestoru a času na dôkladné zoznámenie sa s expozíciou, hoci žiaci majú záujem. Tiež 44 žiakov (vždy ide skupina, ktorá zaplní jeden autobus – t. j. okolo 40 účastníkov) je určitým negatívom, pretože veľa ľudí potrebuje dlhší čas na presuny a prehliadku a majú tiež rôzny záujem o jednotlivé časti expozície.

Veľmi zaujímavá je aj druhá časť aktivity, realizovaná už v škole. Časť úloh je možné zadať žiakom už pred návštevou (úlohy 1, 2, 3, 6), alebo aj pred návštevou pamätného miesta a po návšteve a porovnať, ako sa zmenili názory žiakov. Tiež úlohy, ktoré riešia jednotlivé skupiny je možné dať študentom už pred exkurziou, aby si mohli lepšie všimnúť konkrétnu oblasť, ktorú budú riešiť a prezentovať.

Neurobila som to zámerne, bola som zvedavá, koľko si toho žiaci zapamätali a všimli. Bola som milo prekvapená, pretože odpovede na otázky ako aj ich prezentácia skupín boli veľmi dobré.

Chcela by som upozorniť kolegov na jeden problém, a to je čas. Treba si dobre rozdeliť čas, aby žiaci stihli odkomunikovať svoje názory a postoje, ktoré ich reprezentujú ako jednotlivcov, aby bol dostatok času na prezentáciu práce skupín a na celkové zhodnotenie podujatia. Ak to je možné, odporučila by som urobiť aktivitu mimo vyučovania, alebo ak máme k dispozícii dve vyučovacie hodiny, najlepšie za sebou.

Práve v tejto časti sú veľmi zaujímavé bezprostredné dojmy žiakov z exkurzie. Napríklad odpovede na otázku: „Aké dojmy vo vás zanechala exkurzia?“ – „Nepredstaviteľné bolo pre nás to, žeby sme boli medzi nimi.“ „Súcit, smútok, znechutenie z toho, v akých podmienkach väzni žili.“ „Depresívne pocity.“

Niektoré odpovede na otázku: „Aký bol váš najsilnejší dojem, zážitok?“ – „Najviac na mňa zapôsobili výpovede očitých svedkov, z nich som sa najviac dozvedela o podmienkach v tábore.“ „Miestnosť plná vlasov. Keď som videla tie vlasy, uvedomila som si, že tam boli a prežili to skutoční ľudia.“ „Návšteva krematória a ironicky pokojná jeseň v kontraste s tým, čo sa tam stalo.“ „Keď sme navštívili plynovú komoru a blok smrti.“

Položila som žiakom aj otázku, či si myslia, že je potrebné aj dnes si pripomínať tieto udalosti. Niektoré odpovede: „Určite áno, každý by mal vedieť o tom, čo dokáže urobiť človek človeku.“ „Áno, aby sa to už nikdy nezopakovalo.“ „Mali by si to ľudia pozrieť, aby zabránili tomu, aby sa takéto niečo opakovalo.“

Ohlasy na aktivitu:

Ohlasy boli veľmi dobré. Túto aktivitu realizujem v škole desiaty rok a vždy je o ňu záujem. Viacerí študenti sa exkurzie zúčastňujú dvakrát, aby sa lepšie mohli zoznámiť s problematikou holokaustu. Aj tohtoroční študenti, okrem jedného, uviedli, že by si zopakovali exkurziu aj v budúcnosti.

Určitým problémom je nedostatok času na dôkladnú prehliadku najmä Auschwitzu I., pre veľké množstvo skupín návštevníkov v jednotlivých miestnostiach múzea, pri exponátoch a paneloch. Preto nie je možné, aby sa skupina študentov zdržala dlhšie na jednom mieste. Tento jav nezávisí od termínu, v ktorom sa exkurzia organizuje – či na jeseň či na jar, je to rovnaké.

D S H

DSH

DOKUMENTAČNÉ STREDISKO HOLOKAUSTU

Editorka: PhDr. Monika Vrzgulová, CSc.

Jazyková korektúra: PhDr. Ingrid Kostovská

Anglický preklad: Mgr. Daniela Richterová

Grafika: Mgr. Jozef Baus

Tlač: REPROGRAFIA s. r. o

Vydalo: © DOKUMENTAČNÉ STREDISKO HOLOKAUSTU 2011

D S H